

SZENT ISTVÁN
EGYETEM

GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR,
GÖDÖLLŐ

Studia Mundi - Economica

Vol. 5. No. 1.

2018

Studia Mundi - Economica

Vol. 5. No. 1.

IMPRESSZUM

Szerkesztőbizottság elnöke:

Szűcs István

Főszerkesztő:

Káposzta József

Szerkesztőbizottság tagjai:

Bandlerova, Anna – Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia
Baranyai, Zsolt – Metropolitan Egyetem
Bielik, Peter – Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia
Csehné Papp, Imola – Szent István Egyetem
Curt, Paula - Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca, Romania
Ivolga, Anna – Stavropol State Agrarian University, Russia
Kodenko, Jekatyerina – Szent István Egyetem
Kollár, Péter – Szent István Egyetem
Maciejczak, Mariusz – Warsaw University of Life Sciences
Nagyné Molnár, Melinda – Szent István Egyetem
Neszmélyi, György Iván – Budapesti Gazdasági Egyetem
Stratan, Alexandru – National Institute for Economic Research, Moldova
Szabó, Zoltán – Budapesti Gazdasági Egyetem
Szalay Zsigmond Gábor - Szent István Egyetem
Szigetváriné Járasi, Éva Zsuzsanna – Szent István Egyetem
Szlávicz Ágnes - University of Novi Sad, Serbia
Törőné Dunay, Anna – Szent István Egyetem
Trzcielinski, Stefan - Poznan University of Technology
Zmija, Janusz – University of Agriculture in Krakow

Szerkesztő:

Nagy Henrietta

Technikai szerkesztő:

Áldorfai György
Pető István

Szakmai lektorok (5. évf. 1. sz.):

Áldorfainé Czabadai Lilla
Csehné Papp Imola
Káposzta József
Nagy Henrietta
Nagyné Molnár Melinda
Oláh Izabella
Ritter Krisztián
Szilágyi Tivadar
Topa Zoltán
Tóth Tamás
Vajna Istvánné Tang Anita
Zaien Samir

Szerkesztőség címe:

2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

E-mail: studia.mundi@gtk.szie.hu, Honlap: <http://studia.mundi.gtk.szie.hu>

Kiadó:

Szent István Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.

2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

HU ISSN 2415-9395

2018.

Tartalomjegyzék / Table of contents

TARTALOMJEGYZÉK / TABLE OF CONTENTS	1
TURISZTIKAI SZERVEZETEK HATÉKONYSÁGMÉRÉSE - EFFICIENCY MEASUREMENT OF TOURIST ORGANIZATIONS Béres-Virág Ágnes	2
AZ INDIVIDUUM BIZTONSÁGA VIDÉKI TÉRBEN - SECURITY OF THE INDIVIDUAL IN COUNTRYSIDE SPACE Jankovics Kornélia	13
A HELYI GAZDASÁG SZEREPLŐINEK EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI A VIDÉKI TÉRSÉGEK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK FOKOZÁSÁRA - POSSIBLE COOPERATIONS OF PLAYERS OF LOCAL ECONOMY TO BOOST THE COMPETITIVENESS OF RURAL AREA Nagy Henrietta	24
AZ ASSZIMILÁCIÓ – INTEGRÁCIÓ – SZEGREGÁCIÓ AKTUALITÁSA A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN - ACTUALITY OF ASSIMILATION - INTEGRATION – SEGREGATION IN THE PROFESSIONAL LITERATURE Rudnák Ildikó, Mészáros Aranka.....	33
SZUBURBANIZÁCIÓS FOLYAMATOK VIZSGÁLATA A GYÖNGYÖSI JÁRÁS TERÜLETÉN - THE STUDY OF SUBURBANIZATION PROCESSES IN THE AREA OF GYÖNGYÖS DISTRICT Szűcs Antónia, Koncz Gábor	45
GAZDASÁGFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK A JÓL MŰKÖDŐ TELEPÜLÉSEKEN - ECONOMIC DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN WELL-FUNCTIONING SETTLEMENTS Tóth Tamás.....	59
THE RECOGNITION OF RESOURCE USE THROUGH INDUSTRIAL DEVELOPMENT FROM A SOCIAL PERSPECTIVE Bálint Horváth.....	68
FOOD SAFETY REQUIREMENTS IN CASE OF SHORT FOOD SUPPLY CHAIN Kinga Nagy – Pércsi.....	79
PSYCHICAL AND DEMOGRAPHIC FACTORS THAT INFLUENCE TRADING ON THE STOCK EXCHANGE Nikolett Mihály, Imre Madarász, Gabriella Bánréti	87
SPECIAL FEATURES AND PROBLEMS OF RURAL SOCIETY IN HUNGARY Krisztián Ritter	98

TURISZTIKAI SZERVEZETEK HATÉKONYSÁGMÉRÉSE
EFFICIENCY MEASUREMENT OF TOURIST ORGANIZATIONS**Béres-Virág Ágnes**

tanársegéd

Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar

E-mail: virag.agnes@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Hazánk turizmusában kiemelt szerepet tölt be a különböző települések, térségek, azaz desztinációk menedzsment alapú fejlesztése. Az elmúlt bő évtizedben számos turisztikai szervezet jött létre, amelyek többféle turizmusban érdekelt szereplőt foglalnak magukba. Számos nemzetközi és hazai kutatás is foglalkozott a turisztikai térségek együttműködéseivel, illetve azok versenyképességével és fenntarthatóságával, viszont kevesebb figyelem hárult a desztinációs turisztikai szervezetek hatékonyságmérésére. A tanulmányban célul tűztem ki a hatékonyságmérés gyakorlati megítélését és megvalósítási lehetőségeit, amelyek javíthatják a belső bizalmi hálózat működését.

Abstract

The development based on management of different settlements, regions as destinations have significant role in the tourism of Hungary. Over the past decade several tourist organizations have been established which involve a variety of tourist stakeholders. Numerous international and domestic researches have also dealt with the cooperation of tourist areas and their competitiveness and sustainability but less attention was paid to the efficiency of the tourist organizations. The purpose of the study was to evaluate the practical assessment and implementation of efficiency measurement, which can improve the operation of the internal trust network.

Kulcsszavak: turizmus, együttműködés, hatékonyság, mutatórendszer**JEL besorolás:** L83**LCC:** G154.9-155.8**Bevezetés**

Világszerte egyre inkább előtérbe került a turizmus versenyképes és fenntartható működtetése, melynek egyik fontos pillére a megfelelő kompetenciával rendelkező irányítási - intézményi struktúra létrehozása. Az együttműködés mindig is az emberi kapcsolatok velejárója volt, a turisztikai szektorban is egyre fontosabbá vált a turizmusban érdekelttek összefogása az elmúlt években. A kutatási téma aktualitását jelzi, hogy a hazai turizmuspolitika egyik fő célja a turisztikai térségek, azaz desztinációk menedzsment alapú megerősítése. A turisztikai együttműködések keretében a különböző szereplők együttesen alakítják ki az adott terület komplex turisztikai kínálatát. Az előzetes kutatásaim során bebizonyosodott, hogy a turisztikai együttműködések rendelkeznek gazdasági hatásokkal, de annak mértéke csak közvetetten jelent meg (Virág, 2017). Menedzsment szemléletű turisztikai együttműködések már az 1990-es évek második felében is jöttek létre, bár annak szélesebb körű elterjedése hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozása után valósult meg. Az elmúlt években folyamatosan jöttek létre különböző szervezetek. A menedzsment alapú turisztikai együttműködések alulról szerveződő, megfelelő szakmai irányítás mellett működő partnerhálózatok, melyek működéséhez elengedhetetlen az

anyagi tőke és döntéshozatali kompetencia (Lengyel, 2007). Fő cél a versenyképes és fenntartható turizmus működtetése, a turisták számára az utazási élmény biztosítása, valamint a helyi lakosoknak a jobb életkörülmény megteremtése. A turisztikai együttműködés feladatai közé tartozik például a partnerség fenntartása, a megfelelő koordináció, a tervezés-fejlesztés, az információ menedzsment, a termékfejlesztés, az erőforrás menedzsment, az érdekképviselés, az attrakció- és látogatómenedzsment, a minőségbiztosítás, valamint a monitoring tevékenység (Piskóti et al., 2007). Már a célok meghatározásában érezhető, hogy ezen turisztikai szerveződések rendkívül összetett feladatot látnak el. Lengyel Márton (2007) a TDM Működési Kézikönyvében kifejti, hogy a monitoring egy rendkívül fontos tevékenységi kör, amely minden munkafolyamatra kihat, szükség van a folyamatos ellenőrzésre és visszacsatolásra. Az Új Magyarország Fejlesztési Tervben meghatároztak néhány mutatót a monitoring tevékenység elvégzésére, mint például hány éve működik a szervezet, mekkora az idegenforgalmi adóbevétel, a vendégforgalom, milyen a pályázati eredményesség, a marketing aktivitás, ennek ellenére egységes mutatórendszer, illetve gyakorlati tevékenység ritkán jelent meg a társulások működése kapcsán. Sokszor anyagi vagy munkaerő-kapacitás hiányában háttérbe szorult a monitoring tevékenység, csak ritkán foglalkoztak a hatékonyság kimutatásával az együttműködések. Hatékonyságmérés alatt azt vizsgáljuk, hogy egy adott területen belül megvalósuló tevékenység mekkora hozzáadott értéket képes generálni (Sulyok, 2004). Számos nemzetközi (pl.: UNWTO, 2004, 2007; Dupeyras – MacCallum, 2013) és hazai (pl.: Sziva, 2010; Tözsér, 2010, Lőrincz et al., 2014) irodalom a desztinációk piaci versenyképességét és fenntarthatóságát vizsgálta, viszont a szervezeteken belüli hatékonyságmérés kérdése véleményem szerint háttérbe szorult. 2014-ben a Budapesti Gazdasági Egyetem Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar Turizmus Intézeti Tanszéke indított el egy kutatást, aminek célja a hazai települések turizmusban betöltött szerepének feltérképezése és egy komplex indikátor rendszer kialakítása. A települések turisztikai potenciáljának mérésére és összehasonlíthatóságára létrehozott Turizmus Komplex Mutató által rangsorolhatóak a turizmusból profitáló települések, illetve alkalmas a településeken működő desztinációs szervezetek pozicionálására is (Szalók, 2014). Azonban az előzetes kutatásaimhoz kapcsolódó szervezeteken belüli hatékonyság mérésére már kevésbé alkalmazható. A Tokaji Borvidéken folytatott kutatásaim alátámasztották, hogy az önkormányzatok és turisztikai szolgáltatók tudatában vannak a turisztikai együttműködések fontosságával, azonban sok esetben a hatékony működés bizonyos szintű „láthatatlansága” miatt kevésbé érzékelik, annak gyakorlati hasznát. Ebből a tényből kiindulva fogalmaztam meg a szervezeten belüli hatékonyságmérés lehetőségeihez kapcsolódó kutatási kérdéseimet. Véleményem szerint Aubert (2008) azon megállapítása, miszerint „*a mai napig nem léteznek objektív sikerességi kritériumok és indikátorok a desztináció menedzsment hatékonyságának mérésére*” még mindig érvényben van. Már a korábbi kutatásaim során is szembesültem a feladat nehézségével, illetve egy turisztikai szervezet aktív tagjaként is érzékelem, hogy számos akadály gördül a gyakorlati megvalósítás elé. A turisztikai együttműködések szakmai irányítása sokszor egy-két főre korlátozódik, ami a feladatok sokrétűségét és mennyiségét tekintve kevésnek mondható. Emellett a szervezeteken belül a különböző szereplők más-más területhez kapcsolódnak (pl.: önkormányzat, vállalkozó, civil szervezet), így tevékenységükből adódóan más-más mutatókat tartanak fontosnak. Az önkormányzat esetében kiemelkedő értékű mutatók közé tartozhat a turizmusból származó nagyobb adóbevétel, a turizmus helyi foglalkoztatottságban betöltött szerepe, míg a vállalkozók számára inkább a turizmusból származó bevételek növelése és a markáns marketing tevékenység lehet vonzó. A hatékonyságmérést tovább nehezíti az információ- és adathiány is, számos esetben település szinten hiányosak a statisztikai adatok, pedig a konkrét vendégforgalmi adatok nélkülözhetetlenek a hatékonyságmérés során.

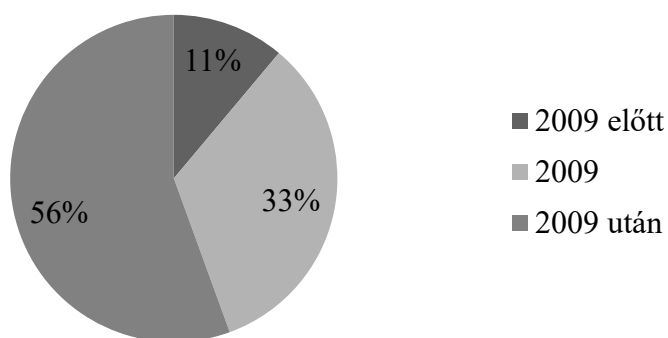
Véleményem szerint a menedzsment alapú turisztikai irányítás és fejlesztés alapvetően egy jó elképzelés, de hazánkban számos fenntartási probléma merült fel ezen szervezetek hosszabb távú működtetésében. Az előzetes hazai szervezeteket érintő vizsgálatom, valamint a Tokaji Borvidék egyik turisztikai szervezetén belül folytatott kutatásom (Virág, 2017) során bizonyítást nyert a társulások fontossága, azonban felvetődött a kérdés, hogy az egyes szereplők miként látják ezen szervezetek hatékonyságát. A kutatási előzmények rámutattak arra, hogy számos esetben a társulások tevékenységének kimutathatósága korlátokba ütközik, ami hatással lehet a tagi passzivitásra és az együttműködés fenntarthatóságára is. Ezek mentén kutatási célként tűztem ki olyan mutatók összegyűjtését, amelynek segítségével áttekinthetővé, és ami még fontosabb mérhetővé válhat egy-egy turisztikai együttműködés hatékonysága mind a szervezetek, mind a tagok irányába. Véleményem szerint egy hatékonysági mutatórendszerrel egyértelművé tehető, hogy milyen előnyei vannak az együttműködéseknek, ami által a fenntarthatóság is javulhat. Az előzetes kutatásokra és a szakmai tapasztalataimra alapozva úgy vélem, hogy az együttműködés résztvevői még mindig nincsenek tisztában, hogy egy desztináció menedzsment alapú társulásban való részvétel milyen pozitív hozadékkal járhat. A komplex mutatórendszer kialakításával csökkenthető a tagi bizonytalanság egy-egy szervezet kapcsán, ami a jövőben stabilabbá teheti az együttműködések kereteit, illetve láthatóvá válhat a társulások munkája és eredményessége.

Anyag és módszer

A nemzetközi és hazai irodalom többségében a desztináció fogalmával és annak versenyképességével foglalkozik, a hatékonyságmérés eddig háttérbe szorult. A turizmus teljesítménye önmagában nehezen mérhető, az egyik legösszetettebb és legszürkébb gazdasági ágazat, teljesítménye nehezen nyomon követhető multiplikátor hatása miatt. Országos és regionális viszonylatban a legfontosabb vendégforgalmi adatok elérhetőek a KSH és a TEIR adatbázisából, viszont a kutatás során kiderült, hogy település szinten rendkívül hiányosak az adatsorok, így nehéz a desztinációk teljesítményét csak statisztikai adatok alapján kimutatni. Ebből a megalapozott tényből kiindulva fontosnak tartottam olyan mutatók bevonását is a hatékonyságmérésbe, amelyek a mai kor technikai és piaci igényeihez is kapcsolódnak. Az irodalmi anyagok áttekintése, valamint az eddigi kutatásaim eredményei és gyakorlati tapasztalataim alapján összeállítottam egy kérdőívet. A felmérésben összesen 18 szervezet vett részt az ország különböző térségeiből. Voltak nemzetközileg is elismert desztinációk és voltak vidéki térségekben működő szervezetek is, ami abból a szempontból volt fontos, hogy mind a jól teljesítő, mind a kevésbé jól teljesítő turisztikai térségek véleménye is megjelenhessen a kutatás során. Összesen 32 kérdés volt, melyek között zárt és nyitott kérdések is voltak. Elsőként felmértem, hogy a szervezet mikor jött létre, a taglétszám alakulását, a foglalkoztatottak számát, majd kitértem a tagok együttműködési hajlandóságára, a gyűléseken való részvételi arányra, végül részletesen feltérképeztem a hatékonyságméréshez kapcsolódó jelenlegi hozzáállást és a bevonható mutatók fontosságát és beszerezhetőségének nehézségét. Az összeállított mutatórendszer 36 indikátort tartalmaz, melyek fontossága ugyan nem egyforma, viszont ezen mutatók segítségével megvalósítható egyfajta hatékonyságmérés.

Eredmények

A következőkben elemzem a kérdőívvel irányított interjúk eredményeit. A kutatás során vizsgáltam, hogy a szervezetek mikor jöttek létre. A felmérésben részt vett szervezetek többsége (56%) 2009 után jött létre, de magas volt a 2009-es évben létrehozott társulások aránya (33%) is, ami a pályázatok megjelenésével magyarázható. A vizsgált társulások csupán 11%-a már 2009 előtt is működött (1. ábra).

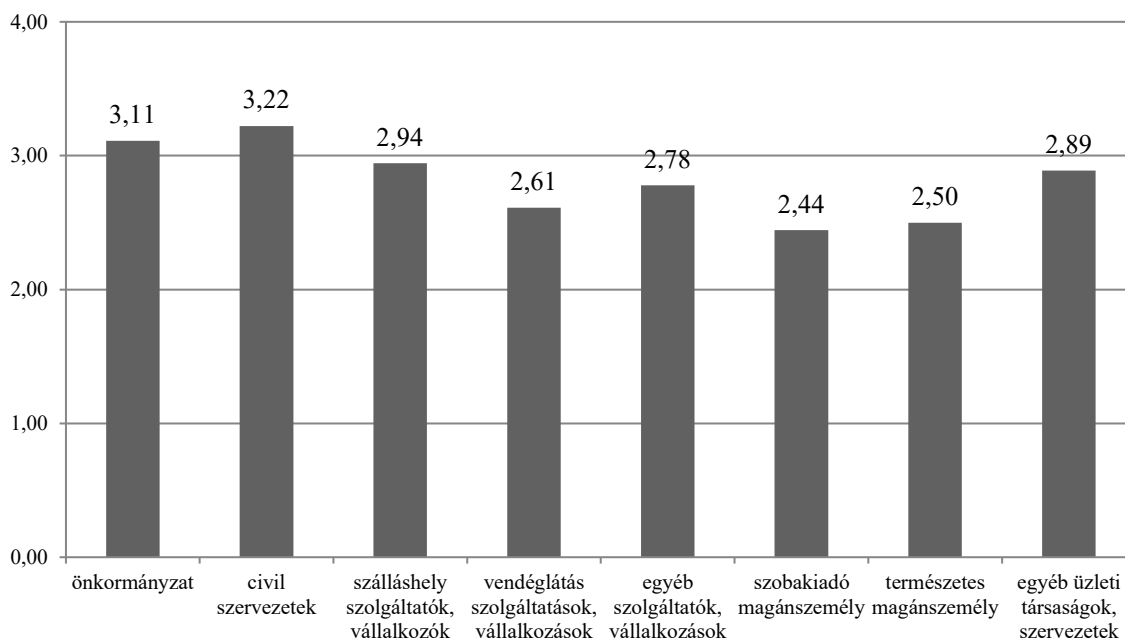

1. ábra: A kutatásban részt vett szervezetek létrehozási időszaka (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

Feltártam azt is, hogy a TDM struktúra hivatalos megjelenése (2005) előtt volt-e intézményesített együttműködés az adott településen. A válaszadók 56%-a esetében volt már együttműködési társulás 2005 előtt, majd a desztináció menedzsment rendszer megjelenésével betagozódtak azon struktúrába. A kitöltők 44%-ánál csak a hivatalos desztináció menedzsment hálózat megjelenését követően alakult ki intézményesített együttműködés.

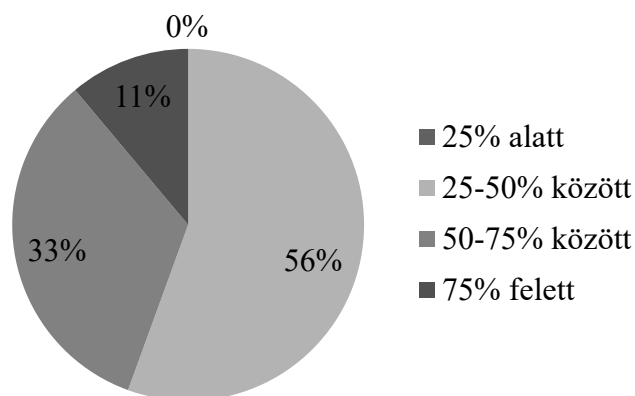
Kitértem a turisztikai szervezeteken belüli tagok együttműködési hajlandóságára is, egytől négyig skálán lehetett értékelni a különböző tagok közösségi aktivitását, majd átlagoltam az eredményeket. Összességében elmondható, hogy a társulásokon belül a tagokkal való közös munka jónak mondható (2. ábra), a legegységesebb partnerek a civil szervezetek (3,22) és az önkormányzatok (3,11), míg legkevésbé aktív tagok a szobakiadó (2,44) és a természetes magánszemélyek (2,50).

1. ábra: A különböző tagok átlagos együttműködési hajlandósága

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

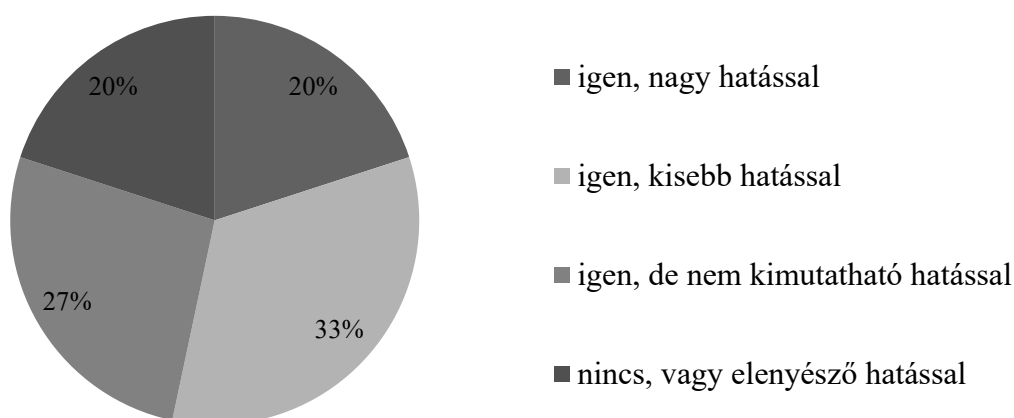
A tagok gyűléseken való részvételi hajlandóságát is vizsgáltam (3. ábra), ami alapján elmondható, hogy a felmérésben részt vett szervezetek többségében (56%) a tagok csupán 25-50% közötti arányban jelennek meg a taggyűléseken, míg a társulások 33%-nál jellemző az 50-75% közötti részvétel. A válaszadók között 11% esetében nagyobb a tagok gyűléseken való részvételi aránya (75% feletti).

3. ábra: A tagok gyűléseken való részvételi aránya a felmérésben részt vett szervezeteken belül

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

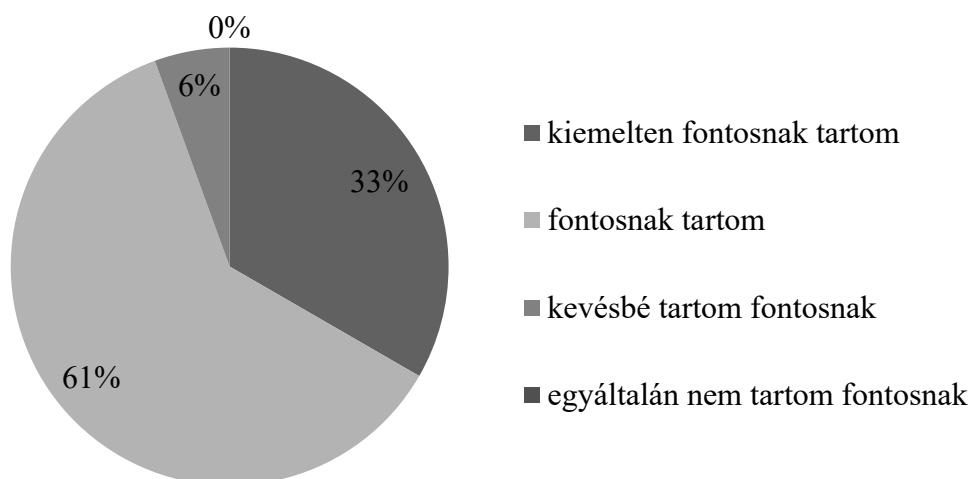
Egy korábbi kutatásomban vizsgáltam (Virág, 2017), hogy a desztinációs szervezetek hogyan látják a turisztikai együttműködések vidéki térségekre gyakorolt hatását. A válaszadók 20%-a szerint a társulásoknak nincs vagy csak elenyésző hatásuk van a vidéki térségekre. A felmérésben résztvevők többsége (80%) párosít vidékgazdasági hatásokat a vidéki desztinációs szervezetekhez, viszont annak mértéke már nem egységes. A társulások 20%-a jelentős, 33%-a kisebb hatást feltételez, míg a válaszadók 27%-a szerint ugyan van, de nem kimutatható a szervezetek vidékgazdasági hatása (4. ábra).

4. ábra: Egy desztinációs szervezet tényleges vidékgazdasági hatásának mértéke (%)

Forrás: Virág, 2017.

A korábbi eredményre alapozva előtérbe került a hatékonyságmérés fontossága, ennek mentén vizsgáltam, hogy a turisztikai szervezetek mennyire tartják fontos feladatnak a hatékonyságmérést az együttműködésekben belül (5. ábra). Egy résztvevő sem vélte úgy, hogy egyáltalán nem fontos a hatékonyságmérés, 6% gondolta úgy, hogy csak kevésbé fontos feladat. A felmérésben részt vevők 61%-a fontosnak, 33%-a kiemelten fontos tevékenységnek tartja a hatékonyságmérést egy turisztikai együttműködésben belül.

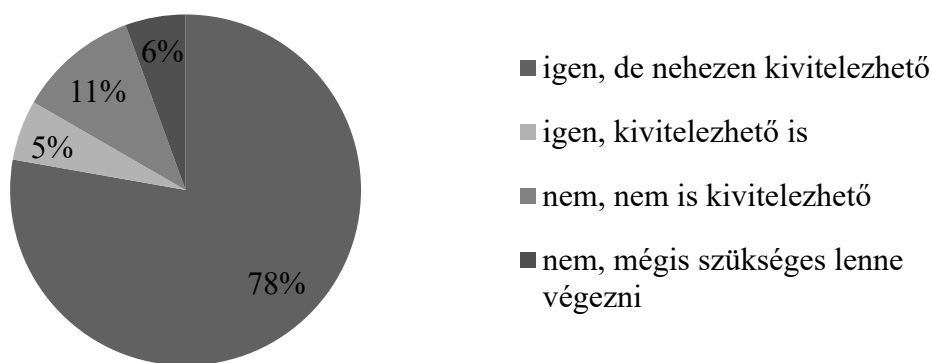

5. ábra: Hatékonyságmérés fontossága a turisztikai együttműködésekben belül (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

Felmérésre került, hogy a szervezetek szokták-e saját szervezetük hatékonyságát mérni. A válaszadók csupán 39%-a szokta mérni a saját társulásának hatékonyságát. Hatékonyságmérésre leginkább használt mutatók közé sorolták a vendégek és vendégéjszakák számát, a taglétszám változását, a tartózkodási időt, a front office (Tourinform iroda) látogatottságát, a saját bevételek arányát. Egyetlen egy szervezet volt, ahol az általánosan használt statisztikai mutatók mellett megjelentek primer adatok is, mint például az online elérések száma, a kedvezménykártya partnereinek és felhasználóinak száma, szakmai fórumokon való tagi részvétel, a tagok aktivitása és elégedettsége. A felmérésben részt vett szervezetek 61%-ban idő- és munkaerőhiányra hivatkozva nem történik hatékonyságmérés.

A központi hatékonyságmérési adatbázis működtetése iránt egyértelmű az igény, a kitöltők 89%-a szerint szükség van ezen egységes adatbázis létrehozására. Csupán 11% nem ért egyet a központosított adatbázis működtetésével. Vizsgálat alá került az is, vajon a hatékonyságmérés erősítheti-e a turisztikai együttműködések, illetve az mennyire kivitelezhető. A részt vevő társulások 11% vallja, hogy a hatékonyságmérésnek nincs erősítő hatása és nem is kivitelezhető. 6% gondolta úgy, hogy a hatékonyságmérés nem erősítené az egységet, ennek ellenére szükséges lenne elvégezni. Csupán 5%-nál jelent meg az a nézet, hogy a tagságerősítés mellett kivitelezhető feladat a hatékonyságmérés. A legnagyobb arányban (78%) elismerték a hatékonyságmérés együttműködés erősítő szerepét, viszont nehezebb kivitelezhetőséget feltételeztek hozzá (6. ábra).

6. ábra: A hatékonyságmérés együttműködés-erősítő hatása (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

Fontosnak tartottam azt is felmérni, hogy az egyes társulások milyen elégedettségi mérést végeznek a különböző piaci szereplők esetén. Elsőként azt vizsgáltam, hogy méri-e a turisták elégedettségét. Pozitívnak tartom, hogy a felmérésben részt vevők 78%-a méri a fogyasztói szegmens elégedettségét, leginkább kérdőívek és a vendégek visszajelzései alapján bizonyosodnak meg az elégedettségről. Ahol nincs ilyen jellegű tevékenység, ott idő- vagy kapacitáshiány jellemző.

A lakosság körében csupán a szervezetek 33%-a szokott elégedettséget mérni, míg a többség (67%) idő-, munkaerő- és stratégia hiányában nem tud ilyen jellegű feladatokat ellátni. Ahol megvalósításra kerül, ott leginkább kérdőívezéssel gyűjtik be a helyiek elégedettségét a turizmussal kapcsolatban.

Fontosnak tartottam azt is feltárni, hogy a tagok elégedettségét méri-e az intézményesített együttműködésekben belül. Ebben az esetben a társulások 72% méri a tagság elégedettségét, bár többségében ez csak személyes beszélgetések révén történik, nincs adminisztrálva, míg 28% esetében nincs kapacitás ilyen jellegű feladat elvégzésére.

Rákérdeztem, hogy a szervezetek munkatársainak hatékonyságára fordítanak-e megfelelő figyelmet. 33%-nál nincs erre lehetőség, míg a felmérésben részt vett társulások 67%-a személyes konzultációk alkalmával próbálják ugyan az elégedettséget feltérképezni, de annak nincs nyomon követhetősége.

Vizsgáltam, hogy a különböző mutatók mennyire alkalmasak a hatékonyságmérés szempontjából. A mutatókat egytől négyig skálán kellett pontozni hatékonyságmérési fontosság szempontjából. A szemléltetéshez az egyes mutatóknál átlagot számoltam. Hatékonyságmérés szempontjából a legfontosabb mérőszámok közé került a turisták elégedettségi mutatója (3,89), a TDM szervezetekben együttműködő partnerek száma (3,78), szervezeti weboldal látogatottsága és annak idegen nyelveken történő elérhetősége (3,72). Míg legkevésbé fontos mutatóként az aktív korú népesség aránya (2,39), a szervezetek vásárokon, kiállításokon való részvételi száma (2,78), az iparüzési adó (2,83) és a tagoknak szóló rendezvények száma (3,00) lett megjelölve (7. ábra). A felmérésben részt vevők kiegészíthették a mutatói listát az általuk még fontosnak tartott mutatókkal, felmerült az vendéglátóhelyek, szálláshelyek árbevétele, az elektronikus kiadványok megléte és minősége, az egy napos vendégek száma, a desztináció imázsa, illetve a humán infrastruktúra képzettsége, nyelvismerete és továbbképzése.

7. ábra: Hatékonyságmérésre alkalmas mutatók fontosságának átlagos megítélése

Megjegyzés: 1: egyáltalán nem fontos – 4: rendkívül fontos.

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

Fontosnak tartottam azt is megvizsgálni, hogy a fontosság mellett ugyanezen mutatókat mennyire bonyolult beszerezni (8. ábra).

8. ábra: Hatékonyságmérésre alkalmas mutatók beszerezhetőségének átlagos megítélése

Megjegyzés: 1: nehezen beszerezhető – 4: könnyen beszerezhető.

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

A felmérésben részt vevők szerint legkönnyebben beszerezhető mutatók közé tartozik a Tourinform nyitvatartási napok száma, a programcsomagok száma, a tagoknak szóló rendezvények száma, a programcsomagokat igénybe vevők száma, a pályázati aktivitás, illetve, hogy hány nyelven érhető el az információs térkép. A legnehezebb beszerzés a lakosság turisztikai fogékonysága, attitűdje; a turizmussal elégedett helyi lakosok aránya, a szálláshely és vendéglátás ágazatban foglalkoztatottak száma, a turisták elégedettségi mutatója, a mobil applikációt letöltők száma és a rendezvények átlagos látogatói száma esetén merült fel.

Végül felmértem, hogy milyen rendszerességgel lenne érdemes a hatékonyságot mérni. A kutatásba bevont szervezetek 32% nem tudott válaszolni, vagyis nem tudta eldönteni hogyan is lehetne a gyakorlatban ezt működtetni. Ugyanakkora arányban voltak azok, akik éves hatékonyságmérést tartanának célszerűnek. 11% szerint munkaerő-kapacitás függvénye a feladat elvégzése, míg 10-10%-ban került említésre, hogy három havonta vagy három évente reális a hatékonyságmérés. Csupán 5% vallotta azt, hogy megítélni is nehéz az ideális hatékonyságmérési rendszerességet, hiszen sok esetben az egyes desztinációk más-más feltételekkel rendelkeznek, saját magukhoz képest célszerű a feladat elvégzését kitűzni.

Következtetések

A felmérés során egyértelművé vált, hogy egy fontos, mégis rendkívül nehéz feladat a hatékonyságmérés. A szakemberek szerint többféle probléma vetődik fel a kivitelezésben, az egyik, hogy nincsenek megfelelő adatok, sok esetben a statisztikai adatok teljes hiánya jellemző bizonyos települések esetében, illetve nehéz beszerezni valós adatot. Bizonyos mutatók beszerezhetősége, valamint a mérés lebonyolításának nehézsége (pl.: lakossági attitűd, látogatói elégedettség, ingyenes rendezvények átlagos látogatói száma) hátráltatja a gyakorlati megvalósítást. Az is igazolódott, hogy csak a statisztikai adatok alapján egyértelműen nem igazolható a turisztikai szervezetek hatékonysága, a turisztikai együttműködések hatékonyságmérésében kiemelt fontosságú a primer adatok bevonása is, tehát egy komplett mutatórendszer kidolgozása szükséges. A kutatásba bevont szervezeteknél többször megjelent a kommunikáció fontossága, ami által tudatosítható a monitoring és a hatékonyságmérés fontossága a turisztikai együttműködésben részt vevő partnerek számára. A hatékonyságmérés reális gyakorlati megvalósítása rendkívül nehéz és hosszadalmas feladat, mely további kutatásokat igényel a jövőben. Érdemes lenne szakmai fórumokat indítani, ahol a turisztikai szereplők véleményezhetik az együttműködések hasznosságát, illetve bekapcsolódhatnak a monitoring tevékenységekbe is. Véleményem szerint a hatékonyságmérést évente, a kutatásba bevont mutatók alapján a turisztikai szervezeteknek kellene elvégezni a tagok együttműködésével. Nem a szervezetek egymáshoz mérése és vendégforgalmának összehasonlítása a cél, hanem a tagság szempontjából az adott együttműködés hatékonyságának és hasznának kimutatása, ami által a jövőben a turisztikai szervezetek stabilabbá tehetik tagságukat és fenntarthatóságuk is növekedhet.

Köszönetnyilvánítás

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

Irodalomjegyzék

1. Aubert A. (2008): A desztináció lehatárolás problematikája a fejlesztési programok és a TDM-modell bevezetésének folyamatában. In: Hanusz Á. (szerk.): A turizmus szerepe a kistérségek és a régiók gazdasági felzárkóztatásában. Konferencia kiadvány, Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft. Debrecen, pp. 17-31. ISBN 978-963-7336-97-3
2. Dupeyras, A. – MacCallum, N. (2013): Indicators for Measuring Competitiveness in Tourism: A Guidance Document, OECD Tourism Papers, 2013/02, OECD Publishing
3. Lengyel M. (2007): TDM Működési Kézikönyv. Heller Farkas Főiskola, Budapest, 212 p. ISBN 978-963-06-4143-2
4. Lőrincz K. – Raffay Á. – Hajmásy Gy. (2014): A turisztikai desztináció menedzsment rendszer gazdasági fenntarthatósága Magyarországon. http://www.gtk.uni-pannon.hu/wp-content/uploads/2015/03/TDM_fenntarthatosag_Lorincz_Raffay_Hajmasy_2014november.pdf
5. Piskóti I. – Hidvéginé Molnár J. – Pataki S. – Schumpler H. – Gulyás I. (2007): Desztináció-menedzsment lépésről-lépésre. Módszertani füzet desztináció-menedzsment szervezetek létrehozásához és működtetéséhez az Észak-magyarországi Turisztikai Régió példáján – munkaanyag. Eger – Miskolc, 43 p.
6. Sulyok J. (2004): Desztinációs marketing szervezetek tevékenységének hatékonyságmérése In: *Turizmus Bulletin*, VI. évfolyam 4. szám p. 30–32. ISSN 1416-9967
7. Szalók CS. (2014): Települések turisztikai potenciáljának mérése. A BGF KVIK Turizmus Intézeti Tanszékén folyó TDM-kutatásról. In: *Turizmus Bulletin*, XVI. évfolyam 3–4. szám, 94. p. ISSN 1416-9967
8. Sziva I. (2010): Turisztikai Desztinációk versenyképességének értelmezése és elemzése. Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola, Budapest, 197 p.
9. Tózsér A. (2010): A versenyképes turisztikai desztináció: Új turisztikai versenyképességi modell kialakítása. Doktori disszertáció, Miskolci Egyetem, Vállalkozáselmélet és gyakorlat Doktori Iskolája, Miskolc, 224 p.
10. UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook, Madrid, 507 p. ISBN 92-844-0726-5
11. UNWTO (2007): Sustainable tourism indicators and destination management Regional Workshop Kolašin, Montenegro, 25-27 April 2007 Final Report, 106 p.
12. Virág Á. (2017): A turisztikai együttműködés szerepe a Tokaji borvidéken. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 176 p.

AZ INDIVIDUUM BIZTONSÁGA VIDÉKI TÉRBEN¹ SECURITY OF THE INDIVIDUAL IN COUNTRYSIDE SPACE

Jankovics Kornélia

mestertanár

Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar

E-mail: iroda.jankovics@t-email.hu

Összefoglalás

Jelen tanulmányt az individuuum szemszögéből tekintett vidéki biztonság egyes, főbb dimenzióinak elemzésére szántam. A "kitekintés" közel sem terjedhet ki a biztonságnak a vidéki térben létező valamennyi aspektusára, hiszen a vidék biztonsága kérdéskörében felmerülő, számba vehető valamennyi szegmens a tanulmány kereteit sokszorosan túlhaladják, az minimálisan egy doktori értekezésben kitűzött cél lehet. A biztonság főbb dimenzióinak bemutatása csupán egy általános - és nem minden dimenziót érintő - kép felfestésére vállalkozhat, de mindenképpen alkalmas lehet arra, hogy a téma kibontására kedvet érzőket tovább gondolkodásra sarkallja.

Abstract

My intention with the present study was to analyse some of the major dimensions of the security in the countryside considered from the individual's point of view. The "outlook" is very far from addressing all the aspects of security existing in the countryside space, as all the segments that arise and that can be taken into account in the scope of the security of the countryside multiply exceed the framework of the study and can minimally be the goal of a PhD thesis. The goal of the presentation of the major dimensions of security may only be the depiction of a general picture that does not touch upon every dimension, but it can, by all means, be suitable for encouraging those feeling like analysing the topic more deeply to think further on.

Kulcsszavak: biztonság, individuuum, vidékbiztonság, vidékfejlesztés, vidéki térség

JEL besorolás: Z10

LCC: S544-545.53

Bevezetés

Az individuuum biztonsága csak az élet különböző területein létező jelenségek bonyolult szempontrendszerében vizsgálható. Egyfajta sorvezetőként talán az ún. komplex biztonság körülírása funkcionálhat, miszerint az nem elsősorban a "köz" biztonsága, hanem a személy biztonsága, perszonális jog, amely a társadalmi létből fakadó általános elvárásoknak felel meg. Ilyenek például a megélhetés biztonsága, a társadalom szociálpolitikai támogató rendszeréhez való hozzáférés, a közegészségügyi ellátás különböző szintjeinek igénybevétele, mindezekon keresztül a pszichológiai jellegű nyugalom, a lelki béke állapota. Természetesen ide csatlakozik a köz- és magánterületeink rendjének, és a hon megnyugtató védelmének általános igénye is, és természetesen e tartalmi kört még lehetne folytatni. (Szilágyi-Boldizsár, 2016)

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

A tanulmány szempontjából a vidék adta biztonság kérdéskörét járjuk körbe, mindazonáltal már itt megjegyezve, hogy jelen írás - a terjedelmi korlátok miatt - csupán vázlatos elemzést tükrözhet a téma igazi kibontása nélkül.

A biztonság kapcsán egyik fő kérdés, hogy mit is értünk ez alatt. A fogalom igen sokrétű, összetett, és számtalan aspektusból vizsgálható.

Kérdés: Az-e a biztonság, hogy nem kell félnem, hogy mások jogtalanul megtámadnak és testi integritásomat elveszítem ?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Kérdés: Az-e a biztonság, hogy a megélhetésemet folyamatosan biztosító munkalehetőség révén megkeresett - vagy egyéb, más módon kapott - jövedelemmel rendelkezem?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Kérdés: Annak tudata-e a biztonság, hogy balesetem vagy megbetegedésem esetén időben jutok adekvát segítséghez?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Kérdés: Olyan állapot-e a biztonság, amelyben egy katasztrófahelyzet esetén életem, testi épségem, vagyontárgyaim épsége szavatolt?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Kérdés: Az a helyzet-e a biztonság, melyben önmagam – vagy éppen gyermekem - olyan ismeretgazdagító metódusokhoz juttatható, mely révén elérhető - a saját lábon álló - testi-lelki jólét?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Kérdés: Az-e a biztonság, hogy ún. stresszorok nélkül élhetem mindennapjaim?

Válasz: Igen, az is az, de ennél jóval több.

Individuum és individuum elméletek

Az idegen szavak és kifejezések kéziszótára szerint az individuum egyrészt „Egyed, önállóan létező élő szervezet”, másrészt fogalmazva „Egyén, egyéniség.” (Bakos, 1994)

A Magyar Értelmező kéziszótár úgy fogalmaz, hogy az individuum önmagában tekintett lény vagy dolog; egyén, egyed. (Juhász-Szője-O.Nagy-Kovalszky, 1982)

Ajtóny Árpád megfogalmazásában az individuumok olyan egyének, akik elég felnőttek ahhoz, hogy vállalják szavaik következményeit, illetőleg akik az ún. fejlett országokban a csoportoktól már függetlenek, olyanok, akik a saját életüket egyre önállóan szervezik.(Ajtóny, 2013)

Norbert Elias szerint az individuum azt jelenti, hogy minden ember autonóm vagy autonómmá lesz, vagyis maga irányítja életet, ugyanakkor azt is, hogy az egyes emberi lény némiképp különbözik is az összes többitől vagy talán különböznie kellene. (Elias, 1991)

Tallér Ferenc úgy véli, hogy az individuum fogalma elválaszthatatlanul összekapcsolódik a méltóság, a szabadság (a szabad akarat) és az autonómia (mint önmagunk megalkotása) gondolatával. (Tallár, 2004)

A wikipédia szerint: Az individuumokon, más szóval egyéneken, térben és időben behatárolható, egy biológiai vagy társadalmi csoporttól jól elkülöníthető személyeket értünk.

Általában – annak ellenére, hogy minden ember körülbelül azonos fizikai felépítéssel rendelkezik (általában mindenkinek ugyanott van a lába, keze, feje, a fején a szemek, az orr, a fülek és a szája) – az emberek számára mégsem okoz gondot a körülöttük levő többi ember felismerése és egymástól való elkülönítése. Ez a valami, ez a megkülönböztető jel vagy tulajdonság, ami alapján egyik embert megkülönböztetjük a többi embertől, teszi individuummá az embert.

Arisztotelész az individuális dolgokat *specie*seknek (fajoknak), a *specie*seket pedig *genus*oknak (nemeknek) rendelte alá. Az individuális dolog a felosztások legutolsó tagjai: például Odüsszeusz kutyája, Argosz mint individuum a kutya *specie*sébe tartozik, a kutya pedig a „négy lábú bundások” osztályába. A bundás négy lábúak a cetfélékkel együtt az eleve szülők osztályába tartoznak, az eleve szülők pedig a tojásrakó állatokkal együtt a melegvérűek osztályába, a meleg vérű állatok meg a „vértelenekkel” együtt alkotják az élőlények osztályát. Minden osztály a fölötte álló, őt magában foglaló osztályhoz való viszonyában *specie*snek, az alatta levő osztályhoz való viszonyában pedig *genus*nak minősül. A felosztás legelső tagja (*lat. infima species*), jelen esetben „a kutya” után következők, nem sorolhatóak már semmilyen osztályba, mivel ezek egyedi tulajdonsággal rendelkeznek, csak egy létezik belőlük a világon (jelen esetben Argosz). Az individuumot, a *specie*shez hasonlóan Arisztotelész szubsztanciának tekintette. Az individuumot pedig abban különböztette meg a *specie*stől (például ember), hogy az individuumnak (például Szókratész) vannak olyan tulajdonságai is, melyek nem sorolhatók be a *specie*s (ember) szubsztanciájához. Az individuális szubsztanciák pedig abban különböznek egymástól, hogy térben jól elkülöníthetők egymástól. Két emberi egyednek a szubsztanciális formája és lényege ugyanaz, de az egyiknek itt van a teste a másiknak meg ott.

Descartes az öntudat evidenciájának bizonyításával határolja el az individuumot a külvilágtól. „Gondolkodom tehát vagyok” tétele úgy értelmezhető „Gondolkodom, tehát gondolkodó lényként létezem”, ebből pedig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy rendelkezünk egy olyan tulajdonsággal amely segítségével behatárolhatjuk magunkat: ez az öntudat. Öntudatom meglétét világosan és elkülönítetten (*clare et distincte*) élem meg.

Hegel Kant transzcendentális filozófiáját fejlesztette tovább. Nála lezárult az ének mint alapnak a problematikája, és az én az észben, a legteljesebb valóságú abszolút szellemben megszüntetve-megőrizve és felemelkedve van jelen.

Hegel szerint az egyéni, individuális tudat az abszolút szellem (Isten) öntudatra jutási folyamatának a szerves része. Az abszolút eszme (a fejlődés kiindulópontját jelentő, öntudatára még nem jutott Isten) kibocsátja magából a természetet, majd ebből a természetből kiemelkedik a szellem (az egyéni és a társadalmi tudat), melynek fejlődése során az abszolút eszme felismeri önmagát a világban, teljesen önmagára reflektálódik, teljes öntudatra jut.

Schopenhauer szerint csak a megismerő individuum létezik, az őt körülvevő világ csak mint képzet adott. Az objektumok csak olyan módon adóttak, ahogyan a szubjektum által feltételezettek: „A világ az én képzetem”.

Soren Aabye Kierkegaard arra keresve választ, hogy egy létező szubjektum, hogyan kerülhet kapcsolatba Istennel, tesz kísérletet az egyes egyén az individuum meghatározására. Ezen a ponton Kierkegaard szembehelyezkedik a német idealizmussal, különösen Hegellel, aki szerint az individuum alá van rendelve a történelemnek, és azt hangoztatta, hogy mindenekelőtt az egyes egyén konkrét létfeltételeit kell felfogni, azaz „magamat a létezésben megérteni”.

Nietzschenél az individuum az ember fölötti ember, vele szemben állnak a csordaemberek, melyet homogén masszaként képzelhetünk el. Az ember fölötti ember, az Übermensch a hagyományos értékekkel szembeni tökéletes szabadságával tűnik ki. Cselekvése földi mértékhez igazodik: erőre, vitalitásra, hatalomra törekszik. Vele szemben állnak a csordaemberek, akik egy elgondolt istendiktátum előtt hajlonganak és a részvét és gyengeség erkölcsé előtt hódolnak.

A tanulmány során nem merülök bele az individuumnak a fenti - esetenként a filozófia nehezen értelmezhető bugyrából fakadó - értelmezésébe, hanem az annak legáltalánosabban elfogadott fogalmát, azaz, mint *egyént* veszem alapul az alábbiakban jelölt – önkényesen és nem teljes körűen kiválasztott - dimenziók vizsgálatán keresztül.

Rendészeti dimenzió

Az egyén biztonságát sokan azonosítják azzal a helyzettel, amelyben egy állampolgárnak nem kell attól tartania, hogy életét, testi épségét vagy vagyontárgyait támadás éri, azonban ez – figyelemmel a biztonság fentebb kifejtett fogalmára – közel sincs így. Mindazonáltal a biztonság egyes dimenziói közül kétségtelenül kitüntetett figyelmet kell, hogy kapjon a rendészeti területhez tartozó azon deliktumok megvalósulási esélyének számbavétele, melyek középpontjában a testi-lelki integritás sérthetlensége és a vagyonbiztonsághoz fűződő érdek elleni jogtalan támadása áll.

Objektív – szubjektív biztonság (biztonságérzet)

Az individuum rendészeti aspektusú biztonság értelmezése során legalább két fogalmat tisztázni célszerű. Ezek az objektív és szubjektív biztonság, melyek közül ez utóbbit szokás szubjektív biztonságérzetnek is nevezni.

Objektív biztonság: A biztonságnak életminőség oldaláról való megközelítése, amely az egyéni és közösségi érdekek formális megjelenítése mellett, az erőforrások, a képességek, a mérhető hatások, statisztikailag megjeleníthető mértékek alapján vizsgálja az összefüggéseket.

Szubjektív biztonság (biztonságérzet): A biztonságnak az egyéni tapasztalatok, az érintettség mértéke és minősége oldaláról való megközelítése, elsősorban a szubjektív érzékelés és értékelés folyamatainak jelentőségét hangsúlyozza, s így az emberek szubjektív közérzete alapján méri a társadalom fejlődését és az életminőség mértékét, abból kiindulva, hogy az átlagember tudja leginkább megítélni saját életminőségét. (Beregnyei, 2008)

A két fogalom elhatárolása, egyben lényege talán úgy foglалható össze, hogy az objektív biztonság a valós biztonsági helyzetet jelenti, a szubjektív biztonság pedig ennek tükröződése az emberek tudatában. (Csordás, 2008)

Kutatásokból megállapítható, hogy az áldozattá válás lehetősége – azaz az objektív biztonság – és a szubjektív biztonságérzet között nemhogy összefüggés nincs, hanem éppen fordítottja igaz, tehát pont azokon a területeken, régiókban vagy országokban a legmagasabb, amelyekben a legkisebb az áldozattá válás esélye. Ezt támasztja alá egy 2005-ös, Európa 17 országában végzett felmérés a szubjektív biztonságérzetről. Ez jelentős eltérést mutathat az objektív biztonsági mutatóktól, mert a felmérés szerint a „bűnözéstől való legerősebb félelem éppen a legalacsonyabb áldozattá válási arányokat felmutató országokban mutatkozik”. A félelemérzet kollektív felfokozódása tömeges, teljesen irracionális és indokolatlan következményeket vonz be, így történhetett, hogy a 9/11-i World Trade Center elleni merénylet után a polgárok

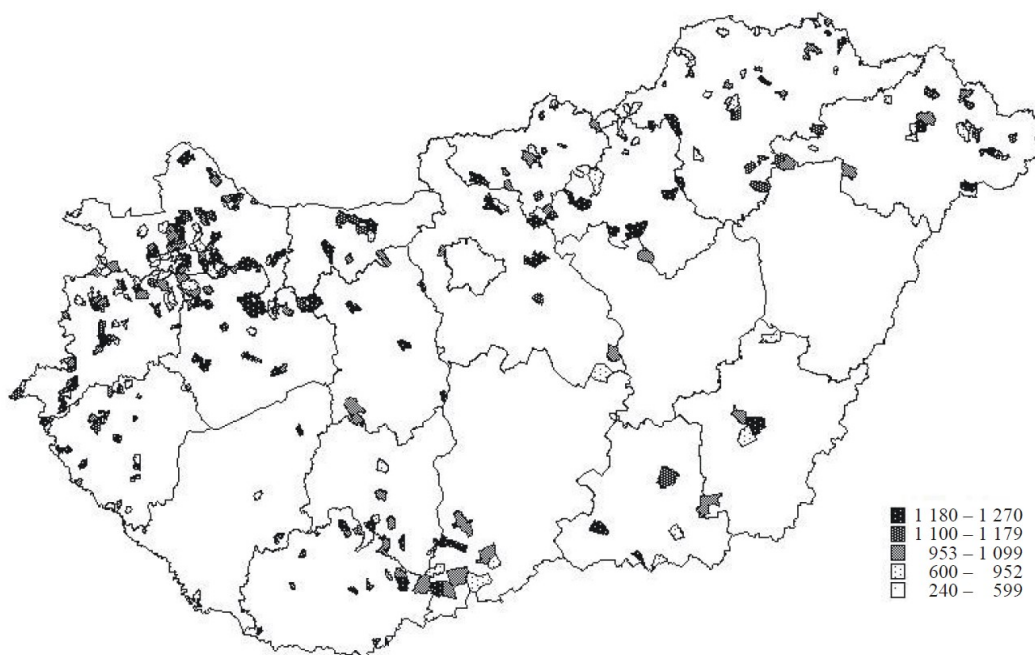
tömegesen tértek át közúti közlekedésre a légi közlekedésről, ami csaknem 1600-al növelte meg a közúti balesetben elhalálozottak számát. További probléma, hogy a statisztika mint „objektív” biztonságot mutató eszköz nem koherens a lakosság szubjektív biztonságérzetével. (Vári, 2015)

A Vidékfejlesztési Programban az állam önönmaga deklarálja, hogy a vállalkozói kedvet, aktivitást jelentősen visszafogja, valamint a vidéki lakosság biztonságérzetét, és ezen keresztül az életminőségét is rontja a sok esetben nem megfelelő vagyonsbiztonság, különösen a lakott területeken kívül eső mezei és erdei javak sérelmére elkövetett bűncselekmények nagy száma.

Ugyanígy említeném a Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 deklarációját. Eszerint jelentős problémát okoz a gazdálkodást veszélyeztető rossz vagyonsbiztonság. A főleg falvakat, külterületeket, tanyákat érintő betörések, termény- és állatlopások egyre gyakoribbak. A gazdák egyes térségekben teljesen kiszolgáltatottá váltak a bűnelkövetőknek.

Éjjelente gazdaságaikat őrizniük kell. 2009-ben kistérségeink 10%-ában mind a vagyon, mind pedig a személy elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma meghaladta az országos átlagot. A csak vagyon elleni bűncselekményeket vizsgálva ez már minden negyedik vidéki kistérségünkre igaz.

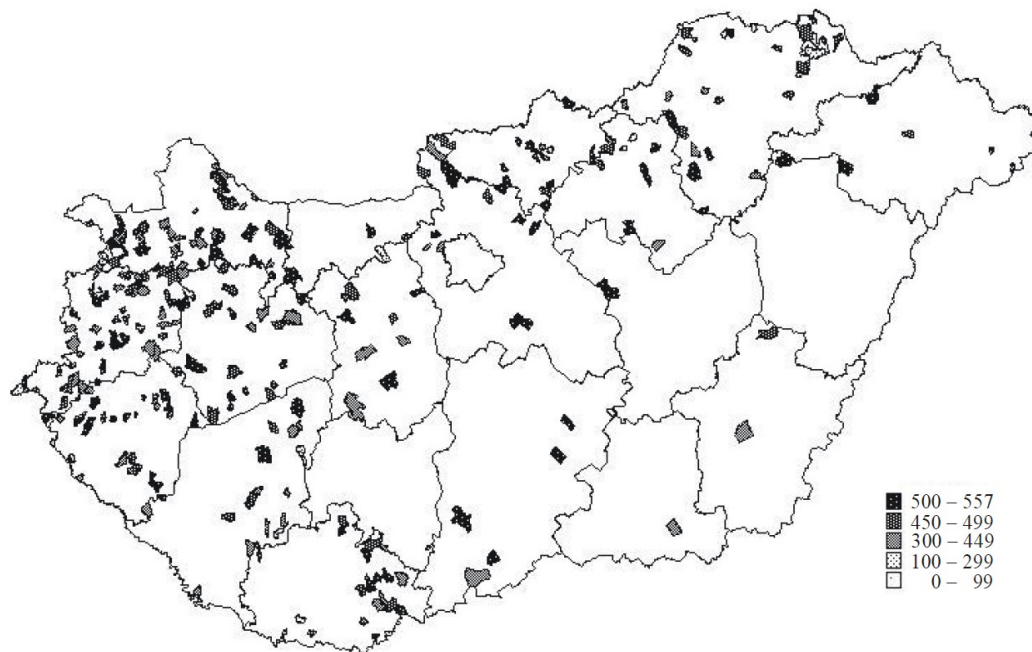
A bűncselekmény kategóriában a legkedvezőbb helyzetű települések között egyetlen város sem található. (1. ábra) A jellemzően kis lélekszámú települések között legnépesebb a 6 ezer lakost el nem érő Kartal. A térképen megfigyelhető, hogy ezeknek a biztonságos kistélepüléseknek legjelentősebb halmaza Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megyékben található.

1. ábra: A 300 legkedvezőbb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűncselekmények 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2011)
Forrás: Patkós-Tóth, 2012

A 300 legkedvezőbb helyzetű település jelentős része a Nyugat-Dunántúlon található, kisebb számban a Dél-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarország nehezen elérhető aprófalvas térségeiben is (2. ábra). Érdekesség, hogy ebben a csoportban csupán két 3 ezer lakos feletti

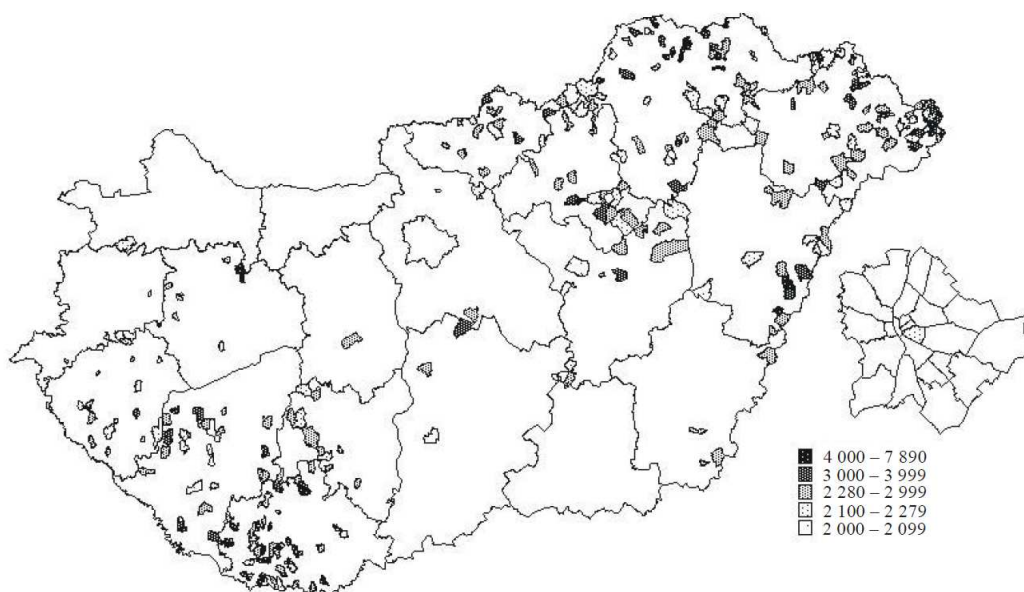
település található, Pilisszentiván és Földes; valamint nyolc olyan kistelepülés is van, ahol a mutató értéke nulla.

2. ábra: A 300 legkedvezőbb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2009)

Forrás: Patkós-Tóth, 2012

Mindazonáltal e kérdéses elemző tanulmány rámutat arra is, hogy egyértelműen beazonosítható, hogy Északkelet-Magyarország számos településén magas a 100.000 lakosra jutó bűnelkövetők száma (3. ábra), azaz az a megállapítás tehető, hogy leginkább az elmaradottabb térségekben magasabb a bűnelkövetők gyakorisága, külön is megjegyezve, hogy ebben a kategóriában is igen magas az aprófalvak aránya, ahol alig néhány bűnelkövető is a legrosszabbak közé taszíthatja a települést.

3. ábra: A 300 legkedvezőtlenebb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűnelkövetők 100.000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2011)

Forrás: Patkós-Tóth, 2012

Tanulmányunk szempontjából kiemelés érdemel az, hogy a kriminológusok már régebben megállapították, hogy a városok bűnözési intenzitása magasabb, mint a községké, és a bűnözés intenzitásának növekedése egyenesen arányos a települések népességszám-növekedésével.

A nagyvárosi anonimitás, az itt élő nagyszámú potenciális bűnelkövető, a sérthető értékek koncentrálódása, a legtöbb kihívás, elkövetési alkalom, az elkövetők felderítésének kisebb aránya magyarázza a nagyobb települések kimagasló számait. (Dávid, 1988)

Továbbgondolásra érdemes, hogy az állam irányítói bizonyos kriminálstatisztikai adatokat is figyelembe vehetnének az elmaradottság meghatározásakor, illetve tágabban értelmezve: a területfejlesztési programok megfogalmazásakor is nagyobb hangsúlyt lehetne fektetni ezen társadalomstatisztikai jellemzőkre.

Munkahelyi-Pénzügyi dimenzió

Az individuum biztonságának egyik kitüntetett szegmense az az anyagi bázis, amely az egyéni biztonságérzet szintjét jelentősen befolyásolja.

A Vidékfejlesztési Program 2014-2020 segítséget nyújt abban, hogy hogyan is értékelhetjük a vidék vonatkozó dimenzióját. Eszerint a vidék gazdasági fejlettsége jelentősen elmarad az uniós átlagtól, annak felét sem éri el (47%), míg az ország egészének gazdasági fejlettsége eléri az uniós átlag kétharmadát. A vidéki térségekben az ezer főre jutó regisztrált KKV-k száma megegyezik az országos átlaggal (117 db), azonban a működő KKV-k száma már jelentősen elmarad attól (vidéki térségek: 47,9 KKV/ezer fő, országos átlag: 70,2 KKV/ezer fő). Míg a 2 millió euró alatti éves árbevételű KKV-k egyharmada működik a vidéki térségekben, addig a nagy árbevételű (>10 millió euró) produkáló KKV-knak csak az egynegyede (23,43%) található vidéken (forrás: KSH).

Az 1-9 főt foglalkoztató mikroállalkozások alkotják a vidéki gazdaság meghatározó vállalkozói szegmensét. 2009-ben közel két és félszerese volt az egy lakosra jutó nettó jövedelem a fővárosban és térségében, mint a legalacsonyabb jövedelmi kategóriába tartozó vidéki kistérségek esetében. A vidéki területek foglalkoztatási rátája 52,4% volt, ez jóval az uniós átlag alatt marad (62,3%).

Vidéki térségeinkben 2009-re – főleg az ország keleti, észak-keleti és dél-dunántúli térségeiben – összefüggő zónákat alkottak a kiugróan magas munkanélküliséggel rendelkező térségek. Egyes kistérségekben ez 20-25% körül alakult, miközben pl. a fővárosban ennek nagyjából az ötöde ez az érték. Ezek a kedvezőtlen folyamatok 2010-ben megálltak, a munkanélküliség azóta csökken (2010-es 11.2%-ról 2013-ra 10.2%-ra), bár a vidéki területekre jellemzően továbbra is az átlagosnál alacsonyabb foglalkoztatottsággal és magasabb munkanélküliséggel rendelkeznek. A munkanélküliség a 15-24 év közöttiek esetében a legmagasabb, országos átlagban és vidéken egyaránt 28%, 2012-ben az országos átlag (7,3%) közel négyszerese. Az alacsony jövedelműek aránya a vidéki területeken magasabb a városias településeken élőkénél. A vidéki térségek demográfiai helyzete folyamatosan romlik, a vidéki társadalmak elöregednek. Az elöregedésen túl az európai vidéki térségek döntő többségére jellemző migráció is komoly problémát jelent vidéken: a különbszet csaknem 27 ezer fő volt a vidéki térségek rovására 2002 és 2011 között. Fontos megemlíteni a vidéki népesség elöregedését, az

50 év feletti gazdálkodói réteg megújulási és alkalmazkodási hajlandóságának csökkenő tendenciáját.

A vidék mezőgazdasági eltartóképesége súlyos mértékben megcsappant a tradicionális ipari körzetek összeomlásával együtt, ezért a vidékfejlesztés az utóbbi évtizedekben fontos válságkezelési kérdéssé lett. A rendszerváltás hozta gazdasági, társadalmi változások következtében a mezőgazdasági dominanciájú települések egyre kedvezőtlenebb helyzetbe kerültek, melynek munkahelyek elvesztése, magas munkanélküliség, elvándorlás és elöregedés lett az eredménye. (Bainé, 2003)

Szociális dimenzió

A Magyarországon kialakított szociális biztonsági rendszer azonos metodikát mutat az Európai Unióban alkalmazott meghatározások szerinti beosztás, a szociális ellátások és az azokat adminisztráló szervezetrendszer szempontjából. A szociális biztonsági rendszer a következő meghatározásokat definiálja: szociális védelem (social protection), szociális biztonság (social security), társadalombiztosítás (social insurance), szociális segélyezés (social assistance).

A szociális védelem a legnagyobb halmaz, mely valamennyi szociális támogatási formát magában foglalja, úgy mint a biztosításon alapuló ellátás, az univerzális ellátás és a segélyezési ellátás halmazt. Ide tartoznak: a betegség, az anyaság, a rokkantság, a fogyatékos, a munkanélküliség esetén járó ellátások, az öregségi ellátások (nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások), a hozzátartozói ellátások, a családi ellátások, a szociális ellátások.

A szociális biztonság alatt a szakemberek a társadalombiztosítási ellátásokat, az univerzális, alanyi jogon járó ellátásokat, és a különleges, nem járulékalapú ellátások körét értik, melyek az első két csoportba tartozó ellátásokat kiegészítik vagy helyettesítik. Magyarországon kötelező társadalombiztosítás van, mely a szolidaritáson, a biztosítási elven, mint pl. az egészségbiztosítás, nyugdíjbiztosítás, és munkanélküli biztosítás alapul. A társadalombiztosítási ellátásokra jogosultsága annak van, aki biztosítottá válik vagy jogszabály alapján annak minősül. Ilyenek különösen a munkavállalók, a vállalkozók..

A szociális védelem központi, regionális és helyi irányítását a kormányzati szervek biztosítják és látják el. Jelenleg ebbe a körbe tartozik a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Nemzetgazdasági Minisztérium, Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő, Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, Magyar Államkincstár, a helyi önkormányzatok. A szociális ellátó rendszerek elhelyezkedése összefüggést mutat az adott régió településszerkezetével, az ott élő népesség korösszetételével, demográfiai jellemzőivel, gazdasági-foglalkoztatási lehetőségeivel. A régiók specifikus feladatokat hoznak magukkal. A városokban, nagyvárosokban, de különösen Budapesten az idősgondozás mellett nagy hangsúlyt kap a gyermekvédelem, a hajléktalanok gondozása. A kisebb településeken, tanyákon pedig elsősorban az idősek gondozása a meghatározó. Az ország nyugat-dunántúli részén 91; dél-dunántúli részén 90; észak-magyarországi részén 80% a 2000 főnél kisebb lélekszámú települések aránya. Ez az élő népesség 30-34%-a. Ezekben az országrészekben a falugondnokként foglalkoztatottak létszáma jelentős. A tanyagondnokként foglalkoztatottak pedig a dél-alföldi régióban mutatnak kiemelkedő számot az ország átlagához képest.

A téma részletes boncolgatása jelen dolgozatnak nem feladata, az önálló tanulmányt igényelne, tekintve, hogy igen sokrétű és terjedelmes ismeretanyagra épül. A vidéki biztonság kapcsán ezen dimenzióban kiemelendő azonban az, hogy a szociális biztonság halmazát meghatározóan a társadalombiztosítási ellátások töltik ki. A Társadalombiztosítási ellátásra való jogosítottság

feltétele a biztosított jogviszony, melynek alapja olyan munka, melyet az állam a biztosítás szempontjából elismer. Ezek köre tipikusan: munkaviszony, vállalkozói jogviszony, közfoglalkoztatotti jogviszony. Nem minősül biztosított jogviszony a bejelentés nélkül foglalkoztatottak (ún. fekete munka) és ebből jövedelmet szerzők, a munkanélküliek többségének köre. Ez a két dimenzió sajnálatos módon éppen a vidéken élők körében jelentős. A **Nemzetgazdasági Minisztérium adatai szerint 2017-ben** az ellenőrzéssel érintett munkavállalóhoz viszonyítva a mezőgazdaságban – mely a vidéken élők legfőbb anyagi bázisa - volt a második legnagyobb arányú a feketefoglalkoztatás.

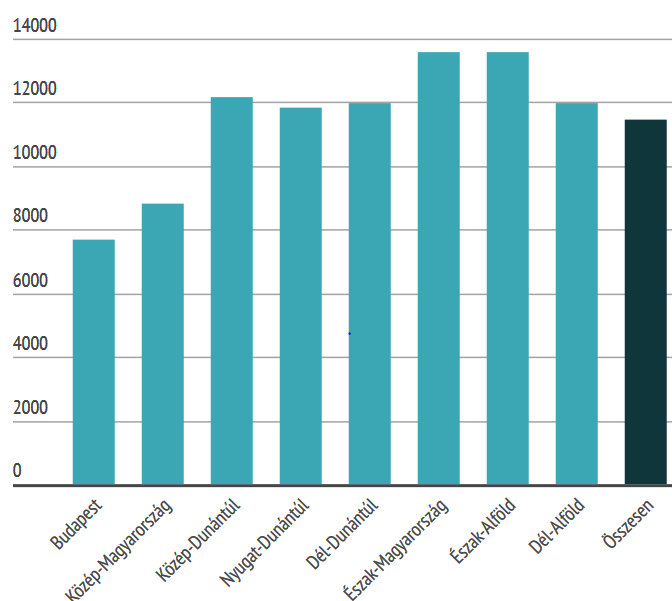
Egészségügyi dimenzió

2013-ban egy szakcikk arról számolt be, miszerint a fővárosban más a helyzet, ott nincs akkora orvoshiány, mint *vidéken*, ahol állcsontsebészt nehezebb találni, mint fehér hollót (pedig az autós balesetknél gyakran törik az arccsont). A Gyógyszerészeti és Egészségügyi Minőség- és Szervezetfejlesztési Intézet főigazgatója szerint a jövőben az egészségügy kétarcúvá válik, a következő években lesznek „uniós” és „uniótlan” kórházak és Budapest olyan szinten szakad le a vidék mögött, ami - a válságon kívül – semmilyen ésszerű érveléssel nem indokolható. 2017. nyarán az egészségügyért felelős államtitkár pedig kijelentette, hogy „Az elmúlt időszakban több mint 500 milliárd forintot költöttünk európai uniós forrásokból az egészségügy fejlesztésére. Ezekből a forrásokból a vidéki Magyarország egészségügyi ellátórendszere nagyrészt megújult”.

Az egészségügyi ellátórendszerből a háziorvosi ellátás, az ügyeleti szolgálat, a járóbeteg-szakellátás valamint a sürgősségi mentés az, amely vonatkozásában érdemes a különbségeket megvizsgálni, ugyanis ezek a területek bírnak a vidéki térben igazán relevanciával.

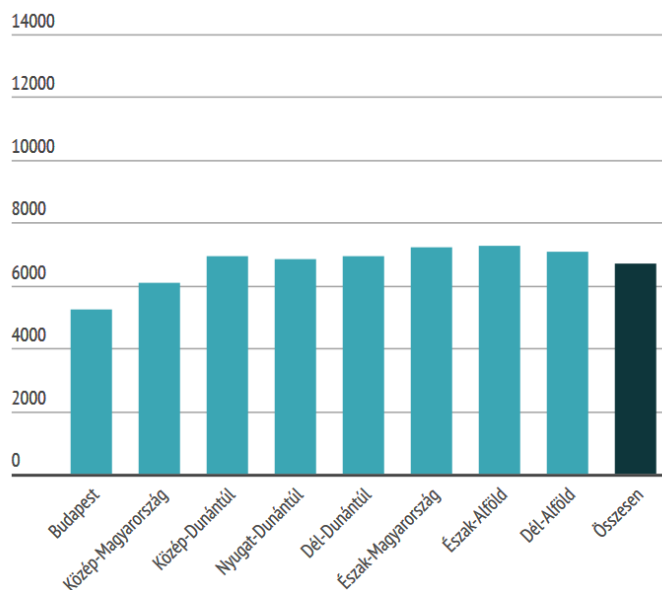
A KSH 2016-os „Megyék, régiók statisztikai zsebkönyve” statisztikai adatai szerint tetten érhetőek az ország egészségügyi egyenlőtlenségeit.

Az alábbi ábrából kiolvasható, hogy főleg a háziorvosoknál a vidék leszakadása jelentős. 2015-ben Budapesten 7704 beteg jutott egy háziorvosra, miközben a többi régióban - Pest megyét leszámítva - mindenhol 11 ezer feletti ez a szám. Ilyen szempontból szinte mindegy, hogy a Dunántúlon vagy az Alföldön lakik valaki. (4. ábra) A gyermekorvosok betegforgalmánál valamelyest kiegyenlítettebb a helyzet, de ott is szembetűnő a különbség. (5. ábra)

4. ábra: Egy házi orvosra jutó betegforgalom

Forrás: KSH, 2016

5. ábra: Egy házi gyermekorvosra jutó betegforgalom

Forrás: KSH, 2016

Következtetések, javaslatok

A tanulmányt az individuuum szemszögéből tekintett vidéki biztonság egyes, főbb dimenzióinak elemzésére szántam. E kitekintés közel sem terjedhetett ki a biztonságnak a vidéki térben létező valamennyi aspektusára, hisz az e kör kontextusában felmerülő, számba vehető valamennyi szegmens a tanulmány kereteit sokszorosan túlhaladják, az minimálisan egy doktori értekezésben kitűzött cél lehet.

A biztonság főbb dimenzióinak bemutatása csupán egy általános - és nem minden dimenziót érintő - kép felfestésére vállalkozhatott, az azok mélyebb rétegeiben meghúzódó összefüggések, jelenségek cizellált elemzése még bőven ad a téma kibontására kedvet érzőknek lehetőséget. Ehelyütt talán az is várható volna, hogy valamiféle egyértelmű állásfoglalást tegyek abban a kérdésben, hogy hol van nagyobb biztonságban az állampolgár, vidéken avagy „nem vidéken”. E kérdésben történő nyilatkozattételre azonban nem vállalkoz(hat)ok, mégpedig azért, mert – határozott álláspontom szerint - a biztonság fogalmának szubjektív értelmezési lehetőségei miatt ilyen válasz felelősen senki által nem adható. Választ csupán a konkrét biztonsági dimenziók kapcsán lehet adni, de semmiképpen nem általános érvénnyel ott sem, melynek egyik fő oka az egyes individuuumok bonyolult rendszerében létező értékfelfogásban érhető tetten. Lehet, hogy egy individuuum a munkahelyi-anyagi dimenzióban kevésbé érzi magát a vidéki térben biztonságban, azonban a vidék adta egyéb életörömök az általános életminőségét oly mértékben kompenzálják, hogy a biztonság egyes szegmensének volumenében megalkuszik azért, hogy összességében az önönmaga által elvárt biztonságban érezze magát. Úgy vélem tehát, hogy a téma továbbgondolásra – sőt vitára – predesztinált, melyre a tanulmányban felsorakoztatott ismeretek kellő alapot nyújthatnak.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

Irodalomjegyzék

1. Ajtony Árpád (2013): Dialogizmus, Receptivitás és individuum http://epa.oszk.hu/00000/00015/00068/pdf/EPA00015_Buksz_01_04problema.pdf (letöltés: 2017.10.04.)
2. Bainé Szabó B. (2003): A vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai, és társadalmi funkcióinak összefüggése Hortobágy menti településeken, Doktori (Phd) értekezés, Debrecen, Debreceni Egyetem
3. Bakos Ferenc (1994): Idegen szavak és kifejezések kézis�ótára. Budapest, Akadémia Kiadó
4. Beregynei József (szerk.) (2008): A magyar rendészeti szervek által gyakrabban alkalmazott szakmai szócikkek gyűjteménye. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság
5. Csordás Sándor (2008): A biztonság régi es új szerepe a büntetés-végrehajtásban http://epa.oszk.hu/02700/02705/00074/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2008_2_033-056.pdf (letöltés: 2017.10.12.)
6. Dávid Gábor (1988): A városi bűnözés intenzitása. Belügyi szemle 26. évf. 10. szám
7. Juhász József, Szője István, O Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós (1982): Magyar Értelmező kézis�ótár. Budapest, Akadémia Kiadó
8. Norbert Elias (1991): La société des individus. Fayard, Paris
9. Patkós Cs., Tóth A. (2012): A bűnözés néhány térbeli jellemzője a rendszerváltás utáni Magyarországon, Területi Statisztika, 52. évfolyam 3. szám, 250-264 p.
10. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele *PRO SCIENTIA RURALIS* 1:(4) pp. 24-34. (2016)
11. Tallár Ferenc (szerk.) (2004): Az individuum és az európai tradíció. Szombathely, Savaria University Press
12. Vári Vince (2015): A bűnüldözés relatív hatékonysága és a rendőrség. Doktori (Phd) értekezés, Miskolc, Miskolci Egyetem

**A HELYI GAZDASÁG SZEREPLŐINEK EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI A
VIDÉKI TÉRSÉGEK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK FOKOZÁSÁRA¹**
POSSIBLE COOPERATIONS OF PLAYERS OF LOCAL ECONOMY TO BOOST THE
COMPETITIVENESS OF RURAL AREA

Nagy Henrietta

egyetemi docens

Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar

E-mail: nagy.henrietta@gtk.szie.hu

Összefoglalás

A tanulmány célja annak feltérképezése, hogy a vidéki – a magyarországi helyzetet alapul véve legtöbbször hátrányos helyzetű – térségek esetében a helyi szereplők milyen módon tudnak részt venni a térségek komplex felzárkóztatásában a vidékbiztonság kilenc pillérét figyelembe véve. Természetesen nem létezik olyan egységes stratégiai út, sablon, mely mindegyik térségre alkalmazható lenne, hiszen más módon és más körülményeknek köszönhetően jutottak el a gazdasági-társadalmi tekintetben hátrányos helyzetbe ahonnan ki kell törniük, de mégis vannak olyan kulcsfontosságú tényezők, melyek fejlesztése elengedhetetlen ahhoz, hogy ebből a helyzetből ki tudjanak emelkedni és a vidéki jelző ne legyen egyenlő automatikusan a hátrányos helyzettel. Hazánkban a lakosság jelentős hányada él vidéken, tehát a vidéki térségek felzárkóztatása, versenyképességének fokozása megkérdőjelezhetetlen prioritás kell, hogy legyen nemzeti szinten.

Abstract

The aim of this study is to discover the ways how the local players can play a role in the complex development of rural – based on the Hungarian situation mainly disadvantaged – areas taking the 9 pillars of the rural security. Obviously, there is no such uniform strategic path or sample that could be applied for all the areas, since they got to the socio-economically disadvantaged situation in individual ways and due to various conditions. However, there are key factors whose development is inevitable to break out from this unfavourable status so that rurality would not be automatically equal to unfavourable situation. In Hungary, a lot of people live in the countryside, thus helping the rural areas to catch up and to improve their competitiveness should be an unquestionable priority at national level.

Kulcsszavak: helyi gazdaságfejlesztés, versenyképesség, helyi szereplők, vidékfejlesztés

JEL besorolás: R10, R58

LCC: HD 72-88

Bevezetés

A térségek – köztük a vidéki térségek – leghatékonyabb fejlesztését felülről lefelé, illetve alulról felfelé irányuló fejlesztések kombinációjaként kell elképzelni. Azaz szükséges jól átgondolt, az ország területi sajátosságait figyelembe vevő nemzeti szintű stratégiák megfogalmazása és alkalmazása (egy stratégia/szakpolitika nem elegendő, hiszen a komplex fejlesztések a gazdaság, a társadalom és a környezet számos területét érintik), valamint ehhez igazodó, a

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 számú, a „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” című projekt keretében készült.

keretrendszerbe beleillő, de a helyi viszonyokat, feltételeket szem előtt tartó helyi kezdeményezések rendszere. Utóbbi esetében a rendszeren nagy hangsúly van, hiszen egymáshoz nem illeszkedő, a lehetséges multiplikátor hatásokat nem kiaknázó, egymással párhuzamosan, de egymástól függetlenül működő, egymáshoz nem kapcsolódó fejlesztések nem feltétlenül hozzák meg a várt pozitív hatást és elmozdulást a térségben, így ezek erőforrás-pazarlást, nem hatékony együttműködések eredményezhetnek, melyek sok esetben nem jelentenek motivációt a helyi szereplők aktív és elkötelezett részvételére. Mivel nincs egységes megoldási séma a területi különbségek mérséklésére, így fontos a hátrányos helyzet kialakulásának ismerete, elemzése, ami nem nélkülözheti a természeti és a gazdasági tényezők mellett a társadalmi folyamatok részletes vizsgálatát (Káposzta, 2014).

Ha a vidéki térségek felzárkóztatásáról, valamint versenyképességük fokozásáról van szó, jelenleg hazánkban a Nemzeti Vidékstratégia számít a legátfogóbb országos szintű keretrendszernek. A Stratégia célja, hogy 2020-ig a vidék társadalmi és gazdasági folyamataiban látható és minden érintett számára érezhető javulás következzen be. Megalkotásával és végrehajtásával a cél a vidéki Magyarország egészének megújítása. Ennek érdekében négy átfogó területről; az agrárgazdaságról, a vidékfejlesztésről, az élelmiszergazdaságról valamint a környezet védelméről határoz meg tennivalókat.

A Stratégia az eddig követett agár- és vidékpolitikákhoz képest megközelítésében is újszerű. Újszerű, mert integrált vidékfejlesztési politikát tűz ki célul, mert a családi gazdaságok fejlesztésének ad elsőbbséget, és mert a monokultúras tömegtermelés helyett a minőségi, mozaikos, a környezet- és tájgazdálkodási szempontokat szem előtt tartó mezőgazdaságot részesíti előnyben. A dokumentumban alapcélkitűzésként szerepel a tájak épségének tudatos megőrzése, a lakosság jó minőségű és biztonságos élelmiszerekkel történő ellátása, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás, az ivóvízbázisok, a talajok, az élővilág és a környezet védelme (<http://videkstrategia.kormany.hu/>).

A helyi gazdaságfejlesztés és a vidékbiztonság kapcsolata

A helyi gazdaságfejlesztés minden helyi szereplő érdeke és felelőssége is egyben, beleértve a helyi vállalkozásokat, a helyi lakosságot, a helyi önkormányzatot és a civileket is. A helyi gazdaságfejlesztésre általában a világban, de különösen a fejlődő országokban úgy tekintenek, mint az életminőség javítására, munkanélküliség, szegénység és egyenlőtlenség megszüntetésére alkalmazható megoldás. Ezek alapján tehát mind a szereplők oldaláról nézve, mind a céljait/feladatait tekintve egy átfogó kérdéskört takar, amiből egyértelműen következik, hogy az egyes szereplők részéről szoros együttműködést szükségeltet.

Viszonylag új kutatási és szakpolitikai terület, így a tervezés folyamatai és a megvalósítás számos formában megmutatkozik és sokféle alternatív elméleteket és megközelítéseket hordoz magában. Megfelelő gazdaságpolitikákkal, a helyi gazdaság fejlesztését ösztönözve számos gazdasági probléma orvosolható a humán és pénzügyi tőke kedvezőbb áramlásának megteremtésével (Reich, 1991). Új munkahelyek teremtése illetve a humán erőforrás fejlesztése nem könnyű feladat. Mind a helyi intézményeknek, mind a nemzeti szintű politikáknak oly módon kell felsorakoztatni a helyi humán és egyéb erőforrásokat, hogy mind a regionális mind a globális piacok igényeinek megfeleljenek, az új munkahelyek létesítésénél pedig arra törekednek, hogy mind a helyi társadalomhoz, mind a helyi feltételekhez illeszkedjenek (Blakely és Bradshaw, 2002).

Dinamikus helyi szintű fejlődés elérése érdekében integrált szemléletet kell alkalmazni, mely kiterjed gazdasági, társadalmi, jóléti, környezeti és politikai tényezőkre. Rogerson (2009) szerint átfogó stratégiát kell kidolgozni minden térségre a fejlődés elérése érdekében.

Az 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozatban elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiát alapul véve a vidékbiztonság 9 pillére (politikai-kormányzati; fizikai; gazdasági; szociális-társadalmi; környezeti-környezetvédelmi; ételmiszer-élelmezés; infrastruktúra; fenntarthatóság és megújulás; vidékbiztonsági öngondoskodás) között is a fent említett tényezők szerepelnek, hiszen a biztonság nem csupán közbiztonsági kérdésekre vonatkozik, hanem számos olyan tényezőre, feltételre, melyek figyelembe vételével biztonságosabbá, versenyképessé, minden szempontból élhetővé tehető a vidéki térségek. Ennek elérése érdekében számos szakpolitika összehangolt működése szükséges, melyek alkalmazása végrehajtási és proaktív módon is a helyi szereplők kiemelt felelőssége is, hiszen a helyi adottságokat, a bevonható helyi szereplőket, a lokális potenciált és ezek alapján az elvégzendő feladatokat ők ismerik a leginkább. (Szilágyi-Boldizsár, 2016)

A bevezetésben részletezett Nemzeti Vidékstratégia és a Nemzeti Biztonsági Stratégia számos azonos terület/ágazat fejlesztését célozza. Mindkét stratégia komplex, integrált fejlesztést támogat és ösztönöz a vidéki térségek élhetőbbé tételére bár némileg más-más eszközökkel és prioritásokkal. A végcél mindkettőnél azonos: a vidéken élők életminőségének javítása, a lakosság vidéken tartása azzal, hogy gazdasági-társadalmi-környezeti szempontból fenntartható, a lokális és globális piacon egyaránt versenyképes szereplőkké válnak.

A helyi gazdaságfejlesztésben rejlő lehetőségek

A hagyományos értelemben vett gazdaságpolitikákkal szemben a helyi gazdaságfejlesztés számos előnyt hordoz magában. Rodrigues-Pose (2001) szerint a helyi gazdaságfejlesztés ösztönzi és biztosítja a helyi szereplők részvételét, azaz a helyi lakosság aktívan közreműködhet saját jövője megtervezésében. A helyi gazdaságfejlesztés azt is biztosítja, hogy a helyi vállalkozások szerepet vállaljanak a folyamatban és nyitottabbá váljanak a helyi közösségekkel való szorosabb együttműködésre.

Mivel a helyi gazdaságfejlesztés – nevéből adódóan – a lokalitásra, az endogén erőforrásokra épít és a komparatív előnyök kihasználására törekszik, ezért a helyi gazdaságok számára rugalmasságot biztosít, hozzájárul a helyi munkahelyek és lehetőségek megteremtéséhez. Ezeknek köszönhetően javítja a vidéki élet minőségét. Természetesen a munkahelyteremtés, a helyi szereplők aktív részvétele, a minőségi változásra való törekvés csak akkor valósul meg, ha általában az ott élők és az ott működő vállalkozások biztonságban érzik magukat, tehát az általános biztonságérzet megfelelőnek tekinthető.

Azonban a helyi gazdaságfejlesztésben résztvevők szerepe és felelőssége megkérdőjelezhetetlenül komoly, hiszen nekik kell kijelölni a rövid-, közép- és hosszútávú célokat, helyesen megválasztani a prioritásokat, a megvalósítás eszközeit, valamint a résztvevőket. Az Európai Unió szubszidiaritás alapelvén alapulva a helyi gazdaságfejlesztés a lehetőségek tárháza, de egyben jelentős kockázatokat is magában hordozó kezdeményezés is lehet.

Számos esetben egyetlen elkötelezett, a helyi viszonyokat jól ismerő személy (polgármester, helyi vállalkozó, egy civilszervezet tagja vagy akár egy helyi lakos) elegendő ahhoz, hogy elinduljanak a helyi életminőség javulását eredményező fejlesztések, de ugyanúgy egy személyen is múlhat az is, ha mind ezek elmaradnak egy térségben. A humán erőforrás –

véleményem szerint – a legfontosabb tényező a helyi gazdaságfejlesztés tervezési és megvalósítási folyamatában.

Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az európai uniós források jelentős része nem a kedvezőtlen humán erőforrással bíró vidéki térségekben került felhasználásra, ahol a leginkább szükség lett volna a fejlesztésekre, a felzárkóztatásra – ami még messze nem a versenyképesség fokozását jelenti – hanem a képzett humán erőforrással bíró vállalkozásokat tömörítő közép-magyarországi régióban.

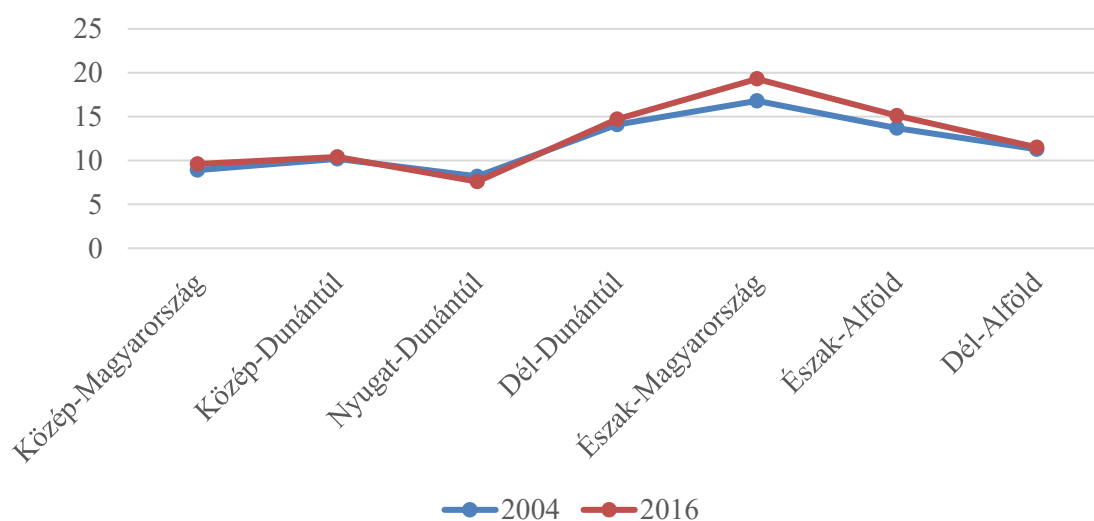
Anyag és Módszertan

A fentiekben részletezett szakirodalmi háttérre alapozva, a humán erőforrás vizsgálatára fókuszálva gyűjtöttem adatokat az Eurostat adatbázisából a magyar régiókra. A számos kapcsolódó adatok közül azokat válogattam ki és mutatom be, melyek – véleményem szerint – a humán erőforrás kifejezetten alacsony voltát hangsúlyozzák.

Eredmények

A helyi gazdaságfejlesztés potenciális szereplői a magyar régiókban

Ha megvizsgáljuk a magyarországi régiók humán erőforrás helyzetét, meglehetősen kedvezőtlen képpel szembesülünk. Az 1. sz. ábra azt mutatja, hogy a 18-24 év közötti korosztály hány %-a nem fejezi be az iskolát. Ez az adat világos képet tud arról adni, hogy a fiatal társadalom mekkora hányada nem rendelkezik semmilyen végzettséggel, azaz sem a munkaerőpiacon, sem a helyi gazdaság fejlesztése során nem lehet rájuk számítani. Ha megnézzük az ábrát az rajzolódik ki, hogy az uniós csatlakozásunk óta ez az arány a magyar régiókban stagnál, de leginkább növekszik, különösen az észak-magyarországi régióban ahol 2016-ra már megközelítette a 20%-ot. Ez azt jelenti, hogy minden ötödik 18-24 év közötti fiatalra igaz, hogy kimarad az iskolából, nem szerez még alapfokú végzettséget sem. Ez a folyamatosan emelkedő tendencia olyan helyzetet fog teremteni az elkövetkezendő években – nemcsak az említett régióban -, amely jelentősen megterheli a szociális hálót, illetve növelheti a bűnözési statisztikákat – országosan, nem csak az adott régióban.

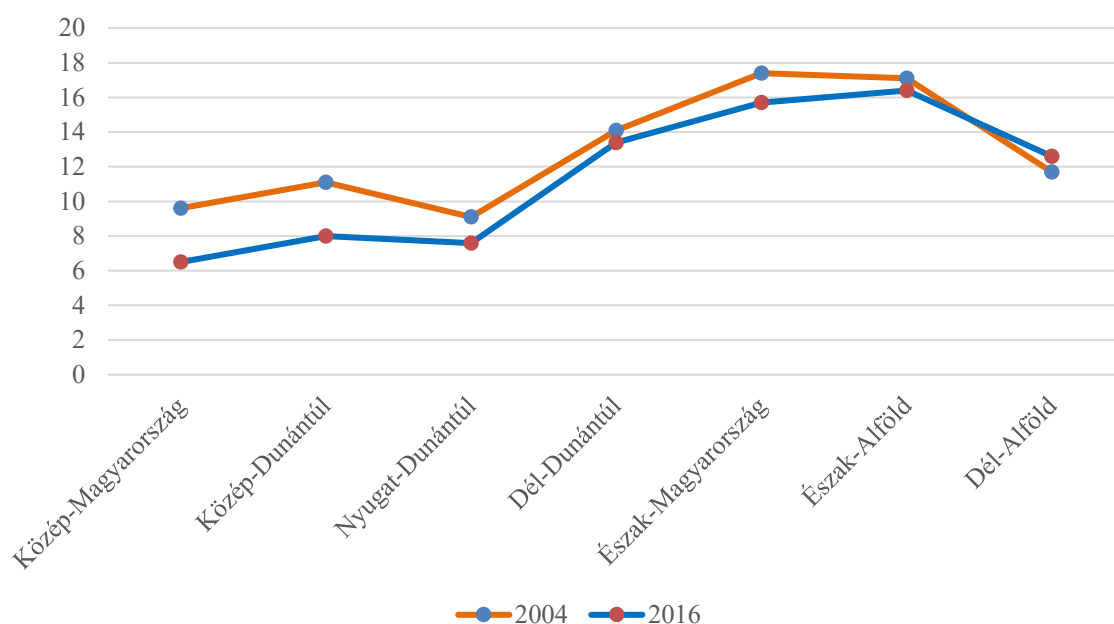

1. sz. ábra. Az iskolából kimaradó fiatalok aránya a 18-24 éves korosztályban (%)
 Forrás: Eurostat, 2017.

Képzetség hiányában a munkaerőpiacon ezek a fiatalok nem tudnak megjelenni a kínálati oldalon, sem a vállalkozások, sem az önkormányzatok nem szívesen foglalkoztatják őket. Egy adott térség versenyképességének fokozásához azonban képzett munkaerőre van szükség, így azon vidéki települések, ahol ez a tendencia egyre jellemzőbb, nemcsak rövid, de hosszútávon is számos kihívással kell, hogy szembe nézzenek, hiszen a humán erőforrás fejlesztése, a lakosság képzettségi szintjének emelése rövidtávon nem megvalósítható, valamint hatásait közép- és hosszútávon érezteti.

A vidéki térségek gazdaságfejlesztését célzó intézkedéseknek azt is figyelembe kell venni, hogy még mindig jelentős azon fiatalok aránya, akik sem (hivatalos) alkalmazásban nem állnak, sem oktatásban nem vesznek részt. A 15-24 év közötti fiatalokra vonatkozó kedvezőtlen statisztika az észak-magyarországi, a két alföldi és a dél-dunántúli régióban a legszembetűnőbb, és az ábrán bemutatott 12 évnyi időtartam változásai is azt bizonyítják, hogy jelenős javulás csak közép- ill. hosszútávon érhető el de csak célirányos fejlesztési programokkal.

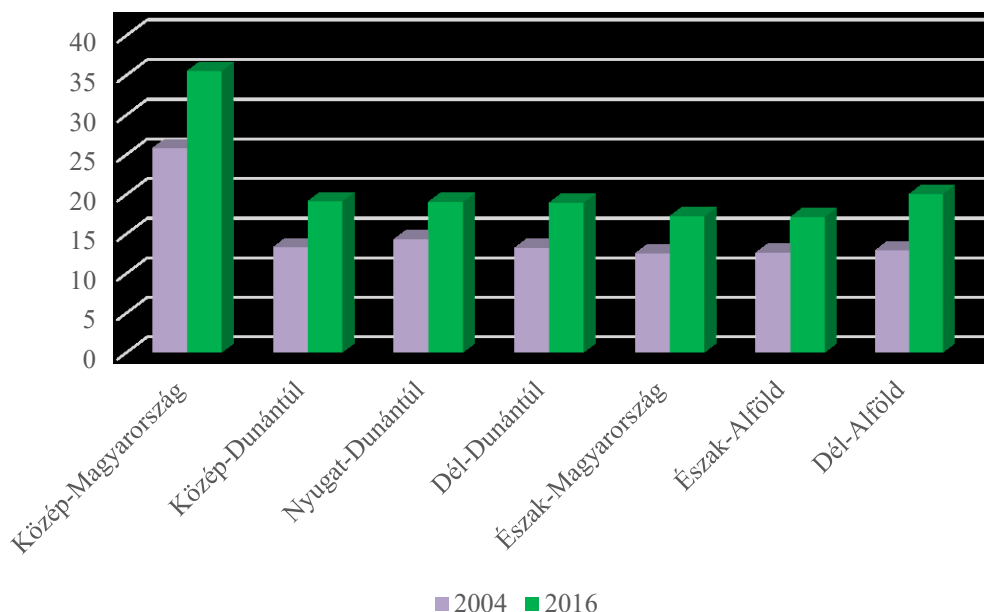
A probléma itt is ugyanaz, mint az 1. sz. ábrán bemutatott helyzettel, miszerint a jelenlegi – kor alapján a legaktívabbnak tekinthető – humán erőforrás fejlesztése csak jelentős források bevonásával lehetséges, és az még mindig csak az alapfokú képzettségi szintre történő fejlesztést jelenti, nem pedig a meglévő tudásra alapozott további tudás megszerzését, amely a versenyképesség fokozásához elengedhetetlen.

2. sz. ábra. 15-24 év közötti fiatalok közül azok aránya, akik nem tanulnak és nem is dolgoznak (%)

Forrás: Eurostat, 2017.

A fentiekben részletezett kedvezőtlen tendenciák mellett azonban meg kell jegyezni, hogy az aktív, 25-64 év közötti lakosságon belül egyre nő azok aránya, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, ami jó alapot jelenthet az alulról jövő kezdeményezések megvalósítása során, de messze nem elegendő a sikerhez. A 3. sz. ábrán jól látható az a jelentős területi különbség, mely hazánkban tapasztalható és amely indokolhatja a közép-magyarországi régió forrásmegkötésben betöltött kiemelkedő szerepét. Azt azért mindenképpen érdemes hangsúlyozni, hogy számos esetben a szakemberhiány, a szakmunkáshiány jelenti a nagyobb problémát, nem pedig a diplomások hiánya.

3. sz. ábra. A felsőfokú végzettségűek aránya a 25-64 éves korosztályban (%)

Forrás: Eurostat, 2017.

Szerepvállalások és lehetséges együttműködések a helyi gazdaságfejlesztésben

Számos szakirodalom a helyi önkormányzatoknak tulajdonítja a helyi gazdaságfejlesztés koordináló és irányító szerepét, tőlük várják a kezdeményezést és a fejlesztési elképzeléseket, ám a rájuk delegált feladatok, a korlátozott finanszírozási lehetőségeik, a közigazgatásra szakosodott és nem stratégiai fejlesztésben gyakorlott szakemberekből álló humán erőforrás, valamint üzleti jellegű szakmai indokok is azt predesztinálják, hogy nem feltétlenül minden esetben az önkormányzatoktól kell várni az egyedüli megoldást. A központi szabályozás és a területi közreműködők sokszínű helyi gazdaságfejlesztési részvételi módja országoként ugyan eltérő funkcióhoz juttatja a helyi önkormányzatokat, de összességében a kelet-közép-európai országokban a helyi önkormányzatok még mindig biztos szereplői a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezéseknek. A volt szocialista országokban, ahol a liberalizációs, a privatizációs, a globalizációs és a külföldi tőke beáramlási folyamatokkal szinte egyszerre kellett szembenéznie a piaci szereplőknek, kiemelkedő pozícióba kerültek a szabályozási háttérrel alakító és az intézményrendszerbe beépülő helyi önkormányzatok (Young és Kaczmarek, 2000). Rajtuk kívül azonban még sok helyi közreműködő vesz részt a beavatkozásokban.

A lehetséges közbenjárók köre térségenként eltérhet, hiszen az függ a településrendszertől, a közigazgatási rendszertől és annak finanszírozásától, a társadalmi szerveződések hagyományától, a vállalkozásfejlesztésre létrehozott intézményrendszertől, a bankrendszertől, az oktatási rendszertől, az érdekvédelmi szervezetek erejétől és számos más tényezőtől.

A hangsúly nem az egyes közreműködőkön van, hanem sokkal inkább az általuk létrehozott együttműködésekben, illetve a résztvevők közötti horizontális és vertikális kapcsolatokon (Cameron et al. 2000). Az együttműködések terén azonban a térség országai még kevés tapasztalatot tudnak felmutatni, hiszen csak most tanulják a partnerségépítés fortélyait (Puljiz 2004; Espon 2006). Társadalmi jellemző továbbá az alacsony részvételi hajlandóság is, amely a rendszerváltó országok állampolgárainak kiábrándultságával és a közösségi ügyektől való távolmaradásával hozható összefüggésbe (Plostajner és Mendes 2004). Ebben a helyzetben van komoly feladata a helyi önkormányzatoknak, akik célja, hogy ösztönözzék és fenntartsák a

vállalkozások aktivitását a településen. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Organization, 2006) szerint a helyi gazdaságok feladata megoldások és alternatívák keresése a helyi versenyképesség javítására és a komparatív előnyök megerősítésére ahhoz, hogy a globális térben is versenyezni tudjon. Ez utóbbi kiemelt fontosságú, hiszen a versenyképesség és annak fejlődése a globális tér visszajelzései alapján értelmezendő még akkor is, ha a végső cél a helyben élők életminőségének javítása.

Trousdale (2005) szerint a helyi gazdaságfejlesztés megvalósításának sikere 6 kulcstényezőn múlik, melyek az alábbiak:

- Helyi vezetés a helyi önkormányzatnál, helyi vállalkozásoknál, valamint a helyi közösségekben.
- Egy olyan gazdaság környezet, mely mindenki számára biztosít lehetőségeket.
- A helyi fiatalság bevonása fiatalok fejlesztési programjaiba.
- Munkahelyteremtési lehetőségek fenntartható munkahelyek létrehozására.
- Jó kormányzás.
- Elérhető kapacitások és képességek a helyi gazdaság minden szintjén.

Blakely és Bradshaw (2002) szerint az önkormányzatok dönthetnek úgy, hogy fejlesztőként, vagy vállalkozóként, koordinátorként, vezetőként vagy akár motiválóként vesz részt a folyamatokban.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy elsősorban kínálatorientált stratégiát alkalmaznak, azaz alapvető céljuk a befektetők vonzása és csak másodlagos a helyi KKV-k vagy a helyi humán erőforrás fejlesztése. Az endogén megközelítés elterjedésével azonban arra lehet számítani, hogy a helyi erőforrások felértékelődnek és a lokális feltételekre alapozott fejlesztések kerülnek előtérbe.

Az önkormányzatok mellett jelentős szerepet kell vállalnia a helyi vállalkozóknak, vállalkozásoknak is, hiszen ők azok akik arra törekednek, hogy – amennyiben rendelkezésre áll megfelelő képzettségű munkaerő – helyi humán erőforrást alkalmazzanak, ezzel jövedelemhez juttassák a helyi lakosságot, akik a jövedelmüket elsősorban helyben kívánják elkölteni. Ezáltal a helyi vállalkozások, leginkább KKV-k hosszútávú fennmaradása is biztosított. A vállalkozások lehetnek azok a szereplők, akik meghatározhatják a humán erőforrás fejlesztés irányát, a munkaerőigényük, a szakmák iránti igényük megfogalmazásával, mely kijelölheti az irányt az oktatási és képzőintézmények fejlesztésére egyaránt.

Következtetések

A helyi gazdaságfejlesztéssel, annak jelentőségével, a lokalitásban rejlő lehetőségekkel és ugyanakkor kihívásokkal is már számos tudományos publikáció foglalkozott, számos alulról felfelé irányuló fejlesztési program tűzte ki céljául, de sikertörténetekről sokszor a helyi szereplők közötti kooperáció hiánya miatt nem beszélhetünk.

Sokak számára kézenfekvő, hogy a sikeres fejlesztéseknek helyi szinten kell indulniuk és a fejlesztési ötleteknek a helyiek igényein és a helyi erőforrásokon kell alapulniuk, és a megvalósításban elsősorban a helyiek részvételére számítanak. Elméleti síkon ez működhet, de a gyakorlatban számos tényező befolyásolja sikerességét, hiszen az egyes esetek egyedi erőforrás-kombinációra építenek. A nemzetközi és hazai trendeket, valamint az uniós fejlesztéspolitikákat és forrásokat figyelembe véve nem kérdés, hogy a területi különbségek mérséklésének, a hátrányos helyzetű vidéki térségek felzárkóztatásának és a vidék élhetőbbé tételének legfontosabb eszköze az endogén erőforrásokra alapozott helyi fejlesztés. Ha a

vidékbiztonság főbb prioritásait is figyelembe vesszük, akkor egyértelmű, hogy a lokális fejlesztéseknek nem kizárólag gazdasági jellegű célokat kell szolgálniuk, hanem kiemelt figyelmet kell kapjon a társadalom fejlesztése, a környezet megóvása, az élelmiszerbiztonság, valamint az infrastruktúrafejlesztés is, melyek együttes fejlesztéseként javulhat a vidék népességmegtartó képessége versenyképes vidéki környezetben.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 számú, a „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében készült.

Irodalomjegyzék

1. Blakely, E.J. - Bradshaw, T.K. (2002): Planning local economic development: Theory and practice. 3rd edition. California. Sage Publications.
2. Cameron, G. - Danson, M. - Halkier, H. (2000): Institutional Change, Governance and Regional Development: Problems and Perspectives. 266-275. p. in: Danson, M. et al. (eds.) Governance, Institutional Change and Regional Development. Hampshire, Ashgate, Aldershot.
3. Espon (2006) Espon 2.3.2.: Governance of territorial and urban policies from EU to local level. http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/243/374/file_2186/draft_fr-2.3.2-full.pdf
4. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
5. International Labour Organization (ILO). 2006. A Local Economic Development Manual for China, ILO, Geneva
6. Káposzta. J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései, Gazdálkodás, 5. sz.
7. Meyer, D.F: Local Economic Development (LED), Challenges and Solutions: The Case of the Northern Free State Region, South Africa Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol 5 No 16, <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/viewFile/3346/3300>
8. Nemzeti Biztonsági Stratégia. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf
9. Nemzeti Vidékstratégia. <http://videkstrategia.kormany.hu/>
10. Plotajner, Z. – Mendes, I. (2004): Citizens Participation. - How to Improve Development on Local Level? 97-113. p in: Handbook with Best Practice Examples from South-East Europe. Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb.
11. Puljiz, J. (2004): Economic Development. How to Improve Development on Local Level? 9-24. p in: Handbook with Best Practice Examples from South-East Europe. Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb.
12. Reich, R. (1991): The work of nations. New York. Vintage.
13. Rodrigues–Pose, A. (2001): The role of ILO in implementing local economic development strategies in a globalized world. London School of Economics. Unpublished paper.
14. Rogerson, C.M. (2009): Strategic Review of local economic development in South Africa. Final report submitted to Minister S Shiceka of Department of Development Planning and Local Government (DPLG). Commissioned by DPLG and GTZ.
15. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele PRO SCIENTIA RURALIS 1:(4) pp. 24-34.

16. Trousdale, W. 2005. Promoting Local Economic Development through strategic Planning: The local Economic Development Series, Volumes 1 to 5. Nairobi. Kenya. UN-Habitat
17. Young, C. - Kaczmarek, S. (2000): Local government, local economic development and quality of life in Poland. *GeoJournal* 2-3. 225-234. p.

AZ ASSZIMILÁCIÓ – INTEGRÁCIÓ – SZEGREGÁCIÓ AKTUALITÁSA A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN
ACTUALITY OF ASSIMILATION - INTEGRATION – SEGREGATION IN THE PROFESSIONAL LITERATURE

Rudnák Ildikó¹, Mészáros Aranka²

^{1,2}egyetemi docens

^{1,2}Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar
E-mail: ¹ rudnak.ildiko@gtk.szie.hu, ²meszaros.aranka@gtk.szie.hu

Összefoglalás

A beilleszkedés és befogadás folyamata, interakciói több szegmensben léteznek, mint gondolnánk. A jelenségek felismerése általában akkor tudatosul bennünk, amikor már a nehézségeik kezelése a feladat. Jelen tanulmány azzal a céllal íródott, hogy világosan determinálja a három fogalom tartalmát a hazai és külföldi szakirodalom segítségével. Mind gazdasági, politikai és társadalmi szinten szükséges a megfelelő, korrekt értelmezés ahhoz, hogy a kísérőjelenségeket – a súrlódásokat, illetve a sokszor kibékíthetetlen ellentétként jelentkező konfliktusokat – a helyükön kezeljük, és ne azonnal az agresszió, a támadás fegyverével éljünk, legyen az akárcsak verbális is. Az asszimiláció előnyeit és hátrányait bemutatva el kell gondolkodnunk a múltunk bizonyos jelenségein, de még inkább a jelen és jövőbeli globális események kimenetén. A szegregáció definiálása után azonnal előtérbe kerülnek további, korántsem pozitív jelenségek, mint motivátlanság, agresszió, terrorizmus. Az integráció áhított volta – amit helytelenül az asszimilációval is azonosítanak – mindkét fél oldaláról megértést, elfogadást, türelmet igényel. Tanulmányunk tehát ezen hármas fogalomkört tárgyalja a 21. századi kihívások ismeretében.

Abstract

The process and interactions of integration and inclusion exist in many segments, as we would think. Recognizing phenomena is usually aware of us when the difficulty is being addressed. This paper is designed to clearly define the content of these three concepts with the help of domestic and foreign literature. All at an economic, political and social level correct and proper interpretation is required to deal in their place with the accompanying phenomena such as frictions and conflicts that are often seeming to be irreconcilable, and do not live immediately with the weapon of aggression or assault, be it verbal as well. By introducing the advantages and disadvantages of assimilation, we must think of certain phenomena of our past, but more so in the outlook of present and future global events. After the definition of segregation immediately come to the fore rather than positive phenomena such as immobility, aggression, terrorism. The craving for integration, which is incorrectly identified by assimilation, requires understanding, acceptance, and patience from both sides. Our study thus discusses this threefold concept in the knowledge of the 21st century challenges.

Kulcsszavak: asszimiláció, integráció, szegregáció

JEL besorolás: A14

LCC: HM1106-1171

Bevezetés

A különböző társadalmi csoportok és kultúrák találkozása számos pozitív hatással bír, ugyanakkor, az utóbbi években a jelenség intenzitása hatalmas méreteket öltött, melyre számos esetben a fogadó, helyi közösségek nem készültek fel. A politikának mind állami, mind helyi szinten kiemelten kell foglalkoznia az érkező csoportok és etnikumok kezelésének kérdésével a velük való lehető legjobb viszony kialakítása, illetve a konfliktusok és feszültségek elkerülése érdekében. A nemzetek kulturális különbségeinek elfogadása és kezelése tehát korunk egyik legégetőbb problémája, így mindannyiunk érdeke, hogy a generációk – főleg a felnővekvők – minél előbb képesek legyenek ezen problémák felismerésére és hatékony megoldására.

Manapság egy számunkra egzotikus országba eljutni már nem lehetetlen, alkalomadtán nagyon olcsón tudunk repülőjegyet vásárolni, ráadásul az internet térhódítása óta a szállásfoglalás is leegyszerűsödött. Sőt ... léteznek olyan weboldalak is, ahol az adott ország állampolgárai társaságunkért cserébe ingyen szállást nyújtanak nekünk, és bemutatják lakóhelyük nevezetességeit. Összességében az utazás már nem csupán a felsőbb rétegek kiváltsága. A kitérőt világ azonban még hangsúlyosabban van jelen a gazdasági szférában, ami a munkaerőpiacot, a munkahelyeket jelenti főleg a munkavállalók tömege számára. Következésképpen tehát kijelenthető: a mai társadalomnak létszükséglete, hogy megtanuljon elfogadó és nyitott lenni más kultúrák, szokások iránt.

Mivel a világ egyre több országában jelent nagy dilemmát, megoldásra váró problémát a különböző kisebbségek együttélésének kezelése, szabályozása, egyre gyakrabban vetődik fel a kérdés, hogy mi a megoldás: multikulturális társadalom vagy nemzetállam. A számos példa mindegyike azt bizonyítja, hogy egyik módszer sem oldotta meg a problémákat maradéktalanul. Sem a kulturális kisebbségeket elismerő, sem az asszimilációt erőltető modellek nem működnek jól. Ezen elvi megállapítás az alapja annak, hogy három – a kultúrák érintkezésekor jellemző – fő folyamatot görcső alá vegyünk. Tesszük ezt azért is, mert a felénk áradó hírfolyam sokszor pontatlan szóhasználattal él a szegregáció, integráció és asszimiláció tekintetében, avagy szinonimaként használja őket, holott ezen kifejezések mögött rejlő folyamatok nagyban meghatározzák életünket, kezdve a múltunktól egészen a jövőnkig.

Jelen tanulmány célja ennek a három fogalomnak – szegregáció, integráció és asszimiláció – a tisztázása a szakirodalmi háttér segítségével, hiszen nyilvánvaló, hogy ezen jelenségek befolyásolják a körülöttünk folyó eseményeket, a dolgaink alakulását, személyes gondolatainkat, érzéseinket, rálátásainkat, és hozzájárulnak döntéseinkhez is, ugyanakkor pedig aktualizálni kívánjuk a 21. század főleg gazdasági, de politikai eseményeinek okán is.

Egyre több vitára adnak okot az európai országokban is a multikulturális modellek. Egyre többször hallhatjuk, hogy a „multikultinak” vége. Valóban így van? Elképzelhető napjainkban a nacionalizmus talaján működő nemzetállam? Az emberiség történelme, feltehetően, egyértelműen bizonyítja ennek a lehetetlenségét.

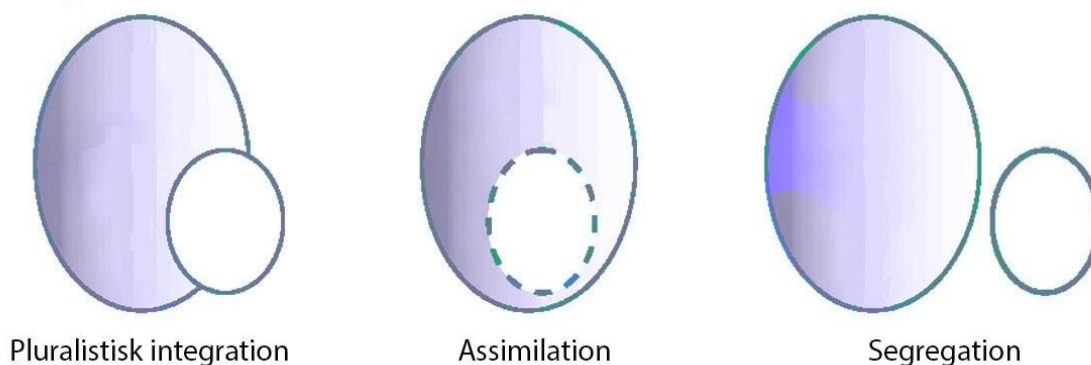
A téma aktualitását az ENSZ népesség-előreszámításai (United Nations Population Division) is alátámasztják: releváns, jövőnk meghatározó adatokat nyújtanak számunkra a népesség lehetséges alakulása tekintetében a jelenlegi tendenciák figyelembevételével. Az előrejelzések alapján jelentős népességnövekedés várható; a világ összlakossága csaknem másfélszeresére nő a következő 60 évben (7.383.009.000 fő → 11.074.513.500 fő). Ami ennél sokkal érdekesebb, az a népességnövekedés kontinentális megoszlása; Afrika mutatóit vizsgálva megállapítható ugyanis, hogy a kontinens népessége 2075-re várhatóan háromszorosára nő (1.194.370.000 fő → 3.600.798.000 fő), mely adatból laikus szemmel is kiolvasható, hogy a kontinens – jelenlegi

népesedési problémáit ismerve – képtelen lesz eltartani ekkora embertömeget, így nagymértékű migráció várható Afrika irányából. (UNPD, 2017)

Ázsia, Dél- és Észak-Amerika, valamint Ausztrália népessége is növekedés elé néz, mindeközben Európát illetően az ENSZ előrejelzések egészen más tendenciákat mutatnak. Európa lakossága 2075-re mintegy 10%-kal csökkenni fog (740.814.000 fő → 673.934.000 fő) A kérdés az, mi vezetett idáig és hogyan változtatható meg ez a tendencia, hiszen ezen adatok korántsem kecsegtetőek sem Európa, sem Magyarország számára. (UNPD, 2017)

Magyarország népessége tovább zsugorodik; az ENSZ predikciói alapján 2080-ra a lakosság 7 millió fő alá csökken. Az átlagos termékenységi mutató Európában a népesség stagnálásához szükséges 2,1-től 0,8 tizeddel elmarad, mely szám amennyiben nem változik, az európai civilizáció folyamatos csökkenéséhez vezet majd. Ezen adatokból megállapítható, Európának jelentős migrációs nyomással kell számolni a közeljövőben és mihamarabb válaszokat találnia arra, az asszimiláció, integráció és szegregáció jelensége a migráns társadalmak tekintetében egyre meghatározóbbá válik, így fel kell tenni a kérdést; milyen magatartás folytatásában érdekelt Európa a bevándorlással szemben. (UNPD, 2017)

A kisebbségek többségi társadalomban betöltött szerepét vizsgálva három alapvető modellt határozhatunk meg: az asszimilációt, a szegregációt és az integrációt. Íme a három jelenség grafikus ábrázolása. (1. ábra)

1. ábra: Az integráció, asszimiláció és szegregáció.

Forrás: <https://www.pinterest.co.uk/pin/444237950726575866/> (2017. 12. 01.)

Az asszimiláció, az integráció és a szegregáció

Az asszimiláció

Az asszimiláció az etnikulturális változások közül a legfontosabb. Asszimilációról akkor beszélhetünk, amikor egy egyén vagy csoport beolvad, beilleszkedik egy másik embercsoportba, és átveszi annak jellegzetességeit, amíg a sajátját részben vagy teljesen elveszíti. (Gergely et al., 2004)

Bibó (1990) szerint az asszimiláció az a társadalmi folyamat, melynek során egyesek vagy csoportok egy új közösségnek, melyhez eddig nem tartoztak, a tagjaivá válnak, abba beleolvadnak, hozzá alkalmazkodnak, hozzá hasonulnak. Minthogy mindenki egyszerre nemcsak egyféle, hanem különböző vonatkozások szerint nagyon sokféle.

Gordon (2010) szociológiai aspektusból határozta meg a jelenséget: az asszimiláció általában nem más, mint amikor egy adott népcsoport, etnikum a környezetében jelenlévő, a nálánál nagyobb nemzetiségbe olvad bele – átveszi szokásait, hagyományait stb. A szociológia öt fajtáját különbözteti meg: egyedi, csoportos, önkéntes, természetes és erőszakos/kényszerített. Mindegyik fajtája egyszerre különböző, s mégis természetükben hasonlóak, hiszen minden esetben tulajdonképpen arról beszélhetünk, hogy a kisebb közösség felveszi a nagyobb szokásait, ritmusát és a nagyobbhoz hasonló életvitelre áll át – ebbe beleértve a nyelv- és vallásgyakorlást is.

„Az asszimiláció vagy beolvadás etnikai szempontból az a jelenség, amikor egy etnikum (népcsoport, nemzet, nemzetiség) vagy annak tagja nem képes saját értékeinek megtartására, és a többségi vagy más etnikum részévé válik. A beolvadás lehet egyedi vagy csoportos, továbbá önkéntes vagy erőszakos.” (Andorka, 2006: 196) A magyar szakember a természetes kategóriával nem dolgozik.

Faragó (2011) megállapítása szerint egy kisebbségi csoport, például bevándorlók, identitásjegyeinek teljes feladását jelenti az asszimiláció, és az alkalmazkodást a befogadó nemzeti identitáshoz. Több lépcsőfoka van. Az első a kulturális asszimiláció, amikor egyes szokásokat átvesznek a befogadó társadalomtól. A második lépcsőfok során már megszerzik a befogadó társadalommal való kommunikációhoz szükséges nyelvtudást, így azonos intézményekbe járnak a befogadó közösséggel, mint például azonos iskolákba. A harmadik szinten a bevándorló közösség tagjai házasságra lépnek a befogadó közösség tagjaival.

Gyulai (2011: 6) definíciója hasonló, ám a felosztás tekintetében különböző: „Asszimilációnak nevezzük egy kisebbség olyan beolvadását a többségi társadalomba, melynek során elvesztik saját eredeti kultúrájukat és önazonosságukat. Az asszimiláció lehet önkéntes és kikényszerített is, általában az anyanyelv elvesztésével jár, amit a kulturális szokások visszaszorulása, majd a kisebbségi identitás elvesztése követ.”

Kántor (2013) arra hívja fel a figyelmet, hogy érdemes egymástól megkülönböztetni a természetes asszimilációt, valamint az erőszakos módon kikényszerített identitásváltás fajtáját. Természetes asszimilációról akkor beszélünk, amikor egy adott nemzethez tartozó egyén vagy csoport elveszíti eredeti nemzeti azonosságát, és azonosul egy általában a környezetében többségben lévő csoporthoz. A természetes asszimiláción belül három további alkategóriát érdemes megemlíteni. A klasszikus identitásváltást, mely során a bizonyos nemzetiséghez tartozó személy, amikor döntéshelyzetbe kerül (pl. népszámlálás alkalmával) már nem nemzetiségiként határozza meg magát, hanem a többségi nemzet tagjaként. Az intergenerációs identitásváltás legjobban az etnikailag vegyes házasságok példáján keresztül érzékeltethető, ebben az esetben ugyanis a generációváltással együtt identitásváltás is végbemegy: egy anya, aki magát egy adott nemzetiséghez tartozónak tartja, olyan gyermeket szül, aki már a többségi nemzethez tartozik. A harmadik eset szintén a vegyes házasságokhoz kapcsolódik, az úgynevezett heteroidentifikáció esetében ugyanis az ilyen kapcsolatban született gyermek felnőttkorára dönt arról, hogy a többségi nemzethez tartozónak akarja magát vallani.

A szerző véleménye alapján az asszimiláció szinonimája az identitásváltás. Amennyiben tehát ez az identitásváltás nem az egyén szabad döntésén alapul (például házasság révén más országba költözik, és ott teljesen beilleszkedik, úgymond magáévá teszi az ottani kultúrát), akkor az már nem önkéntes identitásváltás. Azért is fontos ezt a kérdést tisztázni, mivel az identitásváltás egy igencsak nagy súlyú döntés az ember életében és ezt nem szabad külső kényszerrel befolyásolni, manipulálni. Érdekes kérdés emellett az is, hogy az asszimiláció milyen társadalmi csoportok között mehet végbe. Az identitásváltás során az egyén

asszimilálódhat a kisebbségből a többségbe, a többségből a kisebbségbe, illetve egyik kisebbségből másik kisebbségbe. (Kántor, 2013)

Egy internetes portál – mivel manapság főleg netes forrásokból informálódunk, hasznosnak ítéljük ezen vélemények megismerését is – a definíciót tekintve már a „nem akarás” jelenségével bővíti a fogalmat: „az a jelenség, amikor egy népcsoport, nemzet, nemzetiség vagy annak tagja nem képes vagy nem akarja saját kultúráját, érdekeit megtartani, és a többségi társadalom vagy más etnikum részévé válik. A beolvadás lehet egyedi vagy csoportos, önkéntes vagy erőszakos.” (<https://zanza.tv/fogalom/asszimilacio>, 2017)

Kende és szerzőtársai (1999) szerint a természetes asszimiláció mindhárom esetében az egyén döntésén múlik, hajlandó-e feladni saját nemzettudatát, kultúráját, nyelvét. Ezzel szemben az erőszakos asszimiláció nem más, mint amikor az éppen regnáló hatalom olyan külső kényszernek teszi ki törvényi rendelkezéseken és egyéb adminisztrációs terheken keresztül a bizonyos nemzetiséghez tartozó egyént, hogy az feladja a saját identitását. A hátrányos, negatív diszkrimináció eszközével élve próbálja elsorvasztani a kisebbség kultúráját és nyelvét, azt minél inkább a többségihez hasonlatossá igyekszik tenni. Ide kapcsolódik Kiefer (2006) megállapítása, ami szerint gyakori példa, hogy a többségi nemzet nyelve dominánssá válik az adott országban, és annak megtanulását, használatát kötelezővé teszik a kisebbségek számára.

Heckmann (1992) meghatározása alapján az asszimiláció olyan tudatos tanulási folyamat, amelynek során bizonyos személyek a sajátjuktól eltérő viszonyrendszerhez, kultúrához alkalmazkodnak. Egyfajta készségelsajátítást, orientálódást és értelemtulajdonítást jelent. Tehát a kisebbség átveszi a többségben lévő kultúra értékítéleteit, érzelmeit, magatartását, és részesei lesznek a közös kulturális, gazdasági és politikai életnek. Egyúttal közeledés, amely során a többség és kisebbség életmódjának, viselkedésének eltérő aspektusai közti kulturális távolság csökken. A kisebbség tagjai egy szükségszerű adaptációs stratégia részeként átveszik a többség emlékeit, értékítéleteit, érzelmeit, attitűdjeit és a közösen megélt történelem és sors következményeként részesei lesznek egy közös kulturális, gazdasági és politikai univerzumnak, ezáltal egy másik csoport tudásának, értékelési mintáinak és attribúcióinak. Az asszimiláció nagymértékben függ a kisebbségi csoport zártságától vagy nyitottságától, összetartásától, a tradíció megtartó erejétől, más értékek, minták átvételére és befogadására való felkészültségtől. Az asszimiláció ezek alapján lehet egyfajta híd az etnikai és a nemzeti identitás között, így csoportszinten az asszimiláció a csoportnormák és értékek szociokulturális szerkezetének megváltozását jelenti.

Barabás (2011) meghatározása szerint az asszimiláció szintén tudatos átvételi folyamat, amelynek során az idegenek a sajátjuktól eltérő viszonyrendszert sajátítanak el, aminek hatására először csökkennek a többség és a különbség közötti különbségek, majd valójában el is tűnnek a kisebbségeknél korábban megfigyelhető sajátosságok. A kisebbség átveszi a többség magatartását, szokásait, világnézetét. Az asszimiláció jelensége gyakran nem természetes folyamat, a kormányok politikai eszközökkel, különböző kényszerítő intézkedésekkel bírják rá a kisebbségeket saját kultúrájukkal való szakításra, és teszik őket a többségi kultúra részeseivé.

Bindorffer (2002) hasonlóan vélekedik, hiszen ő is azt mondja, hogy az asszimiláció tudatos tanulási és átvételi folyamat, amely során az emberek a sajátjuktól eltérő kultúrához alkalmazkodnak. Egyfajta orientálódást, készségelsajátítást jelent. Az eltérő kultúrák között csökken az életmód-és viselkedésbeli különbség, a kisebbség pedig átveszi a domináns kultúra értékeit, érzelmeit és magatartását.

A Cambridge University Press (2017) megfogalmazása szerint az asszimiláció annak a folyamata, hogy valaki egy bizonyos csoport, ország, társadalom stb. tagjává válik, vagy mások teszik azzá. Az asszimiláció jelentése az Oxford Dictionary (2017) szerint a következő: emberek, ötletek vagy kultúrák beolvasztása és integrálása egy szélesebb társadalomba vagy kultúrába.

Összegzéséként megállapíthatjuk, hogy az asszimiláció kapcsán kétféle módot különböztethetünk meg: a kulturális, illetve a strukturális szintet. Kulturális asszimilációról abban az esetben beszélhetünk, amikor a többségben lévő közösség életmódjának és értékének átvétele történik meg. A strukturális szint már annyival több, hogy a „külsősöknek” sikerül a befogadó közösség intézményeibe is beilleszkedniük. (Rudnák, 2015) A különböző definíciók fókuszai pedig egyértelműen arra utalnak, hogy a megfogalmazások nem nélkülözik a szubjektivitást: az adott kor, az adott nemzeti identitás, az adott politikai, történelmi esemény és még sok más tényező befolyásolja, hogy egyáltalán pozitív, negatív, avagy tárgyilagos folyamatként tekintenek az asszimiláció kérdéskörére.

Az integráció

Palánkai (2004) szerint az integráció során feltételezzük, hogy egy új egység születik, két különálló egység összeolvadásával. Tehát ez egy egyesülési folyamat, mely során például két állam vagy államterület egyesül és összekapcsolódik. A kifejezést viszonylag széles körben használja a köznyelv és a szaknyelv egyaránt, gondolhatunk akár államok regionális integrációjára, vagy éppen kisebb csoportok vagy egyének integrációjára a társadalomba vagy annak valamelyik alrendszerébe. A szerző így folytatja: „Az integráció szó a latin: integro igéből származik, ami egyesít, egységbe hoz, kiegészít, felfrissít, helyrehoz, megújít jelentéseket hordoz. Általános értelemben a kifejezés egy egyesülési folyamatot jelent, a részeknek egy magasabb egységben való egyesülését, alkalmazkodását és összefonódását, összekapcsolódását értjük alatta.” (Palánkai, 2004: 47)

Gyulai (2011: 7) a következőképpen ír az integrációról: „A negatív jelentéstartalmú asszimilációval szemben az integráció a bevándorlók vagy menekültek befogadó társadalomba való beilleszkedésének egy olyan formája, amely nem jár a saját kultúrájuk, önazonosságuk feladásával. Az integráció egyrészt egy jogi folyamat, melynek során a bevándorló vagy menekült a befogadó társadalom egyenrangú tagjává válik, a többségéhez hasonló jogokat szerez és képessé válik saját ügyei vitelére. Az integráció ugyanakkor gazdasági folyamat is, melynek köszönhetően az érintett külföldi lehetőségeihez mértén képessé válik az önellátásra és a befogadó ország gazdasági életéhez való hozzájárulásra. Nem feledkezhetünk meg az integráció szocio-kulturális vonatkozásáról sem: a folyamat magában foglalja a sokrétű társadalmi kapcsolatrendszer kiépülését a bevándorló vagy menekült és a többségi társadalom között. A kulturális aspektus magába foglalja a befogadó közeg nyelvének elsajátítását, illetve az eredeti kultúra és önazonosság megőrzése mellett a befogadó társadalom normáinak és szokásainak megismerését és elfogadását.”

Az integráció beilleszkedést, egységesülést, az egyes politikai, valamint gazdasági rendszerek összeolvadását jelenti. A társadalomtudomány tekintetében az egyes kulturális csoportok egységesülését értjük alatta, amik ebben az esetben egyenrangúak. Megvalósulásához szükséges a kollektív tudat, közös értékek, normák, és a szolidaritás megléte. (<http://www.tankonyvtar.hu>, 2011)

Hewitt és Ghai, (1994) még a múlt század végén rávilágít arra, hogy a társadalmi integráció tagadhatatlanul vitás kérdés a nemzetközi platformokon – mind jogi, mind etikai szempontból

is. Nincs rá egységes fogalommagyarázat, sokan még a létezését is tagadják, habár tagadhatatlan, hogy ezt a féle integrációt – persze, ha feltételezzük, hogy van ilyen – a globalizáció hozta magával. Ez a társadalmak egymásba olvadását, kiegyenlítését jelenti, amelynek egyformán vannak negatív és pozitív aspektusai.

Az ENSZ társadalmi integrációval foglalkozó dokumentumának (UNRISD 1994) alapján a társadalmi integráció egy pozitív cél, amely minden ember számára egyenlő lehetőségeket és jogokat akar biztosítani. „Egy jobban integrált társadalom azt jelenti, hogy a benne élők életlehetőségei javulnak.” (UNRISD, 1994)

Bocz (2002: 11) már egyértelműen a szűkített értelmű integrációt, azaz a társadalmi integrációt definiálja: „A társadalmi integráció a társadalmi fejlődés eszköze és célja is egyben. Mint eszköz egy dinamikus folyamat, amely az egyformaság és különbözőség között egyensúlyoz, és kezeli a társadalmi integrációval és dezintegrációval kapcsolatos erőforrásokat...Mint cél a társadalmi integráció bizonyíték arra, hogy mindenki számára van lehetőség a felemelkedésre.”

Kovács (2012) szintén a társadalmi integráció fogalmával kapcsolatban fejt ki véleményét. Kapcsolódik a korábban említett Hewitt és Ghai okfejtéséhez: a 20. század nagy társadalomtudósainak legtöbbjét foglalkoztatta a kérdéskör, mindazonáltal egységes definíciók nem igazán születtek, és a témával foglalkozó tudósok pusztán elméleti háttérként tekintenek a fogalomra, és a feladatot, hogy pontosan megmagyarázzák mi is az integráció, elhárítják. Amikor integrációról beszélünk mindenekelőtt érdemes megkülönböztetni három egyedi szintet. A társadalomelméleti szint azt vizsgálja, miként épül fel különböző emberek, csoportok, cselekvések, intézményes és normák rendszeréből egy funkcionáló társadalom, mi az az erő, ami összetartja a társadalmat, és hogyan is működik pontosan. A második szint a résztársadalmi csoportokat vizsgálja ez az úgynevezett szociológiai vagy szakértői megközelítés, ők „konkrét jelenségek, mechanizmusok, szerveződési elvek, intézményi működési módok leírására használják az „integráció” kifejezést”. A harmadik pedig a mindennapi ember életének megfigyeléseire, tapasztalataira épít, ezt nevezzük „laikus” szintnek.

Arató és Koller (2015) tanulmánya egy másik aspektust, a gazdasági integrációt vizsgálja. Véleményük szerint a legszembeötlőbb formája a Gazdasági és Monetáris Unió, amely 1990. július 1-jén vette kezdetét, és többlépcsős folyamat: elsőbbségi kereskedelmi zóna, szabadkereskedelmi zóna, vámunió, közös piac, gazdasági és monetáris unió, teljes gazdasági integráció. Ehhez hasonló a regionális integráció, aminek szintén kiemelkedő példája az Európai Unió. Ez az integráció rendszer nemzetek feletti és kormányközi szervekkel operál, ami azt jelenti, hogy az integrált országok, nemzetek együtt, közös erővel keresik az adott problémára a megoldást, melyet mindannyian, képességüktől függően, de hasonló minőségben hajtanak majd végre.

A másik nagy elágazás a gazdasági integráció mellett a nevelés kérdéskör. Az integrált nevelés célja, hogy a köznevelésben esélyt teremtsen, illetve az esélyegyenlőtlenségek csökkentési eszköze legyen, továbbá a minőségi oktatás biztosításával a képesség és érdeklődés szerinti továbbtanulást elősegítése, valamint a későbbi munkaerő-piaci esélyeiket javítsa.

Csányi és Kereszty (2009: 56) munkája az integrált nevelés elemét boncolgatja. Azt vallják, hogy az integráción belül beszélhetünk a befogadról, azaz inklúzióról, ami az integráció magasabb szintjét jelenti. „Az inkluzív nevelés alapvető intézményi szemlélet, mely a gyermekek, tanulók egyéni különbségeit (társadalmi, kulturális, biológiai) együttesen, teljes mértékben figyelembe veszi és azokból kiindulva, azokra építve alakít ki befogadó környezetet

személyi, tárgyi és pedagógiai vonatkozásban, mely biztosítja a hatékonyság, eredményesség és méltányosság hármasságának megvalósulását. A befogadó intézmény pedagógusai az egyéni differenciálás talaján az egyéni kibontakoztatás és fejlesztés szemléletét képviselik. Az inklúzió az együttnevelés elfogadó gyakorlata. Olyan szemléletváltást eredményez, melynek során az intézmény is szervezeti átalakuláson megy keresztül. Az elfogadó gyakorlatban a módszer, az óravezetés nem hagyományos, jellemző a differenciáló, önértékelésre alapozó pedagógiai gyakorlat.”

Kiss és szerzőtársai (2013: 204) szerint a befogadásnak azonban van egy olyan oldala, amikor az egyén normál viselkedésének hiánya okozza a problémákat. „Ugyanis az egyén szocializációjában előforduló hibák, hiányosságok, a szociális tanulás sikertelensége deviáns magatartásformák felvételéhez, antiszociális beállítottsághoz és viselkedéshez, agresszivitáshoz, végső esetben bűnözéshez vezet.”

Jelen tanulmány a társadalmi integrációt tartja vezérfonalként, így összefoglalóan megállapítható, hogy „Ez a modell egy kétirányú folyamatot képzel el, amelyből mindkét összetevőhöz képest új egység születik. „(Rudnák, 2015: 13) Az integráció az idegen befogadásának egy olyan módja, ahol a változás mindkét fél oldalán megtalálható, de nem olyan mértékben, hogy az feszültséget generáljon. Középutas megoldás, ami során az idegen nem érzi magát olyan kívülállónak, tehát a társadalomhoz tartozik, de ezzel párhuzamosan nem kell feladnia saját kultúrájának jellemzőit sem. (Rudnák, 2015)

A szegregáció

Andorka (2006: 194) általános definíciója így szól: „Szegregációnak nevezzük azt a jelenséget, ha egy-egy településen belül a különböző társadalmi rétegek, etnikai csoportok stb. lakóhelye erősen elkülönül egymástól. A szegregáció sokszor együtt jár a jövedelmi viszonyok és a települési infrastruktúra lényeges egyenlőtlenségeivel.”

Ferge (1990) meghatározása szerint a szegregáció olyan tendencia, mely azt eredményezi, hogy a társadalom faji és/vagy etnikai alapon definiált csoportokra szakad. Magába foglalja, hogy a társadalmi csoportok között merev és áthatolhatatlan határok találhatók, tehát szinte lehetetlen bármilyen úton a csoportok közötti átjárhatóság. Olykor még a csoportok közötti szó szerinti értelemben vett találkozás is nehézkes. A történelem során a szegregációnak számos példája ismert, évszázadokon át működtek rendi társadalmak, kasztrendszer, ugyanakkor a szegregáció elképzelését számos kritika érte már a megjelenésekor is.

A szegregáció ellenzői kimondják, hogy maga a szegregáció az intézményesített rasszizmussal és diszkriminációval egyenértékű. (Rudnák, 2015)

„Ez egy társadalmi szinten folyamatosan jelen lévő, de bizonyos fajta politikák által különösképpen felerősített tendencia, a társadalomnak etnikai és/ vagy faji jellemzők által determinált csoportokra szakadása”. (Rudnák, 2015) Azaz a társadalmi összeütközések során nem történik sem beolvadás, sem pedig integráció, voltaképpen nincs is erre irányuló hajlam. Sajátosan értelmezve a szegregáció egyfajta különbségképzés, és ennek arányos érzékeltetése.

Barabás (2011) azt vallja, hogy a jelenség döntően a társadalmi rétegek jövedelme közötti különbségekből és az infrastruktúra egyenlőtlenségeiből fakad. A szegregáció két típusát különböztetjük meg: a spontán és a tudatos szegregációt. A spontán szegregációra jó példa, amikor a társadalom felsőbb rétegei elhagyják a rendezetlen, zajos, sokszor a szegények által lakott területeket, míg tudatos szegregációról jogszabályi háttérrel rendelkező folyamatok

esetén beszélhetünk. Ki kell emelnünk, hogy a szegregáció politikai eszközökkel könnyen elmélyíthető, melyet néhány állam tudatosan alkalmaz is, azonban sokszor valójában a társadalom nyugalmanak, védelmének megőrzése a cél, például amikor egy település egy kijelölt részén menekülttábor alakítanak ki.

A szegregáció az integráció ellentéte, amely egy tartós, elfogadott folyamat, mégis sokan negatívan ítélik meg. Az a jelenség, amikor a különböző etnikai csoportok lakóhelye elkülönül egymástól, tehát elkülönülést, elkülönítést jelent, amely lehet tudatos vagy spontán is. A társadalmi csoportok jövedelmi viszonyai közötti különbségekből fakad, és együtt jár az infrastruktúra fejlettségbeli egyenlőtlenségeivel. (<http://www.nemzetisegek.hu>, 2004)

A szegregáció kéz a kézben jár a diszkrimináció fogalmával. A szegregáció nem csak származáshoz köthető. Az egyének anyagi helyzete, vallott értékrendje és számtalan más faktor miatt is kialakulhatnak polarizált csoportok, amelyek már lakóhelyük megválasztásánál is figyelembe veszik a fent felsorolt változókat. A szegregáció egy veszélyes és rendkívül kártékony társadalmi jelenség. Bárkiben találhatunk olyan tulajdonságot, amely nem a többségi csoport sajátja, így mindenki ki van téve a szegregáció veszélyeinek. A jelenség megfékezéséhez fontos elfogadnunk, hogy mindannyian mások vagyunk, toleránsabbnak kell lennünk és kerülnünk kell az általánosításokat, meg kell ismernünk a másik személyt.

A szegregáció jelentése az Oxford Dictionary (2017) szerint: különböző nemzetiségek, rasszok, erőszakos elválasztása, adott országban, közösségben, létesítményben, intézményben.

Összefoglalva elmondható, hogy a szegregáció olyan jelenség, amely minden társadalomban jelen van, különböző politikai, vallási nézetek mentén a társadalmat csoportokra osztja, a csoportok általában egy nézetet vallanak marginális kérdésekben. A csoportok közötti határok átjárhatatlanok, gyakran társulnak etnikai, faji vagy társadalmi különbségekkel, amelyekről az adott csoport tagjai elvonatkoztatni nem képesek, benne élnek, velük születtek. (Rudnák, 2015)

Következtetések

Sok, számunkra felfoghatatlan és elfogadhatatlan cselekedet, eszme és viselkedésminta alakult és alakul ki világunkban. Sokat ezek közül a kulturális különbségekkel magyarázzák, és ami egyfajta felhatalmazást is jelenthet akár az agresszió, a brutalitás felé. Jelen tanulmány mindenekelőtt azt próbálja erősíteni, hogy minél alaposabban kell ismernünk a kultúrák – legyen az befogadó vagy beilleszkedő – interakcióit, illetve az egyes megoldások pro és contra hatásait, következményeit. Az asszimiláció – szegregáció – integráció kérdéskörének, dilemmáinak megoldásai a gyakorlatban megvalósuló, megjelenő programokon, intézkedéseken túl egy másik lényeges jellemzővel bírnak. A kérdésre a hatékony és hosszútávon működő megoldást nem kizárólagosan az integrációt elősegítő programok biztosítják, hanem egy olyan gondolkodásmód, elmélet kialakítása a témában, amely közel áll a társadalomhoz, és annak tagjai büszkén képviselhetik azt. A megoldást tehát elsősorban egy olyan gondolkodásmód kialakítása jelentheti, amelyet a gyakorlatban a különböző intézkedések képviselnek.

A kultúra, vallás, nyelv és a nemzeti identitás kérdése egyre fontosabb szerepet kap a társadalmi, gazdasági és politikai folyamatokban. Sajnálatos módon a megvizsgált fogalmak, jelenségek egyre gyakrabban jelentik a társadalmi konfliktusok forrását. Megoldásra szükség van, hiszen a multikulturalizmus ellenfolyamatainak felerősödése azt eredményezi, hogy a társadalmak mind inkább elzárkóznak a megoldáskereséstől. Az eddig nem bevált megoldási lehetőségek, mint az integráció vagy asszimiláció felülvizsgálatára van szükség a társadalom

egésze szintjén. Ennek egyetlen lehetséges útja az intézményrendszer és tudományos diskurzus bevonása egy működőképes társadalmi és kulturális modell kialakítására. Ehhez azonban mindkét fél hozzájárulása és alkalmazkodóképessége szükséges. Ennek hiányában a szegregáció és diszkrimináció hatásai felerősödnek, melyek azonban nem kizárólagosan az idegennek vélt társadalmat vagy csoportot érintik, hanem a befogadó nemzet társadalmi rendszerét is bomlasztani kezdik. A másik aspektusa a kirekesztésnek pedig az, hogy az ember ösztönös lény lévén fél az ismeretlentől. Az ismeretlent könnyebb erőszakkal térdre kényszeríteni, mint megismerni. Célunk tehát mindenképpen megismerés, a megértés elmélyítése.

A civilizációkba és ez által az emberekbe ivódott társadalmi normák és korlátok, az elvárt cselekedetek és a közösség gondolatainak ránk nehezedő befolyása világunk egészét képezik. Az emberi eszmék fejlődése vagy éppen visszafejlődése a történelmi korok velejárója.

A BBB-ben elhangzott vélemény: Összességében úgy érzem, a világunk tele van példákkal az asszimiláció, szegregáció és az integráció kieresztésére. A kisebbségeket megilletik bizonyos jogok, amelyeket az ENSZ is véd, de gyakori, hogy a globális politikai helyzet tekintetében nem a kisebbségek számára a legmegfelelőbb utat támogatják, hanem azt a status quot, ami az adott ügyben fennáll, így megóvják saját érdekeiket. (BBC, 2017)

Az agresszióra nagyon sokszor csak agresszió a válasz, ha nem vagyunk elég tudatosak. Mintegy láncreakcióként is működik, ezért nagyon veszélyes ilyen közegben felnőni vagy élni. Az anya ordít a gyermekével, bántalmazza szavakkal vagy tettekkel is. Az iskolában ez a gyerek ordít a gyengébb osztálytársával, meg is ütheti, gonoszkodik vele. Az osztálytárs frusztrált lesz, és hazafelé belerúg az utcán a kutyába, kiscicába, hogy ő is erősnek érezze magát. Kicsiben is egyszerű a képlet, és világos, miért hihetetlenül veszélyes az agresszivitásra nevelés, az ilyen jellegű nem megfelelően kezelt játékok, filmek és gondolatok. A düh, ami agresszióból is következhet fegyver, amit jóra és rosszra is lehet használni. Tégy dühössé egy sportolót, egy zenészt, egy művészt, és hihetetlen teljesítményre sarkallod. Tégy dühössé egy nemzetet, egy fajt és háborút szítasz. A szegregáció során alacsonyabb rendűnek értékeljük az adott csoportot, és kizárjuk, sok esetben eltüntetjük a hozzájuk tartozó embereket. A gyűlölet is oka a szegregációnak, így kirekesztéssel egészen mindennapi helyzetekben is találkozunk, kis közösségekben. Az osztály strébere, a meleg fiú a munkahelyen, a kövér lány a testnevelés órán, a gazdag lány a társaságban, a szegény fiú a randin, a bűdös, a túl szép, a túl buta, a túl csúnya stb. mind-mind kirekesztés áldozatai lehetnek, ha nem megfelelő és nem elég befogadó és elfogadó közegbe kerülnek. Mikor aztán egy egész társadalom ellenérzése irányul rájuk, beszélhetünk igazán elharapódzott problémáról. Az oktatás és az otthoni példa elengedhetetlen elemei a különbözőségek elfogadásának. Sok esetben jönnek otthonról a kieresztő, rasszista, antiszemita gondolatok, amik sokszor csak viccekben és beszélésekben nyilvánulnak meg. Rossz társaságba keveredve néha még ezeknek is súlyosabb következményeik lehetnek. Nem ismeretlenek számunkra a gyűlöletcsoportok, szekták.

Zárszóként annyit szeretnénk még hozzátenni, hogy a migráció kérdését szándékosan kerültük a tanulmányunkban, ugyanakkor a három tárgyalt jelenség alapos ismerete ezen problémakör megértésében, kezelésében is irányt mutathat.

Hivatkozások

1. Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Bp., 768 p., ISBN: 978 963 389 848 2

2. Arató K. – Koller B. (2015): Európa utazása. Intergáció történet. (bővített kiadás). Gondolat Kiadó, Bp., 328 p., ISBN: 978 963 693 615 0
3. Az integráció fogalma, az európai integráció történeti előzményei. Integráció fogalma, integrációs irányzatok. TÁMOP 4.1.2.A/1-11/1-2011-0046 - ME GTK és MÜTF Nemzetközi gazdálkodás szakának angol és magyar nyelvű digitális tananyagfejlesztése. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0046_01_eu/tananyag/01_1.scorml (Letöltve: 2017.10.01.)
4. Barabás M. A. (2011) A kultúrák harca vagy együttműködése. A multikulturalizmus vége? [Online] Elérhetőség: http://elib.kkf.hu/edip/D_15479.pdf [Olvasva: 2017.09.23.]
5. BBC (online), (2017). Catalan referendum: 'Hundreds hurt' as police try to stop voters. <http://www.bbc.com/news/world-europe-41461032> (letöltve: 2017.10.01.)
6. Bibó I. (1990): Válogatott tanulmányok I-IV., Hungarológiai Alapkönyvtár, <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/index.html> (Letöltve: 2017.12.01.)
7. Bindorffer Gy. (2002) Asszimiláció és túlélés. In: Kovács Nóra, Szarka László: Tér és terep. Budapest, Akadémiai Kiadó, 434 p., p. 11., ISBN 963 05 7932 4
8. Bocz J. (2002): Társadalmi Integráció?! De ez mit jelent?!, Magyar Szociológiai Társaság konferencia, Szeged 2002. december 12–13.
9. Cambridge University Press, 2017. Cambridge Dictionary, s.l.: Cambridge University Press.
10. Council Directive 2000/43/EC: implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>(Letöltve: 2017.09.30.)
11. Csányi Y. – Kereszty Zs.: (2009): Inklúziós tanterv és útmutató a Magyarországi pedagógusképzés számára. Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Budapest.
12. Faragó T. (2011): Bevezetés a történeti demográfiába. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch10s05.html (Letöltve: 2017.10.01.)
13. Ferge Zs. (1990): Variációk a társadalmi integráció témájára, Forrás: http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_varaciok.pdf (2017). (Letöltve: 2017.12.01.)
14. Gergely A. – Gelsei G. – Gergely V. – Horváth Vera (2004): Nemzeti és etnikai kisebbségek. Budapest, http://mek.oszk.hu/03400/03477/pdf/6_etnikai.pdf (Letöltve: 2017.09.29)
15. Gordon, M. M. (2010): Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins, Oxford University Press, Oxford
16. Gyulai G. (2011): Külföldiek Magyarországon – Segédlet újságíróknak a migráció és a menekültügy témájának bemutatásához.
17. Heckmann, F. (1992): Etnische Minderheiten, Volk und Nation. Soziologie interethnischer Beziehungen, Enke, Stuttgart. http://elib.kkf.hu/edip/D_15479.pdf (Letöltve: 2017.11.25.)
18. Hewitt de Alcántara, C. – Ghai, D. (1994): Research in United Nations, Research Institute for Social Development, ISBN 978-9-290-85095-3
19. <http://www.nemzetisegek.hu> (Letöltve 2017.11.26.)
20. <http://www.tankonyvtar.hu> (Letöltve 2017.09.25.)
21. <https://zanza.tv/fogalom/asszimilacio> (Letöltve 2017.09.25.)
22. Kántor Z. (2013): Nemzetpolitikai alapismeretek, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013, 220 p., p. 88, ISBN: 9786155344459

23. Kende A. – Kosztandinidisz D. – Szilassy E. (1999): Asszimiláció és kisebbségi identitás, Jel-kép / (1994). 1999. 2. 79-92. Budapest [http://www.c3.hu/~jelkep/JK992/kende/kende.htm#\(4\)](http://www.c3.hu/~jelkep/JK992/kende/kende.htm#(4)) (Letöltve: 2017.09.29)
24. Kiefer F. (2006) Nyelvpolitika. In: Kiefer Ferenc. Magyar Nyelv. Budapest, Akadémiai Kiadó. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch33s03.html (Letöltve 2017.11.26.)
25. Kiss Z. – Krizbai J. – Tarján G. (2013): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Nemzeti Közszerkeleti és Tankönyvkiadó Zrt., 390 p.
26. Kovács É. (2012): A magyar történelmi kultúra helye Európában. In Kovách Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit szerk. Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon – Tanulmányok, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet) Argumentum Kiadó, 440 p., p. 5-13 ISBN 978-963-446-680-2
27. Magyar Értelmező Kéziszótár I-II. O. Nagy Gábor – Juhász József szerk. Akadémia Kiadó. Budapest. 1985, 596 p., ISBN: 963-05-4050-9
28. Palánkai T. (2004): Európai integráció gazdaságtana. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest, p. 502, ISBN: 9639478903
29. Rudnák I. (2015): Multikulturális menedzsment. Szent István Kiadó, Gödöllő, 211 p., ISBN: 978-963-269-488-7
30. United Nations Research Intitute for Social Developement (1994): Social Integration: Approaches and Issues [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/510920DA18B35A_6880256B65004C6A7B/\\$file/bp1.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/510920DA18B35A_6880256B65004C6A7B/$file/bp1.pdf) (Letöltve: 2017.09.29)
31. UNPD <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Probabilistic/Population/>

SZUBURBANIZÁCIÓS FOLYAMATOK VIZSGÁLATA A GYÖNGYÖSI JÁRÁS TERÜLETÉN**THE STUDY OF SUBURBANIZATION PROCESSES IN THE AREA OF GYÖNGYÖS DISTRICT****Szűcs Antónia¹, Koncz Gábor²**¹adjunktus, ²főiskolai docens

Eszterházy Károly Egyetem, Agrártudományi és Vidékfejlesztési Kar

E-mail: ¹szucs.antonina@uni-eszterhazy.hu, ²koncz.gabor@uni-eszterhazy.hu**Összefoglalás**

Az utóbbi évtizedekben, úgy, mint korábban az európai nagyvárosi térségekben, Magyarországon is elindultak a szuburbanizációs folyamatok. Ez elsőként és legnagyobb volumenben a Budapesti agglomerációt érintette, kifejtve számos hatását. A folyamatosnak tekinthető kiköltözések következményeként az elővárosi lakosság növekedett, a központi településen lakók száma csökkent. Ez a folyamat később, a 2000-es évekre egyre inkább felgyorsult, és elterjedt az ország valamennyi nagyvárosi térségében.

Tanulmányunk egy kis-középváros, Gyöngyös környezetére koncentrált. A lakóhelyi szuburbanizációhoz köthető jelenségeket a Gyöngyösi járás területén vizsgáltuk meg, feltárva azt, hogy mik voltak a vidéki településekre történő költözési folyamatok mozgatórugói 2001-től napjainkig. Ennek vizsgálatára szuburbanizációs index számítását végeztük el a járást alkotó települések mindegyikére a központi város kivételével. A szuburbanizációban résztvevő lakosság összetételét, motivációs jellemzőit lakossági kérdőívezés eredményei alapján elemeztük.

Abstract

In the last decades, suburbanization processes have also started in Hungary, as earlier in European metropolitan areas. Many of its effects were observed first and foremost in urban agglomeration of Budapest. As a consequence of the constant migration to the countryside, the suburban population increased. While the number of residents in the capital decreased. This process became more and more rapid in the 2000s in all the metropolitan agglomerations of the country.

Our study focuses on the environment of a small-medium sized town, Gyöngyös. The phenomena related to residential suburbanization were investigated in the area of Gyöngyös district. It was explored what were the drivers of migration to rural settlements from 2001 to nowadays. The suburbanisation index was calculated for this purpose for each settlements of the district except the central town. Based on the results of a residential questionnaire it was analysed the composition and motivational characteristics of the population involved in suburbanization.

Kulcsszavak: szuburbanizáció, migráció, Gyöngyösi járás, város-vidék kapcsolatok, vidékfejlesztés

JEL besorolás: R10

LCC: GF127

Bevezetés

A vidék fogalmának különböző tartalmú használata nem csak a hazai köznyelvre, hanem általánosan, így az EU szóhasználatára is jellemző. A vidéki fogalommeghatározásban eddig véleményt nyilvánított az ún. „rendszer szemléletű” megközelítés, amit Szakál (1999) úgy fogalmaz meg, hogy a vidéki térség egy multifunkcionális erőforrás rendszer, „amelynél az egyes erőforrás alrendszerekről ugyan külön-külön is beszélhetünk (természeti erőforrások, föld, táj, emberi erőforrások, kulturális értékek, stb.)”, de ezek különválasztása lényegi torzulásokhoz, „gyakran az eredeti identitások” lebomlásához vezet. Véleménye tehát az egész, a teljes vidéki környezet megragadására irányul. Ezért megközelítési módja elveiben – véleményünk szerint – azonos Enyedi (1972) elméletével, aki a teljes környezetre alkalmazza a nagyrendszer fogalmát, amely alatt a fizikai környezet és társadalmi környezet kapcsolatát, egységét érti.

A város-vidék viszonylatban kiemelkedő szempontként kezelendő a tipikus földrajzi kérdésnek tekinthető területi (gazdasági, közlekedési) és szolgáltató-ellátó kapcsolatok. Csatári (2004) a vidék fogalmát egy másik – szintén földrajzi kötődésű – szemponttal látja értelmezhetőnek, nevezetesen a települések mérete, funkciói, épített környezete szerint. Elands–Wiersum (2001) a vidékfejlesztés szuburbán megközelítése szerint az ideális vidéki térség az életminőség javítását szolgálja, elsősorban a városi lakosok számára. A mezőgazdaság ebben a megközelítési módban nem kap megkülönböztetett szerepet a vidék többi gazdasági szereplői között, a környezet és a kultúra megőrzését ágazati kiemelés és támogatás nélkül kívánja megvalósítani. Waldorf (2016) véleménye szerint az urbánus és rurális térségek éles elkülönítése hibás koncepció, ehelyett az egyes térségek vidékiességi fokozatának mérését hangsúlyozza. Vidéki térségeink fejlődése szempontjából azonban kiemelkedő jelentősége van annak, hogy az egyéb uniós finanszírozású programok is fokozottabban vegyék figyelembe a hazai vidék sajátosságait, és a nem vidékfejlesztési célt követő pályázati kiírások is tartalmazzanak olyan elemeket, amelyek a tipikus vidéki problémák megoldásában segítenek (Kovács et al., 2015).

A szuburbanizációs folyamatok kutatása több évtizedes múltra tekint vissza (Van den Berg et al., 1982), több szakirodalom szerint a jelenség elsősorban a jómódú középosztály köreiben elterjedt (Andersson, 2005; Phillips, 2005). Több hazai és nemzetközi kutatás is rámutat arra, hogy a vidék átalakulására meghatározóan hatnak a vidéken megjelenő – turisták vagy kiköltözők – városi szereplők (Cloke, 1997; Boyle–Halfacree, 1998; Váradi, 2008; Dudás, 2013). A városból vidékre vándorlás a vidék egyik legfontosabb tér és társadalom átalakító folyamata. Savage et al. (1992) kutatása igazolta, hogy a vidékre irányuló városi migráció jelentős mértékben csökkentette a két földrajzi helyszín társadalomszerveződése között korábban fennállt különbségeit. Az újonnan érkezettek saját, középosztályi értékeik szerint alakítják át a helyi társadalom fejlesztési irányait, a csendnek és nyugalomnak, a természeti értékeknek tulajdonítva elsőbbséget. A vidékre költöző középosztályi identitásának meghatározó része az újonnan teremtett vidékkép (Lash - Urry, 1994).

Magyarországon a szuburbanizációs szakaszt, hasonlóan az urbanizációhoz, a megkésetttség jellemzi a nyugat-európai folyamatokhoz képest (Enyedi, 1988). Az 1990-es és 2000-es években a szuburbanizáció az ország látványos társadalmi térfolyamatává vált, a városkörnyéki települések népessége dinamikusan növekedett, miközben Budapest és a többi nagyváros lakosság száma visszaesett. A 2000-es évtized közepétől a tendencia megváltozott, visszaesés mutatkozott a szuburbanizáció dinamikáját tekintve először a vidéki nagyvárosok, majd Budapest környékén is (Szebényi, 2016, Bajmócy, 2012). 2010-re a Budapest környéki szuburbanizáció jelentősen lelassult. (Bajmócy, 2014).

A város környéki területek dinamikus térként definiálhatók, ahol a városi funkciók sorozata összeütközik a vidéki funkciókkal. A város környéke a vidéki tér egy sajátos típusa, ahol a városi szereplők, a kiköltözők fogyasztóként használják a vidéki teret, és ez hatással van a vidék átalakulására (Csurgó, 2013). Az átalakulással a „vidéki emberek” fogalma is új értelmezést kap, amelyet sok esetben nem a helyiek, hanem a kívülállók alkotnak (Fielding, 1998). A népesség vándorlását követi a szolgáltatások és az ipari szektor kitelepedése. Ravenstein (1889) a vándorlás két típusát különbözteti meg: helyi, kis távolságú, illetve nagy távolságú vándorlás.

Vizsgálatunkban a szuburbanizációt érintő település definiáláshoz Bajmócy (2003) megfogalmazását vettük alapul, amely szerint az „olyan városkörnyéki település, amelynek a dinamikája számottevő, részben onnan származik, hogy a városi népesség és/vagy a tevékenységek egy része kitelepedik oda a városból”. Gergely (2014) a budapesti agglomerációt vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a települések vezetőinek fontos szerepe van a szuburbanizációs folyamatok helyi alakulásában és hatásában.

Kutatásunk során egy kis-középvárost övező vidéki települések társadalmi-gazdasági folyamatainak feltárására, az ebben a környezetben kimutatható szuburbanizációs jelenségek bemutatására és értékelésére tettünk kísérletet. A Gyöngyös környékén fekvő települések lakosságának körében elvégzett kérdőíves vizsgálatunk megtervezésénél figyelembe vettük Hardi (2002) Győr környékén végzett kutatásának tapasztalatait. Vizsgálati eredményei arra világítottak rá, hogy a tömegközlekedés, mint a város-vidék kapcsolat egyik fontos, a fizikai térben megjelenő szegmense, továbbra sem szakad el a korábbi évtizedek társadalmi-gazdasági valóságától.

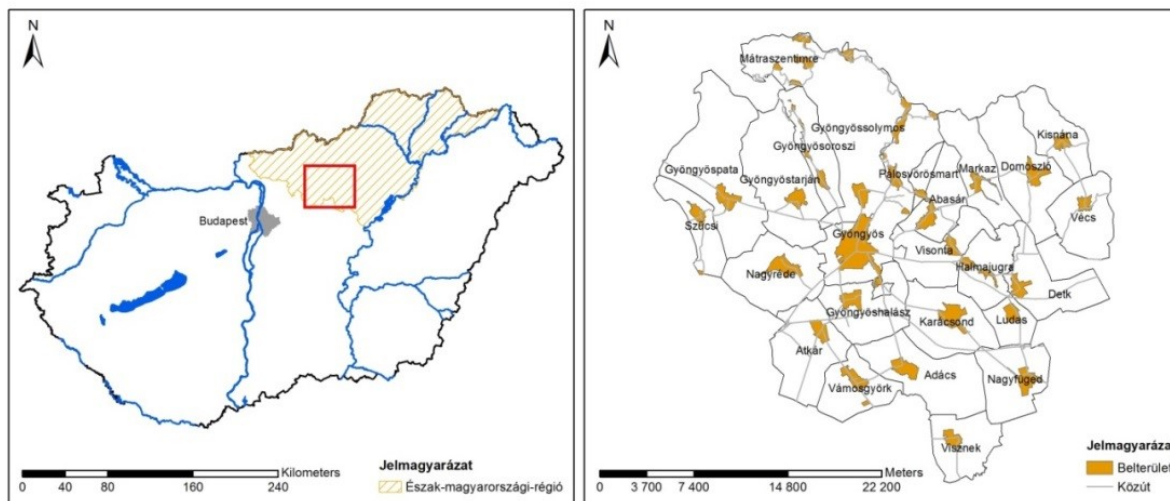
Anyag és módszertan

A vizsgált térség bemutatása

A vizsgált térség főbb gazdasági, társadalmi folyamatairól mind lakosként, mind pedig kutatóként sok tapasztalattal rendelkezünk. A Heves megyében található Gyöngyösi járás, a járások 1983-as megszüntetése előtt is mindvégig létezett. Székhelye az állandó járási székhelyek kijelölése (1886) óta végig Gyöngyös volt, ami 2013-tól, az új járási rendszer bevezetése óta sem változott (1. ábra). Területe 750.78 km², lakónépessége 71 303 fő, népsűrűsége 94,97 fő/km² a 2016. évi KSH adatok szerint. A járás területe 20%-a Heves megye területének, lakóinak száma mintegy 24% a megye lakosságához viszonyítva. Tanulmányunk szekunder adatokra támaszkodó vizsgálati időszaka (2001-2015) miatt különösen érdemes megemlíteni a járáson belüli településeket érintő változásokat. Egyrészt a 2001-2006-os időszakban még 24, 2007-től napjainkig Pálosvörösmart kiválásával már 25 település alkotja a vizsgálati területünket. Másrészt Gyöngyöspata 2013. július 15-i hatállyal városi címet kapott, kettőre növelve a városi jogállású települések számát a járásban. Ettől eltekintve továbbra is a térség legnépesebb, városi ranggal rendelkező települése Gyöngyös, amely megkérdőjelezhetetlen szolgáltató központként funkcionál.

A járás természeti adottságainak vizsgálata alapján megállapítható, hogy természetföldrajzi értelemben két nagytáj peremén, az Alföld és az Észak-magyarországi-középhegység határán helyezkedik el. Az Alföld nagytájon belül Adács, Vámosgyörk, Nagyfüged és Visznek települések találhatóak, a további 21 település mind az Északi-középhegység nagytáj Mátra vidék középtájához tartozik, ezen belül azonban öt különböző kistáj részeit képezik. Ezért a vizsgált terület a tájkarakter sokszínűsége, a környezeti erőforrások széles választéka miatt is egy változatos térség (Nagyné Demeter–Asztalos, 2014). A Gyöngyösi kistérség az Észak-magyarországi régió délnyugati, a fővároshoz közel eső, fontos közlekedési útvonalak által

érintett, térszerkezeti szempontból kedvező fekvésű részén fekszik. A Heves megye gazdasági teljesítményében meghatározó Hatvan-Gyöngyös-Eger fejlődési tengely középső részét alkotja. A járásnak Gyöngyös mellett meghatározó gazdasági központja a Mátrai Erőmű és ipari parkja révén Visonta, ezek mellett jelentős ipari beruházások valósultak meg az utóbbi években Gyöngyöshalász és Nagyréde területén.

1. ábra: A Gyöngyösi járás elhelyezkedése és településhálózata

Forrás: Saját szerkesztés.

Szuburbanizációs index

Magyarországon több szakember is foglalkozott a szuburbanizálódó települések lehatárolásával. Izsák (1999) a budapesti agglomeráció településeinek pozícióváltozásának vizsgálatához egy úgynevezett szuburbanizációs indexet állított fel, ami a természetes szaporodást, az egy főre jutó átlagos jövedelmet, a lakásépítés, a csatornázás és a kiskereskedelmi bolthálózat egy főre vetített adatait vette figyelembe. Bajmócy (2003) szuburbanizációs indexében hat mutatót vont be. Vizsgálatunkban az utóbbi szerző módszerét vettük alapul, kiegészítve azt további mutatók bevonásával. A Gyöngyösi járás szuburbanizációs folyamatainak vizsgálatára alkalmazott indexünkbe az alábbi mutatók álltak: lakónépesség változása 2001, 2015, ezrelékben; vándorlási egyenleg 2001-2015, ezrelékben; lakásállomány változása 2001-2015, százalékban; ezer főre jutó személygépkocsik számának változása 2001, 2015, ezrelékben; egy főre jutó adóköteles jövedelem változása 2001, 2015 a térségi átlag százalékában; diplomások aránya a 25 éves vagy idősebb népességből 2001-2011, százalékban. A számításhoz szükséges adatok KSH és TeIR adatbázisokból származnak. Az adatbázisunk felállítását követően felsorolt mutatók értékein egységnormálást végeztünk. A legjobb értékkel rendelkező település 1-es, a legrosszabb 0-ás értéket kapott, a többi település eloszlása az eredeti eloszlásuknak felelt meg. Ezt követően a kapott hat adatsor adatainak számtani átlagát megszázaszorozva jött létre a szuburbanizációs index.

A járás településeinek vizsgált statisztikai adatait tartalmazó táblázatot ArcMap 10.1 szoftverrel kapcsoltuk a települések közigazgatási területét tartalmazó vektoros térképi adatbázishoz. A szoftver segítségével a mennyiségi értékek alapján felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térképeket készítettünk az eredmények szemléletesebbé tételéhez és további elemzésének érdekében. A vizsgált adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum módszer segítségével határoztuk meg az osztályok számát és az osztályok terjedelmét.

Kérdőíves felmérés

A szuburbanizációban résztvevő lakosság összetételének, jellemzőinek, az oda- és elvándorlás motivációs tényezőinek megismeréséhez kérdőíves megkérdezést végeztünk 2016. szeptemberében. A kérdezőbiztosok szerepét az Eszterházy Károly Egyetem gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök szakos hallgatói töltötték be. A lekérdezés a Gyöngyösi járás 17 település lakosait érintette, ezek: Abasár, Detk, Gyöngyöshalász, Gyöngyöstarján, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Halmajugra, Nagyréde, Pálosvörösmart, Visonta, Adács, Atkár, Gyöngyösoroszi, Szücsi, Karácsond, Vámosgyörk és a közigazgatásilag Gyöngyöshöz tartozó Mátrafüredet. A vizsgálatból a térség leginkább periférikus települései maradtak ki, amelyeket a szekunder adatok alapján történő előzetes vizsgálataink alapján a legkevésbé érinthet a szuburbanizáció jelensége. A lekérdezés eredményeként 1298 db értékelhető kérdőívet kaptunk, azonban jelen tanulmány csak a vizsgált településekre beköltözőket veszi figyelembe, ez 462 db kérdőívet jelent. A kérdőíves adatbázis értékelése és elemzése SPSS 20.0 program segítségével történt. Keresztábra és varianciaanalízis módszerekkel vizsgáltuk, hogy milyen szignifikáns különbségek és kapcsolatok mutathatók ki a demográfiai és beköltözési jellemzők között.

Eredmények

Szekunder adatbázisok elemzése, szuburbanizációs index

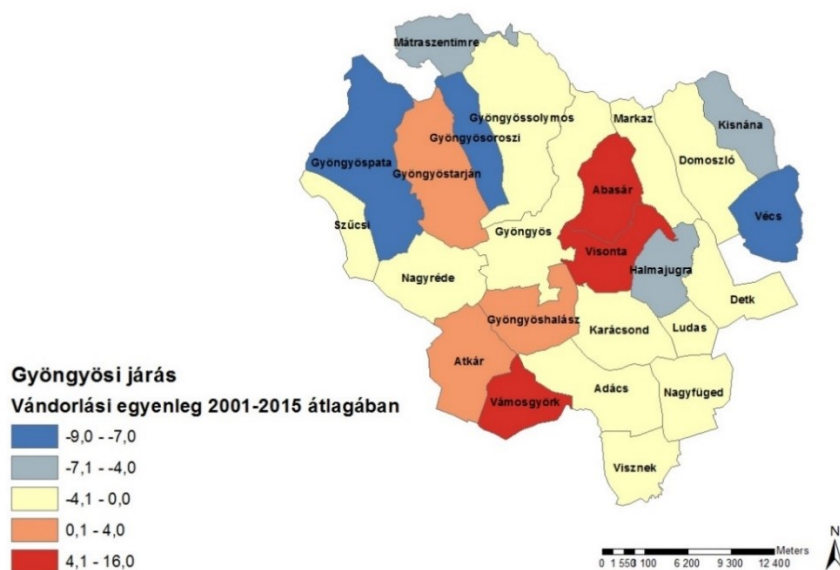
A szekunder adatbázisok vizsgálata során elsőként a lakónépesség számának változását elemeztük a 2001 és 2015 közötti időszakban. Az országos trendeknek megfelelően a Gyöngyösi járást is a népességszám csökkenése jellemezi, ráadásul a fogyás üteme gyorsabb az átlagnál, a 14 éves periódus három évében (2011, 2013, 2014) is meghaladta az egy százalékot. A vizsgált időszakban összességében több mint 9%-kal csökkent a járás népességszáma, aminek mintegy felét a központi település tett ki. A legnagyobb mértékű fogyás a vidéki települések közül részben azokat érintette, amelyek a legnagyobb távolságra fekszenek Gyöngyöstől. A kedvező turisztikai adottságokkal rendelkező, azonban a szolgáltató és ipari centrumoktól távol fekvő Mátraszentimrén meghaladta a 25%-ot a csökkenés mértéke. Emellett 10%-nál nagyobb mértékű volt a fogyás Vécsen, Nagyfügeden és Szücsiben is. Nehezebben magyarázható ugyanakkor, hogy 10% feletti fogyást regisztrálhattunk Gyöngyös közvetlen szomszédságában fekvő, ezért a városból való kiköltözés egyik leginkább perspektivikus településén, Gyöngyössolymoson, továbbá a közelmúltban várossá nyilvánított Gyöngyöspatán és Adácson is. A népességszám növekedése a 24 vizsgált település (Pálosvörösmart adatai Abasárnál jelentek meg) közül mindössze két esetben volt tapasztalható, Visontán (+9%) és Atkáron (+2%).

Az elemzésbe vont második tényező a vándorlási egyenleg volt, ami ugyan benne foglaltatik a népesség számának változásában, azonban a szuburbanizációs folyamatok vizsgálata során kiemelt jelentőséget kell, hogy kapjon. A Gyöngyösi járás egésze ebben a tekintetben is negatív egyenleggel zárta a vizsgált időszakot, azonban ennek mértéke alig haladta meg az évi egy ezrelékes ütemet. Kedvezőtlen trend ugyanakkor, hogy az odavándorlások száma csak a vizsgált időszak első éveiben haladta meg az elvándorlásokét. A migráció esetében már a járás hat településén (Vámosgyörk, Visonta, Abasár, Atkár, Gyöngyöstarján, Gyöngyöshalász) tapasztalhattunk nyereséget, amelyek a városból való kiköltözésnek is célterületei lehettek az elmúlt másfél évtizedben. A vándorlási nyereség éves átlagban Vámosgyörkön (1,63%) volt a legmagasabb, népességszáma az előregedő korstruktúra miatt azonban ennek ellenére is jelentősebb mértékben csökkent. A térségi átlagnál nagyobb mértékű vándorlási veszteség a periférikus fekvésű településeket (pl. Vécs, Kiszána, Mátraszentimre) és a lokális társadalmi-

gazdasági problémákkal küzdő településeket (pl. Gyöngyösoroszi, Halmajugra) érintette (2. ábra).

A lakásállomány a 14 éves időintervallumban mindössze 4%-kal bővült a térségben. A települések többségét lassú ütemű és egyben ingadozó növekedés jellemezte. Több lakás szűnt meg, mint amennyi új épült Nagyfügeden, Vécsen, Gyöngyöspatán és Gyöngyössolymoson. Arányaiban a legjelentősebb bővülést Mátraszentimrén könyvelhették el, ahol közel 20%-kal nőtt a lakóingatlanok száma, amelyeknek a többsége azonban üdülési célokat szolgál, amire a már demográfiai trendek is rámutattak.

Az elemzésbe vont következő mutató a személygépkocsik ezer főre jutó száma, hiszen a szuburbanizáció során megnövekedő közlekedési igények kielégítésében fokozott szerepet játszik az egyéni közlekedés. Ennek a mutatónak az értékében a térség települései között több mint kétszeres különbség figyelhető meg, ami az utóbbi években még növekedett is. A mutatószám értékét alapvetően befolyásolja a települések népességének jövedelmi helyzete, a legrosszabb helyzetben egyértelműen a legszegényebb települések vannak, ahol a személygépkocsi állomány a 2000-es években is csak lassú ütemben bővült. Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy egyes periférikus helyzetű településeken (pl. Visznek, Vécs, Ludas) jelentős növekedés volt tapasztalható, ami sok esetben a munkába ingázás elengedhetlen feltétele lehet.

2. ábra: Vándorlási egyenleg a Gyöngyösi járás településein (2001-2015 évek átlaga), %
Forrás: TeIR adatbázis alapján szerkesztve, 2001-2015.

Az egy főre jutó adóköteles jövedelem változását a 2001 és 2015 közötti időszakban az infláció hatásainak kiküszöbölése érdekében a térségi átlag százalékában határoztuk meg. 2001-ben még Gyöngyös foglalta el az első pozíciót a térségen belül 121,2%-os értékkel, amit Visonta (115,5%) és Gyöngyössolymos (112,1%) követett. Nem érte el ugyanakkor az egy főre jutó jövedelem a térségi átlag kétharmadát Halmajugrán (54,3%), Gyöngyösorosziban (55,6%) és Nagyfügeden (61,4%). A legszembetűnőbb változást a következő 14 évben az jelentette, hogy Gyöngyös és Nagyréde kiszorult a közvetlen térségi élmezőnyből, a fejlődés üteme az előbbi esetében 9,7%-kal, míg az utóbbinál 7,2%-kal maradt el az átlagostól. Emellett az is megfigyelhető, hogy a rangsor végén található települések méginkább visszaestek, így

Halmajugra (47,8%) mutatója már nem érte el a térségi átlag felét sem. Több mint 15%-kal gyorsabb fejlődési ütem jellemezte a vizsgált időszakban Vécset (18%), Abasárt (17,6% – Pálosvörösmarttal együtt), Markaszt (16,5%), Detket (16%) és Domoszlót (15,1%). Összességben tehát elmondható, hogy a térség keleti felének településeiben volt gyorsabb a jövedelmek növekedésének üteme, ahol a foglalkoztatásban méginkább fontos szerepe van a Mátrai Erőműnek és a köré szerveződött cégeknek.

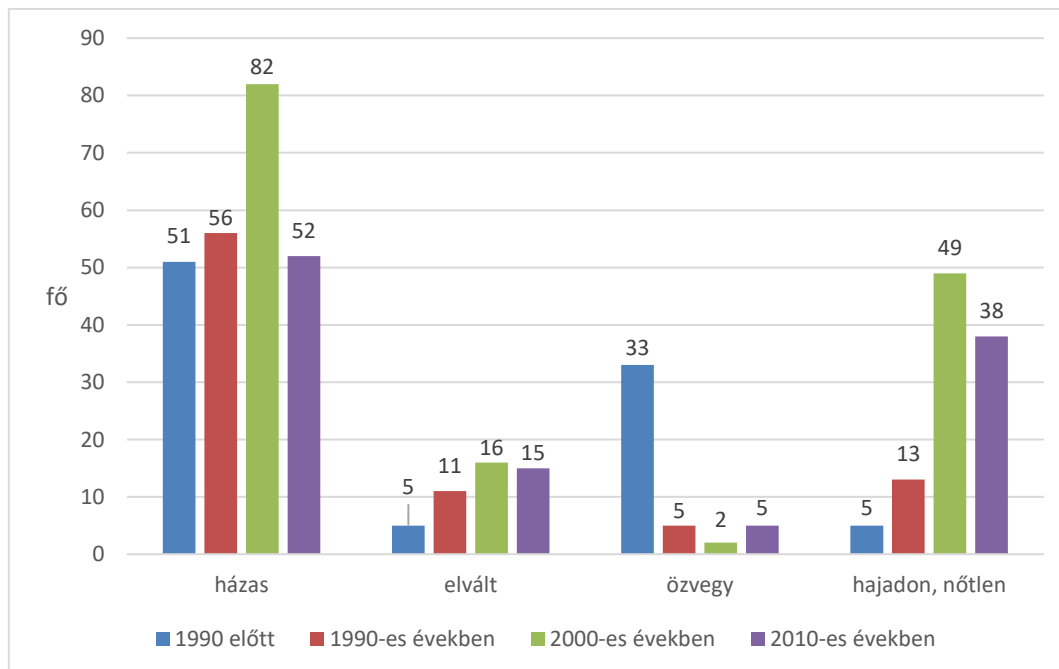
A 25 évnél idősebb korosztályban a diplomások arányát települési szinten tudtuk megvizsgálni, így a térségre nézve csak az átlagát határozhattuk meg, ami a 2001. évi 5,5%-ról 9,8%-ra növekedett 2011-re. 2001-ben még csak Gyöngyös (15,8%) és Gyöngyössolymos (11,6%) mutatója haladta meg a 10%-ot. A vizsgált időszakban minden települést emelkedő mutatószám jellemzett, igaz, az egyéb gazdasági-társadalmi mutatók esetén is rosszul teljesítő településeken alig, míg kilenc településen több mint 5%-kal. A leggyorsabb ütemű változás Gyöngyössolymoson (7,3%) és Kiszánán (2,1%-ról 9%-ra) tapasztalható.

A hat figyelembe vett mutató alapján előállított szuburbanizációs index esetében Visonta érte el a legmagasabb értéket 67,52%-os átlaggal. A lakás- és személygépkocsi állomány nagyarányú növekedésének köszönhetően Mátrászentimre érte el a második helyezést (64%), ami azonban sokkal inkább a turizmus fejlődésének, mint a szuburbanizációs folyamatoknak a következménye, amit a demográfiai trendek igazoltak. A térképre tekintve elmondhatjuk, hogy Gyöngyös körül a főbb égtáj irányában van egy-egy kiemelt adottságú település (3. ábra). Ezt keleti irányban a már említett Visonta jelenti, dél felé Atkár (60,7%), nyugat felé Gyöngyöstarján (61,6%), míg északi irányban részben a már említett Mátrászentimre és az összehasonlításban nem szereplő Mátrafüred, ami közigazgatásilag Gyöngyös részét képezi, így a részletes statisztikai adatelemzésnek nem képezte tárgyát, a primer kutatásnak azonban igen. A legrosszabb pozíciót ebben a rangsorban egyértelműen azok a települések foglalják el, amelyeken pontszerűen kevésbé kedvező társadalmi-gazdasági mutatók mérhetők (Gyöngyösoroszi és Halmajugra). Bekerült ebbe a körbe a központtól távol fekvő települések egy része is (Kiszána, Nagyfüged, Vécset). A Gyöngyöshöz közel fekvő és jelentősebb gazdasági potenciállal rendelkező Nagyrédét az adatok tanúsága szerint az utóbbi másfél évtizedben kifejezetten gyenge dinamizmus jellemezte, és számos tekintetben veszített pozíciójából. A szuburbanizációs index számításának ugyan nem volt célja Gyöngyös összehasonlítása, hiszen mint „kibocsátó” települést vettük figyelembe. Az index kiszámítását azonban a központi városra is elvégeztük, amivel a járás településeiben belül a 4. legrosszabb pozíciót érte volna el. Gyöngyös tehát veszített pozíciójából a térségen belül, aminek egyik oka maga a szuburbanizáció volt.

A kérdőíves vizsgálat tapasztalatai

A vizsgálatba vont sokaság összetétele a relatíve nagy elemszám és a véletlenszerűen elért válaszadói kör miatt közel áll az alapsokaság jellemzőihez. A településekre beköltöző válaszadók körében a nők magasabb arányban (57,6%) képviselték magukat a férfiakkal szemben, ami a teljes mintára is jellemző volt. A kitelepülésben érintett válaszadók legjelentősebb része a 31-45 korosztályba sorolható (36,6%), amit a legfiatalabbak (18-30 év) aránya követ (28,1%). Az iskolai végzettséget tekintve a megkérdezettek legnagyobb részben érettségivel rendelkeznek (39,8%), ezt követi a szakmunkások (26,6%), majd a felsőfokú végzettségűek aránya (22,5%). A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők általában mobilabbak, viszont fontos szempont, hogy a vidékies településeket alacsonyabb telek- és ingatlanárak jellemzik. Ezek elérhetőek az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számára is. A megkérdezett háztartások egy főre jutó nettó jövedelme a válaszok 83,7%-kában 150 ezer Ft alatti volt. Társadalmi státusza alapján a többség a középosztály alsóbb rétegét képviselte.

A településre való beköltözés időpontját befolyásolta a válaszadók életkora és családi állapota, mivel alapvetően jól lehatárolhatók azok az élethelyzetek, amelyek az embereket költözésre ösztönzik. A minta több mint felét kitevő házasságok körében a leginkább egyenletes a megoszlás, azonban itt is van egy 2000-es évekre vonatkozó kiugró adat, ami a teljes mintában is a legmagasabb arányt képviseli 32,7%-kal. A családalapítás előtt álló, fiatalabb korosztály meghatározóan a 2000-es években költözött a településekre, feltehetően még gyermekként. A döntően idősebb lakosságot érintő özvegy kategóriában pedig egyértelműen még a rendszerváltás előtti időszak meghatározó. A családi állapot és a költözés időpontja közötti kapcsolatot a keresztábra elemzés is igazolta, a Pearson-féle khi-négyzet érték 106,33, $\alpha=0,000$ (5. ábra).

5. ábra: A beköltözés ideje családi állapot szerint, fő

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2016) alapján saját szerkesztés.

Fontos információ volt számunkra, hogy a beköltözők milyen típusú településekről érkeztek a Gyöngyösi járás településeire, s hogy a vándormozgalom a térségen belülről vagy azon kívülről történt. A városból vidékre költözés tendenciája egyértelműen felfedezhető, mivel a válaszadók

67,1%-a városi jogállású településről érkezett, s bár a legnagyobb jelentősége Gyöngyösnek volt, mint „kibocsátó település”, az aránya csak 23,4%-os, amit a környező kisebb városok (20,7%) követnek. A távolabb fekvő nagyvárosok részaránya már csak 13,5%, míg Budapesté 9,5%. A szomszédos falvakból költözött be a válaszadók 19,6%-a, további 13,3% pedig távolabbi vidéki településről.

A válaszadók többsége (53%) a beköltözést megelőzően is családi házban lakott, azonban harmaduk (33,5%) a panellakást cserélte fel a vidéki lakókörnyezetre. A korábbi lakhelye a válaszadók 30,4%-ának volt a saját tulajdonában, 18,6% lakott albérlésben, 6,1% önkormányzati bérlakásban és 44,9% a szüleivel. Az elköltözés indítékai között a válaszadók három válaszlehetőséget jelölhettek meg. Ezek között meghatározó szerepet kapott az önálló háztartás létrehozása, saját tulajdon szerzése, valamint a nem megfelelő méretű és felszereltségű ingatlan lecserélése. A lakhatást tehát több oldalról is körüljártuk, emellett azonban mindhárom helyen az első között jelölték meg azt, hogy Gyöngyös környékén kaptak új munkahelyet (1. táblázat). A letelepedési motivációk között a konkrét ingatlan kiválasztásán és az új munkalehetőségen túl a tágabb környezet minősítése is fontos szerepet kapott. A válaszadók 21,5%-a a mátraaljai települések kellemes környezetét jelölte meg első helyen, de mindhárom pozícióban az elsők között szerepelt a vonzáskörzeti központ, Gyöngyös közelsége.

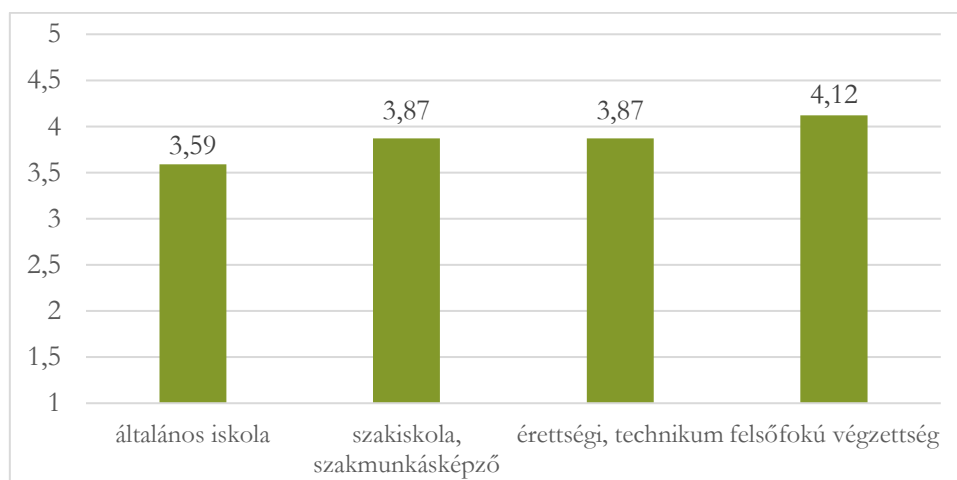
A válaszadók 46,1%-a dolgozik helyben. Az ingázók életében egyértelműen Gyöngyösnek van a legnagyobb szerepe (63,2%), ami a 2011. évi Népszámlálás adataival összevetve a legmagasabb gyöngyösi részarány. Annak ellenére, hogy a környező ipari központokba való ingázást szervezett buszjáratok végzik, egyetlen további település részaránya sem haladta meg a 10%-ot. A megnevezett települések sorrendje a továbbiakban Hatvan (6,8%), Budapest (4,5%), Eger és Nagyréde (egyaránt 3,4%), majd Visonta (2,8%) és Halmajugra (2,3%).

1. táblázat: Az elköltözés indítékai és a letelepedés motivációi említési gyakoriság alapján, %

Elköltözés indítékai					
1. hely	%	2. hely	%	3. hely	%
önálló háztartás létrehozása	27,3	saját tulajdon szerzése	27,2	munkahely változtatás	25,3
a lakás kicsi volt	26,4	munkahely változtatás	16,4	nem megfelelő felszereltségű lakás	15,1
munkahely változtatás	15,1	önálló háztartás létrehozása	16,1	saját tulajdon szerzése; környezeti problémák	12,7
Letelepedési motivációk					
1. hely	%	2. hely	%	3. hely	%
kellemes lakókörnyezet	21,5	Gyöngyös közelsége	24,3	munkahely, jobb lakáskörülmények	16,9
családi okok	20,3	jobb lakáskörülmények	16,2	kellemes lakókörnyezet	16,6
Gyöngyös közelsége	16,5	munkahely	15,3	Gyöngyös közelsége	15,9

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2016) alapján saját szerkesztés.

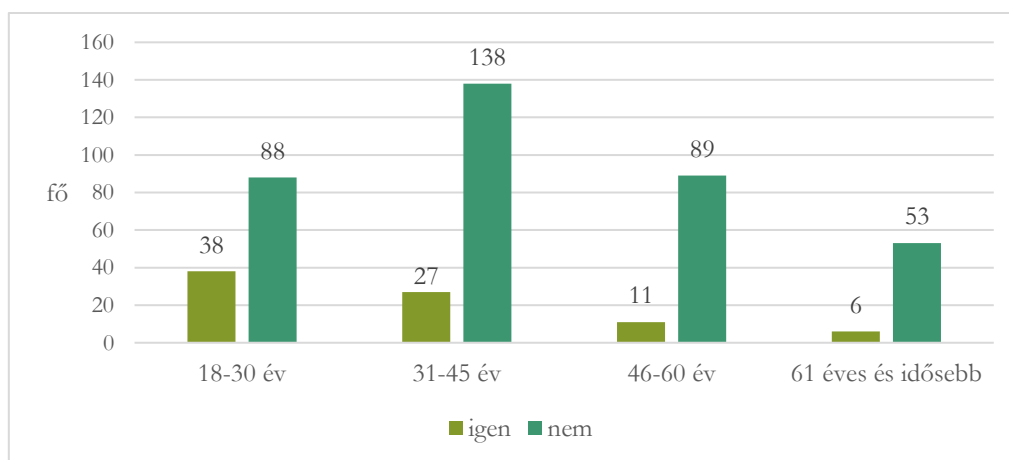
A megkérdezettek ötfokozatú skálán jelölhették meg, hogy mennyire elégedettek jelenlegi lakóhelyük kiválasztásával kapcsolatban. A válaszadók 26%-a a legmagasabb értéket megadva nagyon elégedett ezirányú döntésével, további 47,8% pedig még szintén az elégedett csoportba sorolható. Mindössze a megkérdezettek 7,5%-a jelölte meg a két legrosszabb kategóriát. A varianciaanalízis során a válaszok átlagértékei között szignifikáns különbséget tapasztaltunk ($F=3,662$, $\alpha=0,013$) a megkérdezettek iskolai végzettsége alapján, ami arra utal, hogy a magasabb végzettségűek jobban érzik magukat az új lakóhelyükön (6. ábra).

6. ábra: Az új lakóhellyel való elégedettség iskolai végzettség szerint (számtani átlag, 1-től 5-ig terjedő skálán)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2016) alapján saját szerkesztés.

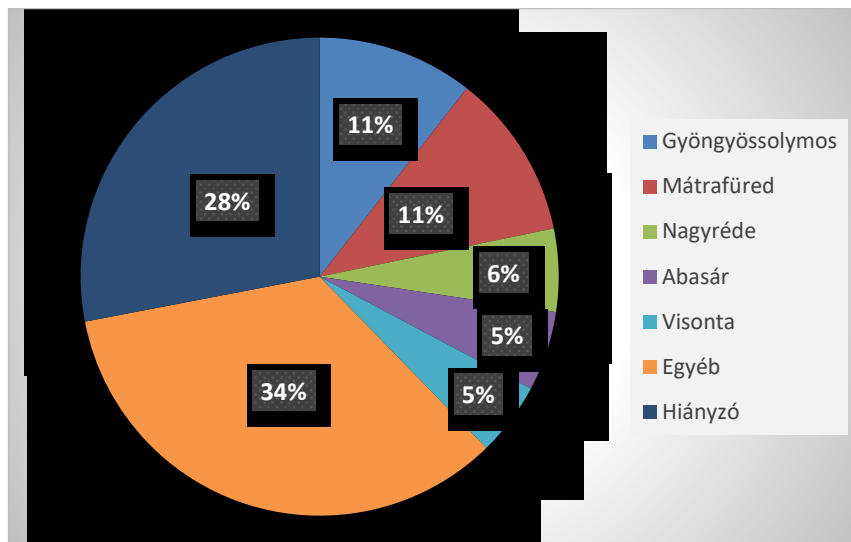
A munkalehetőségek hiánya, vagy a lakókörnyezettel való általános elégedetlenség összességében a vizsgálatba vont lakosságnak igen kis részét érintette. Ennek megfelelően csak a válaszadók 18,2%-ának szerepel terveik között, hogy a jövőben lakóhelyet váltson. A költözési szándékot alapvetően befolyásolja a megkérdezettek életkora (7. ábra). A felsőfokú tanulmányaikat Budapesten, vagy más nagyvárosokban folytató hallgatók, majd fiatal munkavállalók számára kézenfekvő, hogy ezekben a több lehetőséget kínáló várostérségekben vállaljanak munkát, majd áthelyezzék oda lakóhelyüket is. Az idősebb korosztályt pedig több esetben már az motiválja, hogy a gyermekek, unokák közelében lehessenek.

7. ábra: Elköltözési szándék életkor szerint, fő

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2016) alapján saját szerkesztés.

A járás településeinek kedveltsége, az esetlegesen várható migrációs trendek, valamint a korábbi szekunder és primer kutatásaink eredményeinek ellenőrzése érdekében rákérdeztünk arra a kérdőív végén, hogy ha a válaszadónak most állna szándékában Gyöngyösről a járás valamelyik vidéki településére kiköltözni, akkor számukra melyik lenne a legvonzóbb? A vizsgálati eredményeinket természetesen befolyásolta a települések mérete, a megkérdezettek száma, hogy a helyi lakosok hogyan ítélték meg saját településüket, és milyen ismeretekkel rendelkeznek a járás távolabbi részeiről. Arról azonban kaptunk egy összegző képet, hogy jelenleg melyek a legnépszerűbb települések a járásban. Ezek mind Gyöngyös közvetlen szomszédságában helyezkednek el, annak is elsősorban a Mátrához közel eső részén. Mátrafüred speciális helyzete (Gyöngyös részeként) ebben az esetben is kirajzolódott (8. ábra).

8. ábra: Ha most költözne a Gyöngyösi járás településeire, melyiket választaná? %

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2016) alapján saját szerkesztés.

Következtetések

Gyöngyös vonzáskörzetében nem figyelhetünk meg a nagyvárosok környékére jellemző tömeges szuburbanizációs folyamatokat, a városból vidékre költözéshez kapcsolódó jelenségek ugyanakkor ezeken a településeken is fellelhetők és vizsgálhatók. A város környékén több községnek (pl. Atkár, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Visonta) is vannak az elmúlt évtizedekben kiépült lakóterületei, amelyek megjelenésükben is karakteresen elkülönülnek a település többi részétől. A nagyobb arányú bevándorlás több faluban töréseket okozott még a helyi közösségek szervezésében is.

A vizsgált településeken a városból vidékre költöző lakosságnak csak mintegy harmada érkezett Gyöngyösről, mivel a mára 30 ezer fő alá csökkent lakosságszámú város nem jelent elég nagy kibocsátó bázist az ezirányú migrációhoz. Gyöngyös számára egyértelműen a budapesti agglomeráció viszonylagos közelsége jelentkezik elsődleges elszívó erőként. A térségben a vidéki ingatlanfejlesztések időről-időre más-más településeket vettek célba a város környékén, vagyis a jelenség átmenetileg és pontszerűen jelentkezett. A korábbi évtizedekben vonzó, és a közvélemény számára fejlettként elkönyvelt települések dinamikája napjainkra több esetben jelentős mértékben visszaesett, illetve más települések léptek a helyükbe. Éppen emiatt a primer és szekunder kutatás eredményei helyenként nehezen voltak összeegyeztethetők, s különösen fontos volt a statikus és dinamikus jellemzők szétválasztása.

A lakásállományra vonatkozó statisztikák egy település kapcsán sem utalnak arra, hogy ne lennének jelen kihasználatlan ingatlanok. A közelmúltban ugyanakkor jelentős mértékben felélénkült az ingatlanpiac az általánosan érvényesülő trendeknek és a térségbe érkező beruházóknak is köszönhetően. Az említett okokból az ingatlanvásárlók azonban inkább a térségen kívülről érkezők, valamint az oda visszaköltözők lehetnek. A gyöngyösi lakosok számára a környékbeli falvak több esetben egy fővárosi, vagy külföldi kitérő után válnak igazán vonzóvá.

A statisztikai adatsorok elemzése alapján kijelenthető, hogy a szuburbanizáció pozitív hatásai érvényesülnek több Gyöngyös környéki településen is az egy főre jutó jövedelmek bővülésével, vagy a diplomával rendelkezők arányának markáns növekedésével. Ezeknek a településeknek a mutatói közelítenek a városéhoz, sőt, több esetben meg is haladják azt. A jelentősebb vándorlási nyereséggel jellemezhető falvakban a demográfiai struktúra nagymértékben javul, akárcsak a települések hosszabb távú kilátásai.

A térségben természetesen a vidéki települések is igyekeznek új beruházásokat magukhoz vonzani, ami több esetben sikerült is (pl. Gyöngyöshalász, Nagyréde, Visonta). A többség számára azonban a lakófunkció továbbra is kiemelt fontosságú marad. A településeket alapvetően jó infrastrukturális ellátottság és a Mátra közelsége okán vonzó természeti környezet jellemzi. Csak néhány települést jellemeznek olyan kedvezőtlen társadalmi jelenségek, ami a beköltözés korlátja lehetne. A kérdőíves vizsgálat szerint a településekre beköltözők döntő többsége nem bánta meg döntését. Ellentmondásos ugyanakkor, hogy a számos területen jelentkező kedvező jelenségekhez tartósan negatív demográfiai trendek társulnak. Természetesen ezeknek a folyamatoknak a megfordítása igencsak összetett és nehéz feladatnak ígérkezik, azonban a további fejlesztések szempontjából megkerülhetetlen.

A szuburbanizáció káros hatásainak kivédésére javaslatunk egy komplex, közép- és hosszútávú stratégia kidolgozása, amelynek tervezéséhez és megvalósításához elengedhetetlen a járást alkotó települések szoros együttműködése. Ennek alapja annak felismerése, hogy nem csak az egyes települések, hanem az egész térség problémáira kell megoldást találni. A kínálat időbeli és nagyságrendi alakulása fontos tényezője a szuburbanizációs folyamatoknak, ebben kiemelkedő szerepe van az önkormányzatoknak, hiszen döntéseik alapvetően határozzák meg a járást alkotó települések fejlődését.

Irodalomjegyzék

1. Andersson, K. (2005): Producers of Rural Goods and Services in Five European Countries: a comparative analysis of rural regions under urban pressure. Helsinki University, Helsinki.
2. Bajmócy P. (2003) Vidéki szuburbanizáció Magyarországon, PhD disszertáció, Szeged.
3. Bajmócy P. (2014): A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. In: Észak-magyarországi stratégiai füzetek, 11. évf. 2. sz. pp. 6-18.
4. Bajmócy P. et. al (2012): Urbanizációs trendek a rendszerváltozás utáni Magyarországon. In: Pál V. (szerk.): A társadalomföldrajz globális és lokális kérdései. Szeged, pp. 95–111.
5. Boyle, P. – Halfacree, K. (1998): Migration into Rural Areas: Theories and Issues, Wiley, Chichester.
6. Cloke, P (1997): Country Backwater to Virtual Village? Rural Studies and 'The Cultural Turn'. Journal of Rural Studies 13(4), pp. 367-375.

7. Csatári B. (2004): A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről. *Területi Statisztika* 44(6), pp. 532-543.
8. Csurgó B. (2013) *Vidéken lakni és vidéken élni: A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék*. Argumentum Kiadó; MTA TK Szociológiai Intézet, Budapest. ISBN 978-963-446-700-7
9. Dudás R. (2013): A szuburbanizáció és a dezurbanizáció folyamatai Magyarországon az érintett települések önkormányzatainak szemszögéből. In: *Településföldrajzi Tanulmányok* 2013/1 pp. 20–32.
10. Elands, B. – Wiersum, F. (2001): Forestry and rural development in Europe: an exploration of socio-political discourse. *Forest Policy and Economics*, 3.
11. Enyedi Gy. (1972): A társadalom és földrajzi környezete. *Földrajzi közlemények* 20(4), pp. 293-301.
12. Enyedi Gy. (1988): A városnövekedés szakaszai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 115 p.
13. Fielding, S. (1998): Indigeneity, Identity and locality: perspectives on Swaledale. In: Boyle–Halfacree (ed.) *Migration into rural areas – Theories and Issues*. John Wiley and Sons, pp. 151–165.
14. Gergely J. (2014): Településvezetés és szuburbanizáció. *Tér és Társadalom*. 28 (4), pp. 138-155.
15. Hardi T. (2002): Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. = *Tér és Társadalom* 16 (3), pp. 57-83.
16. Izsák É. (1999) A települési sorrend megváltozása a szuburbanizációs index alapján a budapesti agglomerációban In: *Földrajzi Értesítő* 1-2, pp. 83-92.
17. Kovács A. D. – Farkas J. Zs. – Perger É. (2015): A vidék fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete. *Tér és Társadalom*. 29 (1) pp. 11-34.
18. Lash, S. – Urry, J. (1994): *Economies of Signs and Space*. London, Sage.
19. Nagyné Demeter D.–Asztalos G. (2014): A mátrai tallér bevezetésének lehetőségei a Gyöngyösi kistérségben. In: Koncz G.-Nagyné Demeter D. (szerk.): *Helyi erőforrások turisztikai hasznosítása a magyar-szlovák határ régióban*. Károly Róbert Főiskola, pp. 93-112.
20. Phillips, M. (2005): People at the centre? The contested geographies of gentrification. In: Phillips, M. (szerk.) *Contested worlds: an introduction to human geography*. Ashgate: Aldershot, pp. 317–352.
21. Ravenstein, E. G. (1889): The laws of migration, In: *Journal Royal Statistical Society*, 52., pp. 241-301.
22. Savage, M. – Barlow, J. – Dickens, P. – Fielding, T. (1992): *Property, Buerocracy and Culture: Middle-classformation in Contemporary Britain*. London, Routledge.
23. Szakál F. (1999): Vidékfejlesztés vidékpolitika. Cikkek, tanulmányok. Válogatás az A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. A fenntartható mezőgazdaság és szerepe a vidéki térségek fejlődésében. Agroiinform Kiadóház, Budapest, 326 p.
24. Szebényi A. (2016): A lakóhelyi szuburbanizáció területi-strukturális jellemzői Pécs környékén. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 185 p.
25. Van Den Berg Leo et al. (1982): *Urban Europe: A study of growth and decline*, Oxford, Pergamon, 162 p.
26. Váradi M. M. (2008): Utak, elágazások – a közelmúlt falukutatásai, In: Kovács É. (szerk.) *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*, PTE–BTK Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Pécs, pp. 43–68.
27. Waldorf, B. S. (2006): A continuous multi-dimensional measure of rurality: Moving beyond threshold measures. Paper selected for the Annual Meetings of the Association of Agricultural Economics, Long Beach

GAZDASÁGFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK A JÓL MŰKÖDŐ TELEPÜLÉSEKEN¹

ECONOMIC DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN WELL-FUNCTIONING SETTLEMENTS

Tóth Tamás

egyetemi tanár

Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar

E-mail: toth.tamas.argi@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Ezt a témát azért választottam, hogy rávilágítsak a települések gazdaságfejlesztési feladatainak fontosságára, a gazdaság- és területi politikában az önkormányzatok, azon belül pedig a településeket irányító vezetők meghatározó szerepére. A települések fejlesztésében a vezetés gondolkodás módja és elképzeléseik igen meghatározó tényezők. Napjainkban a településfejlesztés és a regionális gazdaságfejlesztés olyan kulcsfontosságú kérdéseket vetnek fel, mint például: "Mi a jó önkormányzat és jó település? Hogyan lehet ezt leírni? Ez a tanulmány jó példát mutat be egy helyi gazdasági fejlesztési kutatásra és sikeres közösségi vezetőkre, megpróbálja bemutatni a helyi hősök tevékenységének fontosságát.

Abstract

I have chosen this topic to highlight the decisive role of local governments, and in particular the settlement leaders, in forming regional policies. The settlement leadership's way of thinking and their ideas are very important driving forces behind the development of the settlement. Nowadays Settlement Development and Regional Economic Development raise some crucial questions, like: "What is a good local government and a good settlement? How could that be described?" This study explores a best practice for a local economic development research and for successful community leadership, while discussing the importance of local actors.

Kulcsszavak: önkormányzat, helyi gazdaságfejlesztés, településfejlesztés

JEL besorolás: R11, H1, H75, P25

LCC: JS39 8500, JS141 163

Bevezetés

Sokan gondolják már szerencsére azt, hogy a sikeres és jól működő településvezetés közügy és az is általánosan elfogadható tény, hogy ehhez jól működő, az erőforrásokat bevonzó és hatékonyan felhasználó helyi gazdaságra van szükség. A helyi gazdaság biztonságos, hosszútávon fenntartható sikeres működtetése mindannyiunk, akarom mondani a helyi közösség egyik legfontosabb ügye. Ezen kérdések vizsgálata már évek óta foglalkoztatja a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán működő tudományos műhely kutatóit, mely munkaközösség a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kutatóival karöltve pályázati keretben valósítja meg elképzeléseit.

A pályázat jelentősége, hogy állam-centrikus megközelítéssel hozzájárul a biztonság-kultúra fejlesztéséhez, az állam és polgárok biztonság-szemléletének emeléséhez, a vidék versenyképességének növeléséhez. Rendszerbe foglalja és leírja a vidék biztonságának

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

összetevőit, definiálja az állam és a vidékbiztonság kapcsolatrendszerét, jellemzőit, környezetét különös tekintettel a fizikai és a gazdasági biztonsági dimenziók kapcsolatára, melynek eredménye a biztonságos, élhető és versenyképes vidéki élet. A kutatás alapoz a már meglévő kutatási eredményekre, a közel- és a régmúlt kapcsolódó hazai és nemzetközi történéseinek feldolgozására. A kutatások eredményeként összeálló tudástartalom megjelenik mindkét egyetem oktatásában, valamint az állami és nem állami szereplők képzésében, mint átadható differenciált tudástartalom. A pályázat során jelentős kutatói kapacitási integráció jön létre a két egyetem között.

Ahogy azt a Szilágyi-Boldizsár szerzőpáros megítélésem szerint helyesen megfogalmazza: "A vidékbiztonsági tudatosság kialakítása eredményeként a polgárok nemcsak, hogy felismerik, értékelik és megértik, hanem kihasználják a vidék és a biztonsági környezet lehetőségeit, de aktív módon befolyásolhatja is azt. A cselekvőképes, tudatos, biztonság tudatos állampolgárként, a törvényi keretek között maguk is hozzájárulhatnak a komplex biztonsághoz mikro- és makroszinten is. A vidékbiztonság valamennyi dimenziójának felismerése és egymással folyamatos kölcsönhatásban lévő dinamikus egységként kezelése új típusú szemléletmódot, felelősségérzetet és gazdasági lehetőséget is hordoz magában. (Szilágyi-Boldizsár, 2016)

A kutatás kiinduló pontjaként meghatározásra kerültek a vidékbiztonság különböző pillérei.

- POLITIKAI-KORMÁNYZATI
- FIZIKAI
- GAZDASÁGI
- SZOCIÁLIS-TÁRSADALMI
- KÖRNYEZETI-KÖRNYEZETVÉDELMI
- ÉLELMISZER-ÉLELMÉZÉSI
- INFRASTRUKTÚRA
- FENNTARTHATÓSÁG ÉS MEGÚJULÁS
- VIDÉKBIZTONSÁGI ÖNGONDOSKODÁS

A fenti pillérek rendszerbe foglalják mindazokat a tényezőcsoportokat, amelyek meghatározzák a vidékbiztonság egészét. Egyfajta rendszerszemléleti megközelítéssel egy olyan ismerethalmazt tárnak elénk, amelyek átfogóan megmutatják, hogy mely tényezőcsoportokat szükséges a kérdéskör elemzésekor figyelembe venni. Természetesen a jelen tanulmányhoz a gazdasági pillér és a szociális- és társadalmi pillér az, ami közvetlenül kapcsolódik. Ez persze nem jelenti azt – pont a rendszerszemléleti megközelítés okán –, hogy csak ezen pillérekkel kell foglalkoznunk. Akkor tudunk egy jól működő helyi gazdaságot, vagy sikeres települést kialakítani, hogyha minden egyes tényezőcsoportban megfelelő feltételeket tudunk biztosítani, mivel ezen tényezőcsoportok – nevezetesen pillérek – mindegyike komoly hatást gyakorol a másokra, vagy a többire, ezáltal egyik sem megkerülhető. Természetesen szorosan a gazdasági és a társadalmi kérdéskörök azok, amelyek kapcsolódnak jelen vizsgálatomhoz.

A települések gazdasági, szociális és társadalmi folyamatainak alakításában talán a legnagyobb mozgató erő a helyi vezetés. Ha a vezetési feladatokat ellátó önkormányzati vezetők, polgármesterek, képviselők jól végzik feladataikat, megfelelően átlátják a társadalmi és gazdasági szükségszerűségeket, akkor igazán sikeres és hatékony működést tudnak elérni. Az általános tapasztalat nem az, hogy ez minden településen jól működne, mivel nem minden településvezető gondolja azt, hogy akár a gazdasági, akár a társadalmi, szociális kérdésekben neki aktív szereplőnek kellene lennie. Általában a kirótt jogszabályokban rögzített feladatukon túl viszonylag kevés olyan tevékenységet folytatnak, amellyel ezen folyamatokat segíteni

lehetne. Ez egy nagyon nagy hiányossága a hazai önkormányzati vezetés egészének, pedig a jól működő települések azok igazán jól működő települési kormányzást, és hatékony térben való gondolkodást tudnak elérni, és ezáltal tudják támogatni nemcsak a jólétet, hanem a jólétet adott területi egységen belül. A két fogalom erősen elkülönül egymástól, az első egyfajta gazdasági dimenzióként értelmezhető, a jólét pedig egy fontos fejlődési kategória, ami egy társadalmi érzést próbál közvetíteni, ahol valós jólét van, ott mind gazdasági, mind társadalmi mind szociális szempontból kiegyensúlyozott működés, stabil gazdasági, szociális, társadalmi biztonság valósul meg adott területi egységen belül, természetesen mint ahogy már említettem, ehhez az egyéb biztonsági dimenziók hatékony működése is szükségszerű.

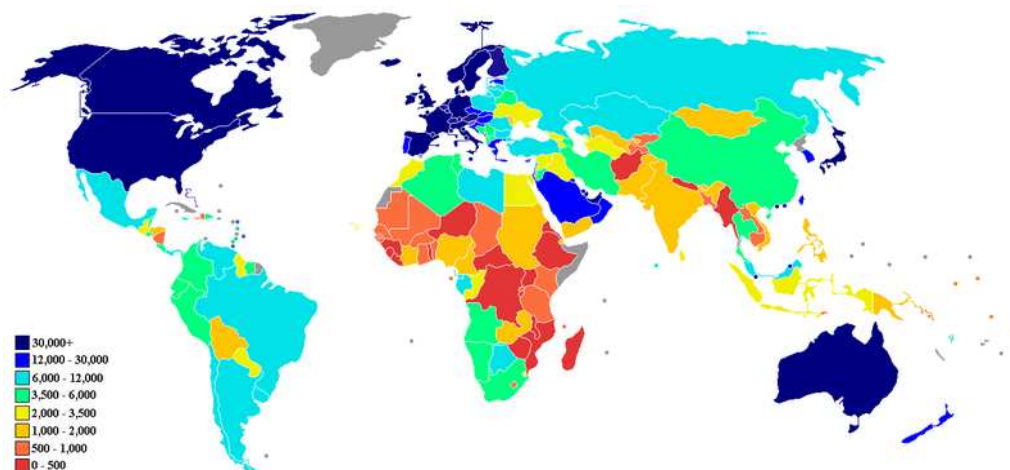
Arról sem feledkezhetünk meg, amit Oláh Izabella dolgozatában pontosan megfogalmaz, hogy minden település egyedi, "Minden település más és más karakter. Mindegyiknek megvan a maga jellegzetessége, múltja, jelene, mely a jövőjét nagyban meghatározza. Így megfelelő és egységes településcsoportok kialakítása nem lehetséges anélkül, hogy tompítanánk az egyedi jellemvonásokat. Ahhoz tehát, hogy akár csak néhány tényező mentén következtetéseket tudjunk levonni egy kisebb településcsoportra, ismernünk kell a csoportba tartozó minden falut, és fel kell ismernünk a köztük (és más csoportok tagjai között) meghúzódó látható vagy láthatatlan, közvetlen vagy közvetett kapcsolatokat és folyamatokat." (Oláh, 2017)

Mint ahogy azt már sokan megfogalmazták, minden település egyedi sajátosságokkal rendelkezik, tehát gyakorlatilag két egyforma település nem volt és nem is lesz. Mi következik ebből? Minden településen sajátos, egyedi megoldásokat kell alkalmaznunk, természetesen ezeknek az összetevőiben lehet különböző mintákat felfedezni, amelyek különböző településeken alkalmazhatók, de mivel nincs két és nem is lesz két egyforma település, ezért mindig valamiféle sajátos, egyedi megoldást kell alkalmazni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a gazdaságfejlesztés folyamatára nem szükséges egy átgondolt rendszerbe helyezni, és annak megfelelően végig vinni az egész folyamatot ép ellenkezőleg. Erre a cikk későbbi részében javaslatot is teszek, leírva a folyamat lépéseit és ezekhez kötődő feladatokat is részletezni fogom.

Számos alkalommal sokan kimondtuk már, hogy a területi politika, illetve a területfejlesztési politika célja a társadalom és a gazdaság térbeli jellegzetességeinek elemzése, valamint a területi politika fogalomtára egy évtizede egy új fogalommal bővült, ez pedig a területi tőke. Segítségével teljesen egyedi módon jellemezhető egy-egy térség, mivel a különböző területi rendszerek eltérő formában koncentrálnak a területi tőke elemeit, amelyek a teljesség igénye nélkül, a földrajzi fekvés, méret, természeti erőforrások, épített örökség, infrastruktúra, társadalmi vagy kapcsolati tőke. „A területi tőke tehát olyan adottságok összessége, amelyek hely- vagy térség specifikusak, s egyben arra orientálják a fejlesztéspolitikát, hogy annak fókuszába a lokális értékek kerüljenek, azok folyamatos megújítására koncentrálnak.” (Rechnitzer-Smahó, 2011, Káposzta et al., 2015, Nagyné 2013, Goda-Kassai, 2011, Horváth, 2013) Az egyedi értéket jelentheti a közösség társadalmi aktivitása, helyi gazdasága, infrastruktúrája, adódhat környezeti adottságaiból, valamint a külső anyagi és szellemi javak nyújtotta lehetőségek befogadásának képességéből (Goda-Tóth, 2013, Goda et al, 2013). A települések egyedi értékei igen fontosak, befolyásolják gazdasági sikereik és lakosaik megfelelő életszínvonalának biztosítását (Káposzta, 2016; Ritter et al., 2013).

Mint ahogy azt a Bakos-Bálint szerzőpáros megállapította „Egy közösség, település, térség megfelelő működéséhez az egészség valamennyi fenti dimenziójára „szükség van”. A testileg és mentálisan egészséges ember a legfontosabb erőforrás, hiszen biztosítja a munkaerőt, a népesség fennmaradását, a képességek, hagyományok továbbörökítését, az intézmények fenntartását, a jövedelem megtermelését, a közösség-szervező erőt.” (Bakos-Bálint, 2015.)

A települések fejlődésének természetes záloga a gazdasági fejlettségük, amit általában az egy főre jutó GDP-ben (vásárlóerő paritáson) tudunk megjeleníteni, azt is megemlítve, hogy a GDP egy növekedés típusú mutató, tehát a fejlődést kevésbé tudja jellemezni, mivel mint az sokak által elfogadott, a fejlődés egy minőségi változás, a növekedés egy mennyiségi változást tükröz. Ezen sajátosságukat figyelembe véve, az alábbi térképen jól láthatóak azok az elképesztő különbségek, amely a világ országaiban az egy főre jutó GDP-ben tetten érhetőek. (1-es ábra)

1. ábra: Az egy főre jutó GDP a Föld országaiban

Forrás: IMF, 2015

Akár több százszoros különbség is lehet az egy főre jutó GDP-ben a különböző országok között, figyelembe véve azt is, hogy átlagos GDP-ről van szó, ami olyan különbséget is eltakar, amely az országokon belül még akár ugyanígy több százszoros nagyságrendű lehet. Ezen keretrendszeren belül kell értelmezni azokat a folyamatokat, amelyek egy hatékony gazdaságfejlesztés alapjául szolgálhatnak. Ezen óriási különbségek természetesen komoly kihívásokat jelentenek mind az országok, mind a települések vezetőinek. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy különböző méretű településekről kell szólnunk, ezek között is még ennél nagyobb nagyságrendi különbségek lehetnek. Sokan azt mondják, hogy 2050-re a világ népessége már a 9 milliárdot is meg fogja haladni. Ez a népesség nagyobb része az úgynevezett megapoliszokban fog majd összezsúfolódni, és ezen megapoliszokban olyan összetett fejlesztéspolitikát kell üzemeltetni, ami akár különböző országok méretein is messze túlmutatnak, akár 30-40, vagy 50 milliós településekről kell majd hosszútávon gondoskodni, és ezeknek a működését megoldani. Mit jelent ez? Talán a legfontosabb az, hogy aki a területfejlesztéssel, városvezetéssel foglalkozik, annak mindig megújuló kihívásokkal kell szembe nézzen és ezen kihívásokra mindig új és újabb válaszokat kell adnia, mivel feltehetőleg a régi válaszokkal nagyon nehéz boldogulni egyik oldalról, másik oldalról akkor lehet egy sikeres várost üzemeltetni ezeken a településeken, ha egy jól átgondolt stratégia mentén a közösség érdekeit képviselve tud megvalósulni a fejlesztés. Természetesen a közösség hatékony és intenzív részvételével, és ez a közösségi részvétel nem csak arra korlátozódik, hogy elmondja melyik irányba nem szeretne menni, természetesen ehhez transzparens és a közösséget integráló fejlesztéspolitikára, kommunikációra van szükség az aktuális városvezetőktől.

Anyag és módszer

A tanulmány alapvetően három egymástól jó elkülöníthető forrásból építkezik. Egyrészt az intézet munkatársai egy önkormányzati projekt keretében, egy igen gazdag vizsgálati minta

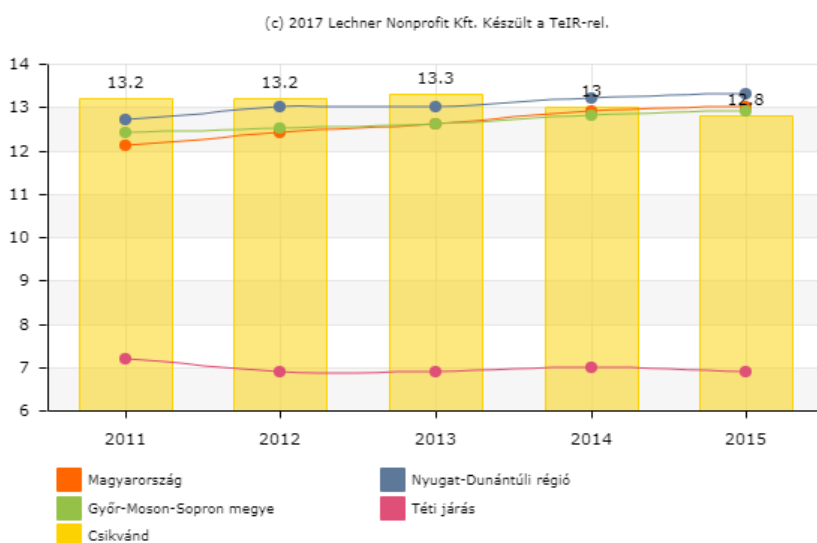
alapján javaslatot tett egy képzési rendszer megvalósítására az önkormányzatok gazdaságfejlesztési feladatainak támogatására - ez egy majd hatszáz oldalas tanulmány keretében publikálásra is került. Más részről Gerencsér Ilona kutatótársammal már évek óta vizsgálunk különböző sikeres önkormányzatokat és azon belül keressük a sikeresség meghatározó elemeit, legutóbb egy Győr-Moson-Sopron megyei kistelepülés, Csíkvánd, közel egy évtizedes fejlődési ívét mutattuk be, másrészt vizsgáltuk a budapesti agglomerációban található Veresegyház részletesen bemutatató elemzéseket. Mivel vizsgálatunk célja a vezetői attitűdök, habitus szerepének, fontosságának kiemelése volt, ezért használtunk fel a számunkra értékesnek tartott, a témához kapcsolódó kutatási eredményeket. A települések helyzetfeltárása egyaránt tartalmazott primer és szekunder vizsgálati elemeket. A primer kutatás során interjú készült a települések polgármestereivel.

A felhasznált háttéranyagoknak a harmadik részét, az az információs bázis adja, ami a Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézetben már évtizedek óta felhalmozódott, ami a tér, a települések működését, a gazdaságfejlesztés hatásait, jó gyakorlatait hivatott csokorba szedni és az Intézeti kollektíva több száz tudományos művében került publikálásra.

Eredmények

Több írásműben jómagam is megfogalmaztam már, hogy hatékony vezetés megfelelő és átgondolt tervezés nélkül nehezen valósítható meg, megkockáztatom csak a jószerencsének köszönhető.

A társadalmi cselekvési kedvet és szerepvállalást valószínűleg legjobban szemlélteti a non-profit szervezetek száma illetve azok aktivitása. Ennek viszonylatában a jól működő településekről az mondható el, hogy rendkívül magas társadalmi aktivitást mutatnak, hiszen a non-profit szervezetek száma jelentősen meghaladja pl. Csíkvánd tekintetében a megyei és országos átlagokat. A számuk több mint kétszerese a térségi átlagnak (2. ábra). Az átlagot meghaladó számok, a településvezetővel készült interjúból egyértelműen kiderült, hogy annak a polgármestertől és a képviselő-testülettől származó támogató magatartásnak tulajdonítható, mely a civil szervezetek működését, aktivitását a messzemenőig patronálja, ami anyagiakban is kifejezésre jut.

2. ábra Regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma, 2011-től (db)

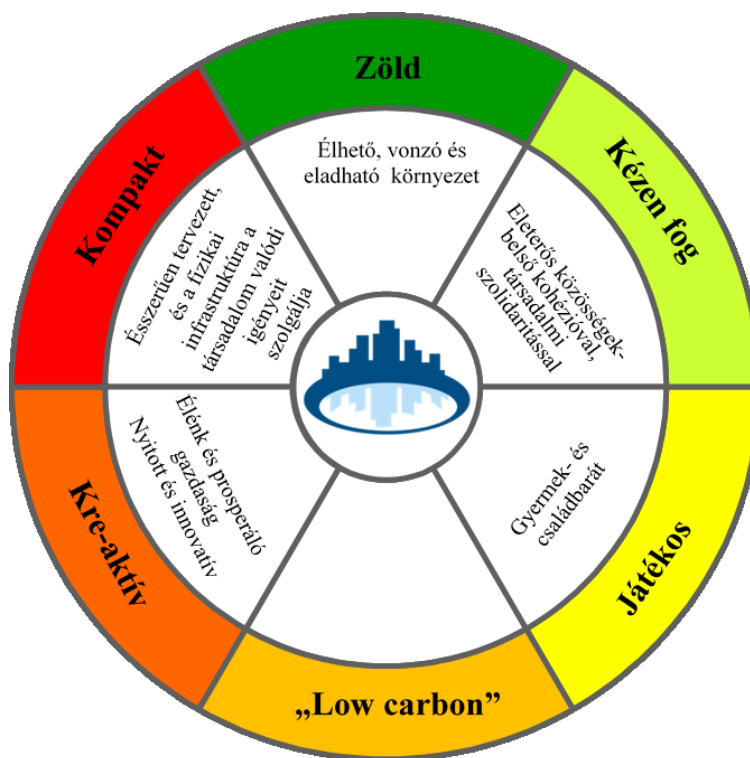
Forrás: TEIR, Helyzet-Tér-Kép, 2017.

A fejlesztések kapcsán a polgármester úgy fogalmazott: „mi konkrét terveket soha nem készítünk. Hanem az élet, meg a fejlődések visznek bennünket, abba az irányba amerre menni kell. Írott szabályok nincsenek.” (Kozma, 2017) A civil szerveződésekkel, lakossággal viszont folyamatos konzultáció zajlik a felmerült igényekről, fejlesztési elképzelésekről, és amit meg tudnak valósítani, azt együtt valósítják meg. A jó vezetőt meglátásom szerint a közösségével való közös gondolkodás, a közös nyelv, a közösségi érdekek figyelembe vétele különbözteti meg a többitől. Ő az ötletek egy részének a gazdája, ami mögé aztán támogatóan mellé áll a helyi közösség is.

Sajátos ars poetica-ját a Veresegyházati 1965 óta vezető Pásztor Béla így fogalmazta meg: *"Az emberekkel együtt kell élni, ki kell őket szolgálni"* (Kovács, 2006)

Integrált gondolkodás

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió-ban is szerepel véleményem szerint igen jó helyen az alábbi 3-as ábra amely igen markánsan felhívja a figyelmünket a jövőkép, a célok (célrendszer) meghatározásának fontosságára és az integrált, rendszerben való gondolkodásra, mivel az esetleges települési sikerek elérésének ezek is igen fontos meghatározó elemei.

3. ábra Milyen legyen a TELEPÜLÉS/RÉGIÓ?

Forrás: OFTK 2014

Részleteiben nem elemezve a fenti ábrát akkor is minden szemlélődő számára egyértelműen világossá kell, hogy váljék – anélkül, hogy meghatároznák, hova szeretnénk eljutni – igen nehéz definiálni az odavezető utat. Bakos (2017) megállapításával egyetértve egy sikeres településnek szüksége van olyan alulról jövő kezdeményezésekre és példaértékű önszerveződő közösségekre, akik hozzá tudnak járulni a helyi gazdaság fejlesztéséhez. A helyi közösségekben meglátása szerint kódolva van az önfenntartás bizonyos foka, amely a megfelelő támogató közeg és a helyi gazdaságfejlesztésben olyan gyakran emlegetett „helyi hősök” közösséget aktivizáló munkája révén felébreszthető és életképesen működtethető.

Sikeres önkormányzat jellemzői:

- Közmegelegedettségre működteti intézményeit
- Segít a foglalkoztatás megoldásában
- Tiszta és egészséges környezetet teremt
- A helyi érdekek megfogalmazhatók
- Védi a helyi érdekeket

Forrás:(G. Fekete, 2011)

Ha van nyilvánvaló helyi érdek, akkor a döntéshozó is jobban tudja mi a saját feladata! Mindenkire szükség van, aki a közösség erősítéséért tehet (pl.: civilek, egyházak, vállalatok stb.) Mint ahogy azt előző tanulmányunkban is megállapítottuk: "A polgármester tehát nagyon tudatosan, előrelátóan és mindenre kiterjedő figyelemmel irányítja Veresegyházát. Döntései mindig határozottak, legtöbbször utólag beváltja a hozzá fűzött reményeket. A döntések előkészítéséhez a polgármester gyakran kér segítséget, a település rövid- és hosszú távú terveihez szakmai tanulmányokat, elemzéseket készítet, és az azokban lejegyzetteket figyelembe véve hozza meg döntéseit. Pásztor Béla a lakosság véleményére is kíváncsi, egy-egy éppen aktuális témában rendszeresen megkérdezi a veresegyháziak véleményét, a városban gyakoriak a közvélemény-kutatások. Természetesen mindig mindent lehet fejleszteni, a város vezetés hatékonyságát növelni, de azt is meg kell jegyezni, hogy ezt a feladatot majd 60, nem tévedés, majd 60 éve végzi és ezidáig mindig megtörtént az újraválasztása." (Gerencsér-Tóth, 2017)

Visszaulva a biztonsági kérdésekre itt a fejlődést, fejlesztést egy nagyon fontos elem segíti, ami a stabilitásban és az álladóságban érhető tetten és az elmúlt több mint ötven évben a polgármester személyesíti meg. Amellett, hogy ez kellő rugalmasság nélkül nem valósulhatott volna meg, mivel ezt gyökeresen megváltozott keretrendszerekben kellett végrehajtani és ezen rendszerekhez igen sikeresen tudott alkalmazkodni.

A gazdaságfejlesztés tervezése meglátásom szerint három fő szakaszból áll: Helyzetfeltárás, Stratégia kialakítása, Operatív programozás, ezen tervezési szakaszok természetesen több lépésből állnak össze, melyet az alábbi ábra tartalmaz:

Helyzetfeltárás	I. lépés: A gazdaságfejlesztéssel érintettek elvárásainak feltérképezése II. lépés: A környezet értékelése III. lépés: A térség adottságainak és az igényeknek értékelése és dinamikus vizsgálata
Stratégia kialakítása	IV. lépés: Stratégiai célok kitűzése V. lépés: A gazdaságfejlesztés lehetséges modelljének, forgatókönyvének kidolgozása VI. lépés: Hatásvizsgálatok
Operatív programozás	VII. lépés: Javaslatok a célokkal konform eszköz- és intézményrendszerre VIII. lépés: Megvalósítás IX. lépés: Monitoring

4. ábra A gazdaságfejlesztés tervezési folyamatának főbb lépései (3*3 lépés)

Forrás: Saját szerkesztés

A tervezés általános értelmezése – nevezetesen, hogy az valamilyen kívánatosnak tartott jövőbeli állapot felvázolását, valamint az annak elérését lehetővé tevő út (utak) és feltételek

(eszközök) meghatározását jelenti – ma is elfogadható. A problémát mindig az okozta, ha a tervezés eredményeként elkészült és gyakran túlzottan részletes tervhez mereven, mint egy megmásíthatatlan cselekvési programhoz ragaszkodtunk. Ez eredményezte, pl. a tervgazdálkodási rendszer torzulásait, hibáit is. Ilyen értelmű tervezésre egy változó gazdaságban valóban nincs szükség.

Más értelemben viszont nem lebecslendő a tervezés jelentősége napjainkban. Ennek elfogadása azonban szemléletváltást igényel. A tervezés célja ugyanis nem egy végleges cselekvési program kidolgozása, hanem – lehetőség szerint minél több „mi lenne, ha” jellegű vizsgálat eredményéből kiindulva, a korábbi elképzeléseket mindig újra tervezve – folyamatos alkalmazkodás a gazdasági környezet változásaihoz.

Következtetések, javaslatok

Meglátásom szerint a sikeres település talpraesett vezetők nélkül nem létezhet. Az „igazi” településvezetőkre jellemző a közössége iránti mély és szilárd elkötelezettség, a tenni akarás és az emberek szolgálata, tisztelete a szavakat szó szoros értelemben használva és értve, nem úgy ahogy a választási kampányokban „puffogatni” szokták. Továbbá, hogy településük jövőjét, jövőképét illetően határozott elképzelésekkel rendelkeznek, ami akkor előremutató ha írott formában létezik, azt kellő mértékben ismerik a közösség tagjai és nem csupán elméleti síkon körvonalazódik. (Bár azt meg kell jegyezni, hogy sokszor, ha az gondolati síkon körvonalazódik már az is öröndetesnek tekinthető.) Községeik építése során a személyes kapcsolataik nagyban segítik a fejlődést, és ez sokszor valós pénztökre is átváltásra kerül.

Településvezetői pozíciójukat már megelőzte a közigazgatásban eltöltött jó pár év, miközben az élet egyéb területéről is tudást és tapasztalatot szereztek. Rendelkeztek a szükséges kitartással és sok elszántsággal a felmerülő nehézségek idején. Olyan tulajdonságok ezek, melyek egy része az ember veleszületett adottságai közé tartozik. (Gerencsér-Tóth, 2017)

Az egyéni tulajdonságokon felül fennmaradó részek – melyek a jó településvezetéshez szükséges alapvető információk összességét jelentik – mint ahogy a tanulmányban leírtam, a meglévő településvezetői adottságok, tudások, képességek mind-mind fejleszthetők és készségekké alakítandók egy megfelelően kialakított (oktatási) rendszer segítségével, hozzásegítve a polgármestereket ahhoz, hogy sikeres településvezetővé váljanak.

Köszönetnyilvánítás

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

Irodalomjegyzék

1. Bakos I. (2017): A lokális élelmiszerek fogyasztói megítélése és innovatív értékesítési lehetősége. A Falu, XXXII. évf. 2017. nyár. 5-14 pp.
2. Bakos I. M. – Bálint Cs. (2015): Egészséges (?) Hollókő. In: Nagyné M. M. (szerk.): Acta Regionis Rurum 9. kötet: Faluszemináriumi kutatások – Hollókő. Szent István Egyetemi Kiadó, 92-103.
3. G. Fekete É. (2011): A Nemzeti Vidékstratégia (2014-2020) hangsúlyai a vidéki népesség megélhetése, jövője szemszögéből, előadás

https://mtvsz.hu/dynamic/g_fekete_eva_videkstrat_a_videki_nepesseg_megelhetese_jovoje_szemszogebol_2011_03_10.pdf

4. Gerencsér I., Tóth T. (2017) „Lesz ez még így sem” avagy a településvezetők szerepe helyi fejlesztésekben két település példáján keresztül *STUDIA MUNDI - ECONOMICA* 4:(4) pp. 2-11.
5. Gergely J. (2014): "Településvezetés és szuburbanizáció." *Tér és Társadalom* 28.4 138-156. DOI: 10.17649/TET.29.2.2717
6. Goda P., Káposzta J, Péli L. (2013): Case study on spider-net entrophy investigation in rural areas REVIEW ON AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT 2:(1) pp. 296-300.
7. Goda P., Kassai Zs. (2011): A 2004-2010 közötti gazdaság – és regionális fejlesztő operatív programok összehasonlító kistérségi vizsgálata. In: *Gazdaság és Társadalom* 2011/2, pp. 93-110 DOI: 10.21637/GT.2011.2.07
8. Goda P., Tóth T. (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben. In: *Területi Statisztika*, 53 (2) pp. 169-189. DOI: 10.15196/TS560101
9. Horváth E. (2013): Kicsik között a legkisebbek – a törpefalvak sikerességének kulcstényezői, doktori disszertáció, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr p.205 DOI: 10.14232/phd.3950
10. Interjú Kozma Tibor Csikvánd Község polgármesterével (2017)
11. Káposzta J.- Ritter K.- Kassai Zs. (2015): Hungarikumok területi jelentőségének vizsgálata, különös tekintettel a pálinkára. In: *Tér és Társadalom* 29 (4), pp. 139-153. DOI: 10.17649/TET.29.4.2707
12. Káposzta J. (2016): Regionális összefüggések a vidékgazdaság fejlesztésében, In *Studia Mundi – Economica* Vol. 3. No. 1., Gödöllő, 52-61 pp., DOI: 10.18531/Studia.Mundi.2016.03.01.52-61
13. Kovács, (2006) Interjú Pásztor Béla polgármesterrel, www.origo.hu,
14. Nagyné Molnár M. (2013): Factors of successincase of local society. In: *Deturope: Central european journal of tourism and regional development*, 5 (3) pp. 63-70. DOI: 10.1057/9780230247017_4
15. OFTK (2014) Az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozata a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, *MAGYAR KÖZLÖNY* 1. szám *MAGYARORSZÁG HIVATALOS LAPJA* 2014. január 3., péntek
16. Oláh I. (2017) 1000 fő alatti települések vizsgálata Magyarországon *167 p.* Szent István Egyetem *Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola*
17. Oláh I., Áldorfai Gy. Magyarország kistelepüléseinek általános jellemzése , In: Ritter Krisztián (szerk.) *Vidékgazdasági tanulmányok*. 120 p. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó, 2017. pp. 5-14. (ISBN:978-963-269-604-1)
18. Rechnitzer j. Smahó M. (2011) *Területi politika*, Akadémiai Kiadó, 2011
19. Ritter K. - Nagy H. - Tóth T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy Észak-magyarországi példán keresztül. pp. 224-242. In: Lukovics M. - Savanya P. (szerk.) (2013): *Új hangsúlyok a területi fejlődésben*. Szeged: JATE Press
20. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele *PRO SCIENTIA RURALIS* 1:(4) pp. 24-34.
21. TEIR: Helyzet-Tér-Kép: <https://www.teir.hu/helyzet-ter-kep/> (Letöltés: 2017.10.22.)

THE RECOGNITION OF RESOURCE USE THROUGH INDUSTRIAL DEVELOPMENT FROM A SOCIAL PERSPECTIVE¹

Bálint Horváth

PhD student

Climate Change Economics Research Centre, Szent István University

E-mail: horvath@carbonmanagement.hu

Abstract

Rural population is vulnerable partly for its lack of self-sufficiency. This recognition considerably varies from the way rural territories functioned more than 200 years ago. The peasant societies were well known about sustaining themselves. A major trigger for the disappearance of this pattern was industrialization. This paper explicitly reviews a social perspective of industrialism and provides a novel point of view regarding its overall recognition. The present study states that there was an incremental effect of relying on machines. People have lost their sense of practical skills. Another hidden pattern of development was to utilize finite resources. The reason behind it might come from the fact that this way allows companies to distribute energy according to their own terms. As a conclusion, the paper argues that centralized (energy and industrial) production systems have increased the dependence of society – especially in case of rural population. Furthermore, it claims that the next stage of industrial revolution could enable people to return to self-sufficiency.

Keywords: industrial revolution, self-sufficiency, resource management

JEL classification: Q55, Q57

LCC code: HD2329

*“The Fourth Industrial Revolution
is not just about technology or business,
It’s about society.”*

*- Joe Kaeser,
President and Chief Executive Officer
Siemens AG*

Introduction

The present study is the launching milestone of a broad research. It was conducted within the framework of an initiative, which aims at establishing good governance through public service development. This very paper contributes to the environmental aspects of achieving secure rural life conditions. Ecological circumstances affect the welfare of rural societies in several ways (Magda, 2011). The current article would introduce a unique perspective since it does not examine the impact of environmental issues but links their roots with the problems of rural regions. Rural population is vulnerable partly for its lack of self-sufficiency (Hogan – Lockie, 2013; Szilágyi-Boldizsár, 2016). This recognition considerably varies from the way rural territories functioned more than 200 years ago. The peasant societies were well known about sustaining themselves (Simai, 2015). What has changed from then? One explanation is urbanization, which has moved many people to cities, leaving rural areas as suppliers of

¹ This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled “Public Service Development Establishing Good Governance” and the Cooperative Partner/Institution

agricultural products. A major trigger of this phenomenon was industrialization. While the previously used goods have been manufactured in small local workshops, industrialism has brought the concept of factories (Rosen, 2012). Novel technologies enabled people to enhance mass resource use in a degree that has never been seen before. On the other hand, mass products have made handcrafted goods less competitive. Therefore, former small-scale manufacturers have been forced to give up on their jobs and find new ones at factories. Obviously, these facilities did not need that much of a workforce, since they rather employed machinery than human labour.

Technological innovations did not only influence the migration of population, but the movement of markets as well. By the 20th century, humanity has faced another controversial phenomenon, globalisation. Opening markets have opened material flows. An open material flow could be interpreted in different ways. One is related to the loss of materials during product life cycle (EMF, 2014). The other means the regional distance of material flows (de Wit et al., 2016). The currently trending concept of Circular Economy offers a new economic paradigm of closed material loops. The notion depicts a new mechanism of production systems where the material cycles would be closed. It refers to not losing any materials throughout product life cycle and also to circulate the used materials within the shortest regional circle as possible (Fogarassy et al., 2016). This paper is focused on the latter aspect. The first chapter is going to introduce extensive literature on the role of resources in human and economic history. Based on the initial findings, the analysis will propose two hypotheses in the research part. First, this study states that the theory of resource efficiency is partly a myth. It claims that in the past two centuries resource efficient technologies sometimes resulted in a more intense use of resources. The second hypothesis will be the original added value of the research. It explicitly reviews a social perspective of industrialism and provides a novel point of view regarding its overall recognition. As a conclusion, the paper argues that centralized (energy and industrial) production systems have increased the dependence of society – especially in case of rural population. Furthermore, it claims that the next stage of industrial revolution could enable people to return to self-sufficiency.

Theoretical background

The importance of resources in human and economic history

The human history can be interpreted in many ways according to several viewpoints. By certain perceptions, it could be described in terms of resources. The utilization of resources goes back a long way in time since they have always been the basis of human life. People always needed the basic natural resources as fresh air, clean water and land (Magda, 2010). Later on, with the development of communities, man has learned to extract other resources to make and employ new tools. At the initial stages of time, these communities conquered their own piece of land with the necessary resources and held possession over them. The first conflict of interest between man and man had happened when one wanted to take over a resource's possession from the other. Historians use to describe this movement with a single word: war. Even though the participants always tend to associate their involvement with alternate purposes – as liberty, religion etc. – the main motive behind every war in human history has been about the possession of resources (Gedicks, 1993). The most emblematic example of reckless resource management and overexploitation of natural values is the case of the Easter Island. The population of the island has simply grown over its available resources and then started to fight each other for the remaining pieces (Brander – Taylor, 1998). Current historic findings might doubt this theory (Jarman et al., 2017) however the pure assumption describes the attitude of humanity very well.

The importance of resources applies not only to the human history but to a more specific area, the economics. The original concept of economics itself describes a field of study which is concerned with the way society manages its scarce resources (Mankiw, 2012). The word 'resource' is a widely used term in the world of economics and in general language as well. However, the true definition of resources often gives a tough time to people. This controversial role may come from their caprice existence. According to Erich Walter Zimmermann (1888-1961) a resource cannot be defined as an exact subject. Throughout history, humanity has employed many different things to perform production activities. It is enough to look at the names of several historic ages as they have been labelled in accordance with the most utilized actual resource (e. g. stone or bronze age). Therefore, the word resource rather refers to a certain function which would be appointed to things by humanity in each time. It could also happen that a subject considered as a resource today may not remain that tomorrow. So, the same Zimmermann – who is still held as one of the most significant resource economists – stated that “resources are not, they become” (Zimmerman, 1951; Gregori, 1987). Besides the interpretation of the term, the classification proves to be another ground for scientific debate. Classical economics serves with a rather simple categorization with mentioning only labour, land and capital. The first group consists of all human efforts manifested in the production of goods and is compensated by wage. The second type means both the place of production and all the natural resources used as raw material inputs. Eventually, capital is an already produced subject which could be any employed infrastructure as machinery or buildings etc. (Samuelson – Nordhaus, 2009). Ever since the existence of this traditional grouping, many other theories had come up. The novel redistributions differentiate the same classes of resources (labour, land and capital) according to varying criteria. They distinguish assets according to their durability, availability, tangibility and origins. Although the new perspectives have altered through time, the subjects remained the same.

The hidden role of resources in economic growth

The presented function of resources regarding human and economic history requires an alternate point of view to be discovered. Most of the concepts do not focus on resources because they are either considered given or being neglected besides other key aspects. However, it is obvious that they were truly a reason for the rise and fall of many societies. One of the main attributes of modern societies is their dependence on their economies. Since resources play a key role in the operation of economies, it is not surprising to acknowledge their significance in social movements. Still, economic theories tend to focus on other characteristics without highlighting the resources. One of the most well-known concepts on economic development might be the cycle-based model of Nikolai Kondratieff (1892-1938). His theory has also been referred as Kondratieff wave (Figure 1.). In his book “The Major Economic Cycles” he reviewed the evolution of modern economics and observed long-term tendencies lasting for over 50 years (Tanning et al., 2013).

These time intervals have been called “long cycles” and started a long debate between economists. By that time, the scientific community was only aware of Joseph Kitchin’s (1861-1932) business cycle (3-5 years) and Clément Juglar’s (1819-1905) fixed investment cycle (7-11 years) which were short-term economic theories. Simon Kuznets (1901-1985) came up only five years after Kondratieff with his Kuznets swing (15-25 years) as a medium-range economic period. Therefore, Kondratieff’s theory about observing exact 50 years long economic lifespans have been regarded with controversial feelings. Some experts denied the theory of long cycles and argued that even in case of their existence the length of these intervals could vary due to innovation and technological development (Korotayev – Tsirel, 2010). Other researchers admitted the appearance of long cycles and even traced back economic history to identify cycles

before the 19th century. A study from the mid-1990's highlighted 18 Kondratieff waves back to the year of 930 (Modelski – Thompson, 1995). Joseph Schumpeter (1883-1950) also stood for the idea and suggested to combine the certain cycles into one macroeconomic growth model. In his opinion, long cycles truly existed, and they were caused by innovation. He thought that every economic era has its own prosper period but after a certain point, there is no room for further development based on the current technology and knowledge. Therefore, a recession and a final depression is expected to come which must be followed by an innovative breakthrough. In his mind, entrepreneurs were the main drivers of novel economic triumphs reached by disrupting existing industries. Obviously, it meant the downfall of former systems that also influenced their businesses and workers. It might sound cruel, but it was the necessary damage in order to flourish again. This is the reason he called this phenomenon “Creative destruction” (Schumpeter, 1976; Reinert – Reinert, 2006). Even though this research approves this concept, the loss of workplaces through technological innovation will be further reviewed in this article.

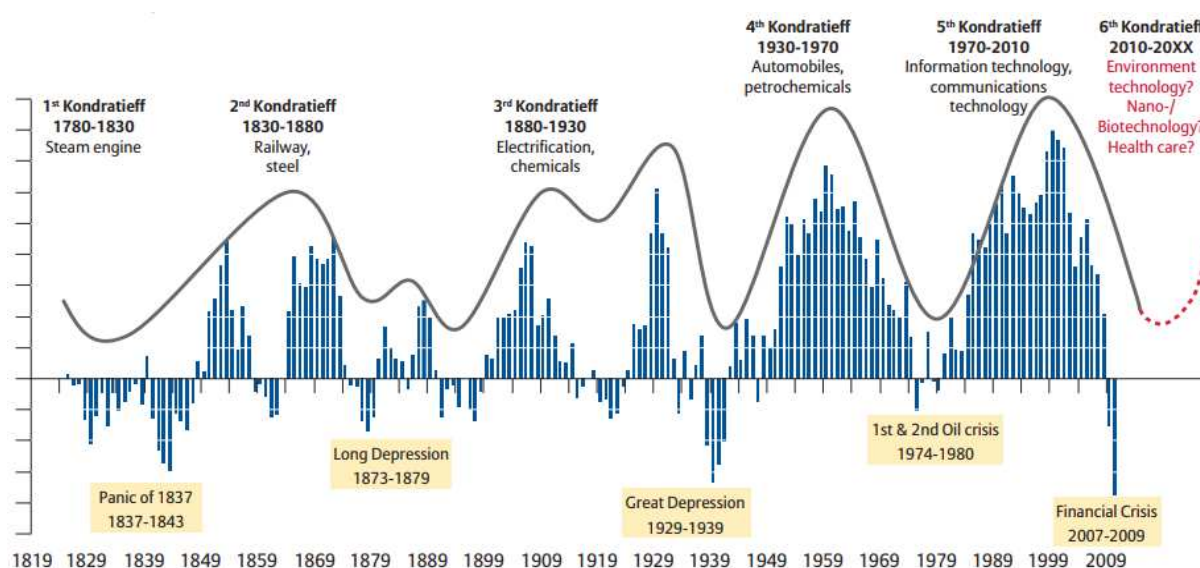

Figure 1. The Kondratieff Waves

Source: Allianz, 2010

There is another statement of Schumpeter's growth theory that must be cleared first. It is related to the use of resources throughout the cycles. When we take another look at Figure 1, one shall find that not all the economic crises have been linked directly to resources – except for the OPEC oil crises. However, all the influential technologies leading to prosperity utilized new resources. Schumpeter stated that innovation frees up resources or finds uses that are more productive for them (Schumpeter, 1961). By this thought, he also admits that an era might reach its economic peak, but the current technology or knowledge is not always the reason for depression. Another important aspect could be the lack of determinative resources to maintain growth. Whenever this situation occurs, people must find either a more efficient way to utilize their current resources or simply find new ones. If one of these options could be realized, policymakers feel comfortable and expect the economy to grow again. At least that would be the case in terms of traditional economic thinking. Welfare and ecological economists think a bit different though. The further aim of the study will be to examine both cases: the more efficient use of former resources and the utilization of new ones. The main research question is to figure out whether they truly contribute to social and environmental benefits or just misleading decision makers.

Research material and methodology

The focus of this research will be on a literature review from welfare and ecological economics. Based on the analysis conducted in the followings, the previously presented scientific theories will be overviewed and criticized. The controversial theory of enhanced resource efficiency will be examined, and the discovery of new resource uses would be critically reconsidered. The present research assumes that improved efficiency might lead to the eventual overexploitation (or waste) of resources and novel technologies strengthen the former system in long term.

The deceptive concept of enhanced resource efficiency

One of the most important role of science – especially in case of social and economic sciences – is to contribute to decision-making. This duty can be controversial, since decision-making would require choosing from two (or more) extremes. However, the solution mostly lies in the way middle of certain options. U. S. president Harry S. Truman once said that “Give me a one-handed economist! All my economists say: on the one hand on the other”. He clearly meant that economists usually do not tend to take bold positions, because they like to consider all potential factors. As the world is not always black and white but rather opaque, these scientists barely advise decision makers to commit themselves to extremes. This careful consideration was the launching milestone of ecological economics as well. In 1865 economist, William Stanley Jevons (1835-1882) published his fundamental – although poorly recognized – book, “The Coal Question”. While many British factories gladly employed the novel, more resource-efficient Watt steam engine, Jevons had looked into its real impacts. Soon he realized that relying on the new technology might cut production costs, but it makes coal a cheaper input as well. Producers started to utilize considerable amount of coal due to its cost-efficiency. The new technology was environmental-efficient, but the mass coal burning resulted in more greenhouse gas emissions than before (Jevons, 1865). This controversy has become known as Jevons paradox (Sorrell, 2009) and still marks the birth of environmental economics. Unfortunately, it has been neglected for a long time. Its second appearance urged nearing the end of another Kondratieff cycle, by the occasion of the OPEC oil crises.

Since oil prices have become considerably high, it has suddenly turned into a scarce resource. The reason was not the lack of its presence, but the act from its suppliers to influence western economies. Even though it was an artificial intervention, it provided the perfect case study for the behavioural amendments of economic stakeholders. As people have done it many times before, now they started to look for resource alternatives and efficient usage of oil. For the sake of the latter, companies have come up with new automobiles that consumed less fuel. At this point one shall assume that this phenomenon has decreased oil consumption and carbon dioxide emissions. Nevertheless, the case was once again different, and many aspects contributed to it. First, the customer attitude regarding cars varies from other products. Most people do not buy them because they could not afford its maintenance costs. The price of purchase is not always the reason. So fuel-efficient cars would inspire many people to buy them since their usage is cheaper. Another problem is the overall recognition of resources among society. The cheaper they are, the more they will be used. Researches that examined the social impact of overhead cost reduction concluded that the society does not save as much money as it was expected (Sorrell, 2007). The reason was the increased use of household energy due to its easier accessibility. Situation is the same with cars. When people can access to oil cheaper, they tend to drive more instead of reducing their fuel expenses. The case with this resource crisis has become worse. Since it was artificial and there was not real shortage of oil, the prices dropped later. Therefore, the same price as before has been turned even cheaper (Khazzoom, 1989; Saunders, 2008). This relation has been discovered in the 1980’s by economists Daniel

Khazzom (1932-) and Leonard Brookes (1919-2016) who extended Jevons' findings to all applicable resources.

Nowadays, this phenomenon is referred as the "Rebound effect" and stands for the unintended consequences of resource-efficiency developments, which lead to overexploitation of resources. The sad part of this case is the way it has remained neglected. Despite energy economists still discover practical appearances of energy rebound due to more efficient technologies, these appliances are yet considered "eco". As a conclusion to this sub-chapter and the related hypothesis, it is to state that novel technologies intend to result in the opposite of their initial aim. Decision makers must consider this phenomenon, since resource-efficient technologies are still involved in environmental strategies (Brockway et al., 2017). Joseph Schumpeter's theory still stands in terms of economic aspects. Even energy economists admit that energy rebound stimulates a rather higher economic growth than it is expected by the innovation itself. The reason is that producers and consumers spend the money from energy savings on increased production and consumption activities (Saunders, 1992). The further question is that whether the economic value of the generated environmental externalities surpass the economic benefits or not (Horvath – Magda, 2017). Schumpeter was also right about innovations triggering a creative destruction and creating new regimes. It was not even the aim of this study to examine that statement. The real ground for debate is the doubt regarding these regime changes. Schumpeter had argued that systems change, and one shall follow the other. The example of the past 250 years – the period of Kondratieff cycles – can be interpreted in another way. It is obvious to see that economies rely on certain production systems, which are based on resources. Once economies run out of their resources, they start to look for others to maintain growth. Nevertheless, the question is why would they always end up relying on finite resources? The next part of the research will focus on providing answers for that.

Industrial (R)evolution – Industry 4.0: A New Hope

The second hypothesis of this research is a broad aspect, which requires a multidimensional perspective. The aim of this study is not to elaborate on the entire system. It is only to introduce an argument regarding modern societies' self-destructing behaviour in the past 200 years. It is the time interval when humanity's lifestyle has started to deviate from the natural order and its ecological footprint has increased enormously. This process has been described in many researches before, therefore it does not make the focus of the current one. It is rather the controversy how this so-called "development" has always been fuelled by fossil resources. To find reasons for the recent circumstances, one must start to look for answers in the previous times. Thus, the question is: how was humanity 200-250 years before? As it was described in the historical analysis, mankind has had its mentality of fighting each other over the possession of resources. When it discovered new pieces of land, it exploited their resources through the destruction of the local native societies. In a civilized manner, this phenomenon is called "colonization". When the newly discovered territories have been distributed among the certain empires, the old method of fighting wars continued. However, the colonists have made some observations. Not all conquerors have required violence. In some cases, the most dangerous weapon of humanity was simply enough. It was civilization itself. Besides its many negative attributes, civilized lifestyle has had its benefits for the people living in nature. The pursuit of status symbols (which is a pillar of the current consumer society), the preference of private property and (easily accessible) produced goods over common benefits and self-sufficiency can be seductive. The wind of civilization had put a spell on these communities (Korten, 1995). Later, they have generated a demand for products they have never known before. For the acquisition of these commodities they needed their colonizers, meaning they had lost their independence. Not in a legal, but in a moral sense. According to certain researches (Simai,

2015), the greatest loss of spreading the western society's culture is not finding a current culture without its trademark.

After the historic detour on the extension of civilization, the driving question needs to be rephrased: how were civilized societies 200-250 years before? They might not have been so much aligned with nature, but the people of that time were also self-sufficient. They lived mostly in peasant societies where the dominant agricultural activity has been accompanied by manufacture and commerce. Individuals have not always been entirely self-sufficient, but communities have. Local agricultural producers and manufacturers consumed each other's products. Then occurred the phenomenon called the first industrial revolution. It has started with the mechanization of the textile industry in the second half of the 18th century and continuously spread across Western Europe (Rosen, 2012). Industrialization has been initially considered convenient. It was not the first time for humanity inventing tools to produce goods faster. However, the mass utilization has eventually brought the disadvantages of industrial production. Human labour has been more and more replaced by machinery and the unemployed have started to protest. That was obviously not like the current consumer society where the economic growth is maintained by intemperate consumption. Nevertheless, economists highlighted the contradiction of employing machines to increase production and still expecting unemployed people to consume. This observation was one of the main arguments in Karl Marx' 1876 book, "The Capital" (Jones, 2017). There is a more disadvantageous effect of it though. As falling out of industrial sectors, people needed to look not only for other, but also for entirely different type of jobs. Fortunately, a demand has started to come up for other goods, which were not commodities but services. The rise of service sector and commerce have meant in some way to be the saviour of humanity by providing workplaces.

However, there was an incremental effect of relying on machines. People have lost their sense of practical skills. This phenomenon prevented them from preparing or repairing their own tools. In a certain way, industrial revolution can be interpreted as telling someone: "Do not do it, I will do it for you and let you pay for it." Obviously, there is a lot more to industrialization than this single aspect, but it must be highlighted to understand the argumentation of this research. The current study stated that there might be continuously changing regimes but the system at some point remains the same. In case of the Kondratieff waves, it was clear to see that despite the alternation of certain systems, one particular aspect stayed unchanged. It was the utilization of finite resources. The train of thoughts presented in this research leads us to two questions. First, why would all the economic paradigms harness fossil fuels? Second, why does industrialism aim at keeping people from self-sufficiency? The same answer applies to both questions: to make societies dependent. As long as systems are based on limited resources, which are owned by private companies, there will always be a price to pay for them. This is the reason why the concept of "energy democracy" and "energy independency" has become popular lately. It means communities breaking away from centralized fossil energy providers and setting up their own renewable energy cooperatives. It enables them to produce energy for themselves and be self-sufficient on this field (Rae – Bradley, 2012). Regarding industrialism, the purpose is the same, but the mechanism is different.

By looking at the flow of industrial revolutions (Figure 2.), one shall observe that the milestones are aligned with the previously presented Kondratieff waves. The first two waves have occurred during the time of the first revolution and the third and fourth waves at the second industrial period. The fifth long cycle is mostly covered by the third industrial step and researchers are still in a debate regarding the times to come. Many argue that the global economy has already stepped into its sixth Kondratieff period and has reached the fourth industrial revolution (Sauberer et al., 2017).

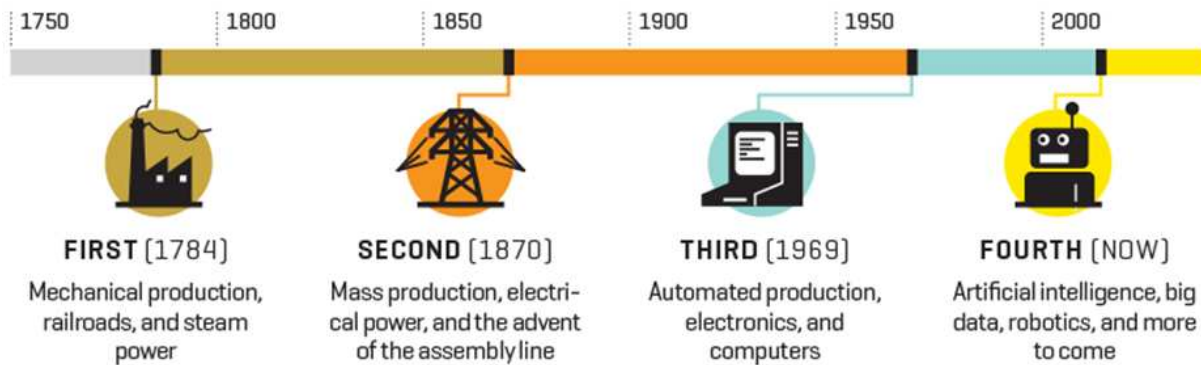

Figure 2. The four stages of industrial revolutions

Source: Demandbase, 2017

Industry 4.0 – as it is mostly referred – promises to be the age of artificial intelligence where services will be provided by novel digital technologies. This pattern would eliminate the need for intermediary actors, in other words: the “middleman”. It is a well-known term of modern economies where an agent interferes in the business of two parties. This intermediate action results in additional costs. As modern technologies (e. g. 3D printing, digital services) enable people to free themselves from that intermediary, these costs will also decrease (Rifkin, 2014). Eventually, the next industrial revolution could be a tool to provide societies with self-sufficiency.

Results and discussion

The present study engaged in proving the essential role of resources throughout human and economic history. The analysis showed that resources have been among the main motives behind significant social and economic paradigm shifts. Their utilization and their presence have defined the behaviour and fate of societies. Although, there might have been immoral effects of pursuing their possession, they mostly influenced societies and economies. Then 250 years ago, something has changed. Humanity developed tools for the mass exploitation of finite resources, which resulted in major reduction regarding their quantity. This process increased the ecological footprint of humans enormously. Meanwhile, the concept of modern economy was born, and its growth needed to be maintained. In order to enhance productivity, people have come up with more resource-efficient technologies. Later, the concept of resource efficiency has been proven to be misleading. These novelties have only made the use of resources cheaper and attracted more people to their utilization. This phenomenon has eventually lead to their faster depletion. The presented literature review proved the first hypothesis to be right. Efficient utilization causes mass exploitation. However, this is barely a novel finding, since its very first observation has occurred in the second half of 19th century. This paper only emphasizes it because current policymakers seem to be still ignorant regarding this matter.

The second statement of the research is a rather exciting one. By the examination of both long Kondratieff waves and industrialism, the importance of resources was also featured. The findings recognized Schumpeter’s opinion on innovations as being the driving force of economic regime changes. Many notable inventions aimed at utilizing current resources more efficiently or harnessing new ones. Therefore, they have created a room for further development. This study argues that referring to the economic regimes changes – marked by long waves and industrial revolutions – could be deceptive as well. Obviously, this is a quite broad topic and the analysis only highlights a significant pattern of it. It is clear to see that even

if new economic systems keep replacing each other, one aspect remains the same. They continuously rely on finite resources. This manner allows a few companies to centrally take control over their utilization and put themselves in a monopoly. The same goes to industrial production. The first industrial revolution has excluded human labour from production processes and the following ones further decreased the need of creative workforce. As an incremental effect, local production has been substituted by monopolistic centralized systems. It can be concluded that the energy and industrial systems of the past two centuries have been established to capitalize on people's dependence. Furthermore, there are already initiatives to turn back this course. Local communities achieve energy independence by setting up renewable energy cooperatives and our industry is about to change as well. Industrialism has been one of the reasons many people lost their functional independence. Its new stage, the fourth revolution could be the one to redeem this action and equip people to be self-sufficient again.

Acknowledgement

This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled "Public Service Development Establishing Good Governance" and the Cooperative Partner/Institution

References

1. Allianz. (2010): The sixth Kondratieff – long waves of prosperity. Allianz, 2010 January, Analysis & Trends report, 28 p.
2. Brander, J. A. – Taylor M. S. (1998): The Simple Economics of Easter Island: A Ricardo-Malthus Model of Renewable Resource Use. *The American Economic Review*, 88 (1), 119-138.
3. Brockway, P. E. – Saunders, H. – Heun, M. K. – Foxon, T. J. – Steinberger, J. K. – Barrett, J. R. – Sorrell, S. (2017): Energy rebound as a potential threat to a low-carbon future: Findings from a new exergy-based national-level rebound approach. *Energies*, 10 (1), 51. <http://dx.doi.org/10.3390/en10010051>
4. De Gregori, T. R. (1987): Resources Are Not; They Become: An Institutional Theory. *Journal of Economic Issues*, 21 (3), 1241-1263. <http://dx.doi.org/10.1080/00213624.1987.11504702>
5. de Wit M. – Bardout M. – Ramkumar S. – Kubbinga B. (2016): The Circular Dairy Economy - Exploring the business case for a farmer led, 'netpositive' circular dairy sector. Publisher: Circle Economy / Friesland Campina in Holland, 20 p.
6. Demandbase. (2017): 4 Key Themes We Saw at Dreamforce 2017. Online: <https://www.demandbase.com/b2b-marketing-blog/4-key-themes-saw-dreamforce-2017/>
7. Ellen MacArthur Foundation. (2014): Towards the Circular Economy: Accelerating the scale-up across global supply chains. Ellen MacArthur Foundation Publisher, 64 p.
8. Fogarassy, Cs. – Orosz, Sz. – Ozsvári, L. (2016): Evaluating system development options in circular economies for the milk sector – Development options for production systems in the Netherlands and Hungary. *Hungarian Agricultural Engineering*, 30, 62-74. <http://dx.doi.org/10.17676/HAE.2016.30.62>
9. Gedicks A. (1993): *The New Resource Wars: Native and Environmental Struggles Against Multinational Corporations*. South End Press, 270 p. ISBN: 978-0896084629
10. Hogan, A. – Lockie S. (2013): The coupling of rural communities with their economic base: agriculture, localism and the discourse of self-sufficiency. *Policy Studies*, 34 (4), 441-454 p. <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2013.822702>

11. Horvath, B. – Magda R. (2017): Possible bottlenecks in the strategic management of environmentally engaged companies – Transition to the world of circular businesses. In: 12th International Conference on Strategic Management and its Support by Information Systems, 11-20 p.
12. Jarman, C. L. – Larsen, T. – Hunt, T. – Lipo, C. – Solsvik, R. – Wallsgrove, N. – Ka'apu-Lyons, C. – Close, H. G. – Popp, B. N. (2017): Diet of the prehistoric population of Rapa Nui (Easter Island, Chile) shows environmental adaptation and resilience. *American Journal of Physical Anthropology*, 164, (2), 343-361. <http://dx.doi.org/10.1002/ajpa.23273>
13. Jevons W. S. (1865): *The Coal Question*. London, Macmillan & Co, 213 p.
14. Jones, G. S. (2017): In retrospect: Das Kapital. *Nature*, 547, 401-402. <http://dx.doi.org/10.1038/547401a>
15. Khazzoom, J. D. (1989): Energy Savings from More Efficient Appliances: A Rejoinder. *The Energy Journal*, 10 (1), 157-166. <http://dx.doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol10-No1-14>
16. Korotayev, A. V. – Tsirel, S. V. (2010): A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008-2009 Economic Crisis. *Structure and Dynamics* 4 (1), 3-57.
17. Korten D. C. (1995): *When Corporations Rule the World*. Berrett-Koehler Publishers, 386 p.
18. Magda R. (2010): A vidékgazdaság fejlődésének természeti alapjai (in Eng: The natural base of rural economy development). in: Magda R. – Marselek S. (eds.): *Vidékgazdaságtan I: A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai* (in Eng: Rural Economy I: The economic processes of rural development). Szaktudás Publishing House, 41-95 p.
19. Magda, R. (2011): A zöldgazdaság és a foglalkoztatás (in Eng: The Green Economy and Employment). *Európai Tükör: Az integrációs stratégiai munkacsoport kéthavonta megjelenő folyóirata* (1996-2011), 2011 (4), 85-96.
20. Mankiw N. G. (2012): *Principles of Economics* (6th edition). Boston, South-Western College Publishing, 576 p., ISBN: 978-1285032184
21. Modelski G. – Thompson W. R. (1995): *Leading Sectors and World Powers: The Coevolution of Global Economics and Politics*. University of South Carolina, 263 p. ISBN: 978-1570030543
22. Rae, C. – Bradley, F. (2012) Energy autonomy in sustainable communities - a review of key issues. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16 (9), 6497-6506, <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2012.08.002>
23. Reinert H. – Reinert E. S. (2006): Creative Destruction in Economics: Nietzsche, Sombart, Schumpeter. In: *Friedrich Nietzsche 1844-1900: Economy and Society*, Chapter 4, Springer Publisher, 55-85 p. http://dx.doi.org/10.1007/978-0-387-32980-2_4
24. Rifkin J. (2014): *Zero Marginal Cost Society*. Palgrave MacMillan Trade, 368 p. ISBN: 978-1137280114
25. Rosen W. (2012): *The Most Powerful Idea in the World: A Story of Steam, Industry and Invention*. University of Chicago Press, 149 p. ISBN: 978-0-226-72634-2
26. Samuelson P. A. – Nordhaus W. D. (2009): *Economics* (19th edition). McGraw-Hill Education, 744 p. ISBN: 978-0073511290
27. Sauberer, G. – Riel A. – Messnarz R. (2017): Diversity and PERMA-nent Positive Leadership to Benefit from Industry 4.0 and Kondratieff 6.0. In: *EuroSPO 2017*:

- Systems, Software and Services Process Improvement, 642-652 p.
http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-64218-5_53
28. Saunders, H. D. (1992): The Khazzoom-Brookes postulate and neoclassical growth. *The Energy Journal*, 13 (4), 131–148. <http://dx.doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol13-No4-7>
 29. Saunders, H. D. (2008): Fuel conserving (and using) production functions. *Energy Economics*, 30 (5), 2184–2235. <http://dx.doi.org/10.1016/j.eneco.2007.11.006>
 30. Schumpeter J. A. (1961): *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. New York, Oxford University Press, 255 p.
 31. Schumpeter J. A. (1976): *Capitalism, Socialism and Democracy* (5th edition). George Allen & Unwin, 437 p.
 32. Simai M. (2015): *A harmadik évezred nyitánya – A zöld fejlődés esélyei és a globális kockázatok*. Budapest, Corvina Kiadó, 374 p. ISBN: 978-963-13-6385-2
 33. Sorrell, S. (2007): *The rebound effect: An assessment of the evidence for economy-wide energy savings from improved energy efficiency*. London, Energy Research Centre, 108 p.
 34. Sorrell, S. (2009): ‘Jevons’ Paradox revisited: The evidence for backfire from improved energy efficiency’. *Energy Policy*, 37 (4), 1456-1469. <http://dx.doi.org/10.1016/j.enpol.2008.12.003>
 35. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele *PRO SCIENTIA RURALIS* 1:(4) pp. 24-34.
 36. Tanning, T. – Saat, M. – Tanning, L. (2013): Kondratieff wave: overview of world economic cycles. *Global Business and Economics Research Journal*, 2 (2), 1-11.
 37. Zimmerman E. W. (1951): *World Resources and Industries – A Functional Appraisal of The Availability of Agricultural and Industrial Materials*. New York, Harper and Brothers, 823 p.

FOOD SAFETY REQUIREMENTS IN CASE OF SHORT FOOD SUPPLY CHAIN¹**Kinga Nagy – Pércsi**

associate professor

Faculty for Economics and Social Sciences, Szent István University

E-mail: nagyne.perci.kinga@gtk.szie.hu

Abstract

It can be stated according to the relevant literature that the health related characteristics of the food products and the ethical values relating to the sustainable development and consumption gains on a growing importance among the preferences of the consumers. The article introduces the different possible types of Short Food Supply Chains, the various food safety requirements relating to them and the opinion of some relevant conventional and organic farmers about the prevailing of rules. The aim of this article is to give a picture of the evolution of the food safety regulations, than a broad review of the different SFSC types, and to find the differences between the farmers' group. It investigates the most important characteristics of direct sale in the light of the recent food safety requirements among the surveyed farmers. The surveys were made as a preliminary research for a more comprehensive study.

Keywords: local food, Short Food Supply Chain, food-safety requirements, consumer preferences and trust

JEL classification: Q19, R10

LCC code: S1

Introduction

The most dominant recent megatrend is localization which is the opposite trend of globalization and means the growing value of every kind of locality (landscape, region, country, etc.) in contrary to the homogenization of the world markets (Petrás, 2005 in Hámori, 2013) According to the localization of the food chain the food is consumed in those countries where it is produced, so the emphasis is put on the decrease of the distance between the producers and the consumers. (Cowell-Parkinson, 2003 in Hámori, 2013) This phenomenon is related to that concept which was formulated by Tóth and Káposzta (2014) and which suggest the preference of the local resources also in the national food supply, they think it is crucial for the further development. Local food production and localized food supply chains, often referred as food relocalisation, have recently become the focus of attention among consumers (Balázs 2012, Benedek - Balázs 2014). These systems have a long tradition in the United States and in Western Europe, and they also have deep historic roots in Hungary (Balázs et al, 2015). There are two main reasons to use the origin of the product as a marketing tool (Papadopoulos – Butt, 2006 in Hámori, 2013). The companies try to find such distinctive characteristics for their products to stand the heavy competition which can be presented as an external characteristic like the place of origin, brand name and others. In parallel the costumers try to find external product characteristics which refer to the internal characteristics and can be interpreted as objective quality level indicators (Hámori, 2013). It is the specialty of the agricultural products and food that their quality is determined in a great extent by the producing circumstances and

¹ This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled "Public Service Development Establishing Good Governance" and the Cooperative Partner/Institution

conditions, the physical environment (climate, land, terrain, etc.), the cultural factors, food preparing processes, eating habits, traditions. So the place of origin as a distinctive quality indicator is a complex definition (Hámori, 2013).

It can be stated according to the relevant literature that the health related characteristics of the food products and the ethical values relating to the sustainable development and consumption gains on a growing importance among the preferences of the consumers. These processes directly or indirectly support the preference of local food products. Across the EU, a growing number of consumers choose to buy food products on local farmers' markets, directly at the farm, through basket/box delivery systems or other community-supported agriculture schemes. European customers tend to associate local products with higher quality standards (freshness, nutritional value), healthy eating, more environment-friendly production methods and a lower carbon footprint (Augère-Granier, 2016). They expect the products to be fresher, pure, healthy, natural, nutritious, better tasting and safe than their mainstream “industrial” counterparts. However it is questionable whether all of these expectations are realistic (Ter Kuile, 2012). According to a survey among the Hungarian adult population from 2014 the consumers agreed in that in the first place (they gave 4.22 points from 5) that “Recently many food products are full of hazardous materials” and in the second place (3.81) they take care of where they buy food. The statements “I keep myself to be conscious consumer”, “I buy as healthy food as possible”, “I always buy trustworthy food with well-known brand”, “I prefer domestic products they are more trustworthy” (Jakopánecz, 2015). The abovementioned processes direct our attention to health relating aspects of local food products consumption and highlight the importance of the food safety requirements of local food production (Szilágyi-Boldizsár, 2016).

Method

In this article I would like to compare the results of two surveys relating to the food safety aspects of SFSC. One of the surveys was made among the organic farmers who sell their product direct on the organic market of Biokultúra Alliance in Budapest and controlled by the Biokontroll Ltd. A semi structured interview was made with 10 farmers in September 2017, this means that the questionnaires were filled personally during which the opinions of the respondents related to certain questions could be noted additionally and other relevant information about the way of farming could be collected. On the homepage of the Biokultúra Alliance the list of the seller of the Biokultúra Organic Market can be found but this list contains also those who are only merchandizers. According to this list there are 97 sellers on the market, but many of them only merchandizer and some of them only sell handicraft products (only folk weave for example). The applied questionnaire contained 51 questions, most of which connected to the characteristics of direct selling and the organic market. The farmers had also the opportunity to tell their opinion about the future prospects of the sector and they could introduce their development plans, intentions. As I mentioned before the way of asking questions was personal request. However it was very time consuming, this method gave opportunity for the farmers to give additional information relating to the particular questions and also to avoid misinterpretation. The other was made among the Hungarian conventional “native producers” in March of 2017. The small scale farmers stemming from different regions of Hungary. Altogether 8 case studies could be used in analysis. Two rounds of semi-structured interview was made. In the first questionnaire the general characteristics of the farms were surveyed, the questions connected to the legal status of the farm, the land property and land use, the type of production, the marketing channels and finally the socio-demographic information. On the basis of the first survey a more specialized questionnaire was compiled to the selected farmers and its questions relating to the production safety, marketing channels and the future development plans. In this case the questionnaires were filled also personally during an

interview so the farmers had the chance to give more information to a related question. The farmers had the opportunity to tell their opinion relating to the topics in both cases. Every farmer is a licensed traditional small-scale producer and nobody is planning to change this legal status. 3 occupy with fruits and vegetable production, 3 of them keep animals, one of them occupies with honey bee keeping, and one with cereal planting on a land of 90 hectares. One of the animal keeping farms deals only with milk production.

Results and discussion

Food safety requirements of the different short food supply chains

According to the EU regulation 852/2004 the safety of the food chain has to be controlled from farm to fork, each step in the food production chain taking its responsibility to deliver a safe food product to the market. The safety is to be controlled based upon the principles of ‘Good Agricultural Practices’ (GAP), ‘Good Manufacturing Practices’ (GMP) and ‘Hazard Analysis and Critical Control Points’ (HACCP). This regulation is valid for all food production, including the production by the short food supply chain. In Hungary from 2006 to 2010, in a series of amendments, the decree on small producers finally regulated all issues relating to small scale production, manufacturing, hygiene, trade, control, and certification. In 2006 the first regulations focused on food hygiene conditions, and in 2010, further amendments increased the quantities authorized for selling by small-scale producers and allowed them, irrespective of their place of residence, to sell products in the capital. In 2012, simplified procedures on hygiene were introduced for local farmers’ markets in order to facilitate direct sales to consumers. (Kneafsey et al, 2013). For the discussion of the topic the most important definitions should be cleared. A local food system (LFS) is one in which foods are produced, processed and retailed within a defined geographical area. Examples of local food systems are: farmers markets, farmgate sales, vegetable box delivery schemes, community supported agriculture and public procurement schemes which source food from within a defined geographical radius (Kneafsey et al, 2013). Until recently, there was no common definition of short food supply chains (SFSC) at EU level, although they are broadly understood as including a minimal number of intermediaries (or even none in the case of direct sales from the producer) (Augéré-Granier, 2016). Marsden et al. (2000), and later Renting et al. (2003), identify three main types of SFSC. Face-to-face: consumer purchases a product direct from the producer/processor on a face-to-face basis. Examples of face-to-face SFSCs are: farm gate sales, Pick-Your-Own, farm shops, farmers markets, roadside sales. Spatial proximity: products are produced and retailed in the specific region of production, and consumers are made aware of the ‘local’ nature of the product at the point of sale. In addition, this category could include specialist retailers (e.g. delicatessens, bakeries, butchers, grocers) which sell ‘local’ produce and also elements of the hospitality industry which sell local foods (e.g. restaurants, pubs, hotels and other accommodation). This category could also include public sector food provision, such as hospitals, schools, universities. Spatially extended: information about the place and processes of production is communicated to consumers who are outside of the region of production itself, and who may have no personal experience of that region. The main examples are PDO (Protection of Designated Origin) or PGI (Protected Geographical Indications). Different food safety requirements relating to the above mentioned categories. The “spatially extended” category is the part of the EU Quality Scheme, so tied rules should be met. There is a product description which should be taken into consideration. Only a group of producers are licensed to use the relating labels. In the case of “face-to-face” category the trust of the consumers can be the biggest, because the higher quantity of direct information. Recently, short food supply chains have been thoroughly studied in some countries; however, data are sparse from others. In Hungary, the local food movement has been developing very fast and an outburst in the

number of farmers markets has happened, due to the changes of the legal environment as I mentioned before.

According to the survey data of Benedek et al (2014) there are different types of short supply chains in terms of farmers' profiles. The authors classified the farmers on the basis of the market type (traditional market, farmers' market or organic market) that the farmers considered as the most important for them. Their results showed that the vendors of markets are typically middle-aged; organic farmers are younger and more educated. Farm size is relatively small; the smallest average size had the traditional market (TM) farmers. The authors found the motivating factors to be different in the different farmers' groups. Higher price as a motivating factor proved generally not to be the most important one in making decisions; habits and traditions have major role for TM farmers. From the aspect of the aims of this article their most interesting result was that they found the role of food processing to be the smallest among the traditional market farmers. The explanation can be for this that previously at most traditional markets it was not permitted to sell processed food due to strict food safety regulations that did not distinguish between small-scale and industrial producers. Processed food (besides the fact that the increase of selection may attract further consumers) can result in higher prices and are of importance as the main generator of income especially out of the growing season. Although the regulation has changed, most farmers have no knowledge about it. Thus, because of the problems of communication, many farmers think that they have no alternative but to buy produce (especially during winter) to be present on the market and not to lose their regular customers. However, traceability of food, which is a key aspect of short food supply chains, becomes questionable this way (Benedek et al, 2014).

This three different types of markets should meet the same food safety requirements the only difference is the types of the products. Herman et al (2012) collected the most important food-safety advantages of the short food supply chain. The authors emphasized that a reduced risk for the introduction of certain emerging microbiological hazards is expected for the short food supply chain production due to its in general local sourcing of inputs (raw and auxiliary materials, feed) in comparison with the globalized food production. In the short food supply chain it is more feasible to maintain a short and direct link between primary production (harvest, milking, slaughter) and subsequent need of storage until food processing and the distribution to the consumer. In general, this short time frame of storage can be considered as beneficial for the microbiological quality and safety of the end product. In most cases, the short food supply chain limits processing to the agricultural products produced at the farm; this in contrary to most conventional processing units where raw materials of multiple producers are entering the same processing plant. It is expected that in the short food supply chain, the contamination of the processing area with a pathogen would be limited to those strains circulating on the own farm and its environment. Potential contamination sources can thus be more limited (Herman et al, 2012). These facts underpin the legitimacy of the simpler rules.

The most important characteristics of the surveyed farmer

All of the conventional farmer sell their product on farmers' market and traditional market as main marketing channels. While the organic farmers used the Biokultúra Organic market as the main marketing channels. Only with one exemption all of the conventional farmers agreed in that the hygienic rules are useful and reasonable. Only one fruit and vegetable producer should not control pesticide residues because the low level of pesticide use. The animal keeping farmers found the cost of examination unreasonable high. The farmer who thought the rules to be complicated had problems with the requirements of live animal transport in case of small quantity. He also complained on the small scale meat sale requirement, he found them

unrealistic. The organic farmers found the rules to be acceptable and reasonable. They gave 2.1 points for the difficulty of the rules on a 1 to 5 scale. These are very good news from the aspect of food safety because in case of acceptance the producers tend to keep them. On the basis of the survey data the conventional farmers thought the consumers relations as the most important characteristics of direct sale (Figure 1), while in the case of organic farmers it means in the first place higher profitability and reliable market conditions (Figure 2). The farmers could give 1 to 5 points for each statements where 1 meant “I do not agree” and 5 was “I fully agree with the statement”. As we can see on the figures the organic farmers did not find the quantity so limiting factor as the conventional. Some of organic farmers added to this answer that they sometimes happy to produce enough product to bring to the weekly market, because of the special producing methods in organic farming. Most of the organic farmer feel that the risk of production is mainly influenced by the weather and other unexpected events. They usually also thought that the food safety is influenced mainly by the production requirements and not by marketing channels. However the consumers feel lower food safety risks in the case of direct producers market.

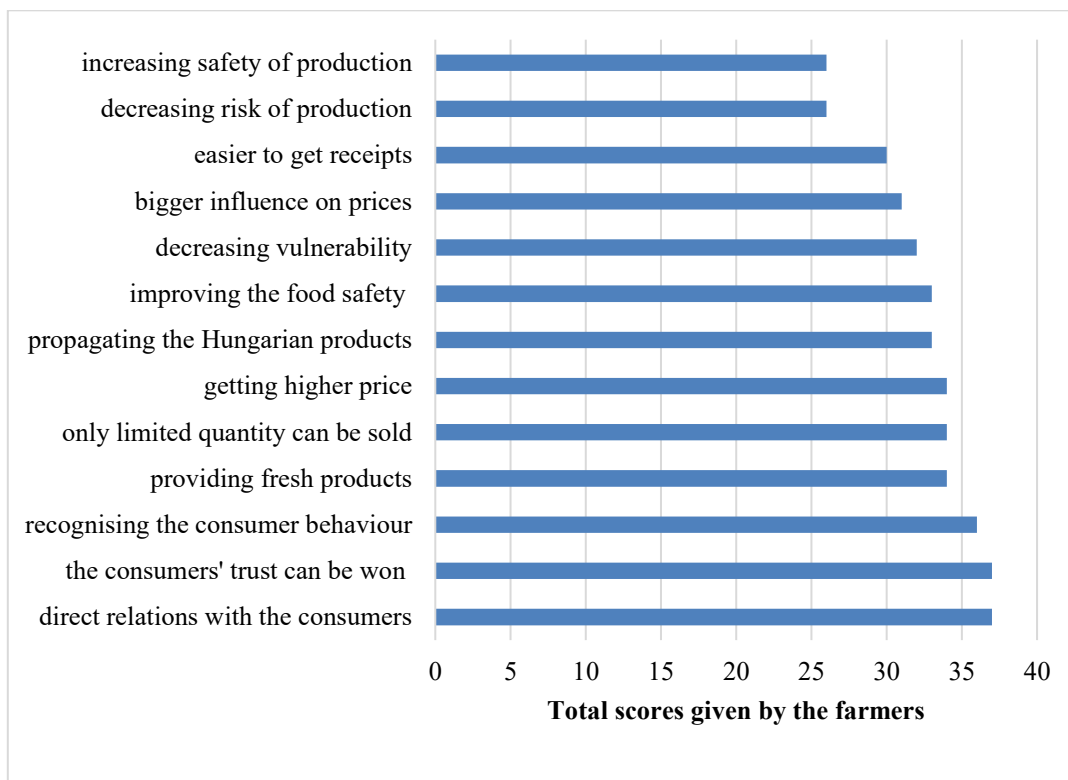

Figure 1: The most important characteristics of direct sale according to the conventional farmers (2017)

Source: On the basis of own data collection

The conventional farmers do not feel higher security of sale in the case of direct sale in general so their vulnerability cannot be decreased so much in this way. This is due to the higher competition in this form of sale as compared to the closed community of the organic producers selling on the surveyed market.

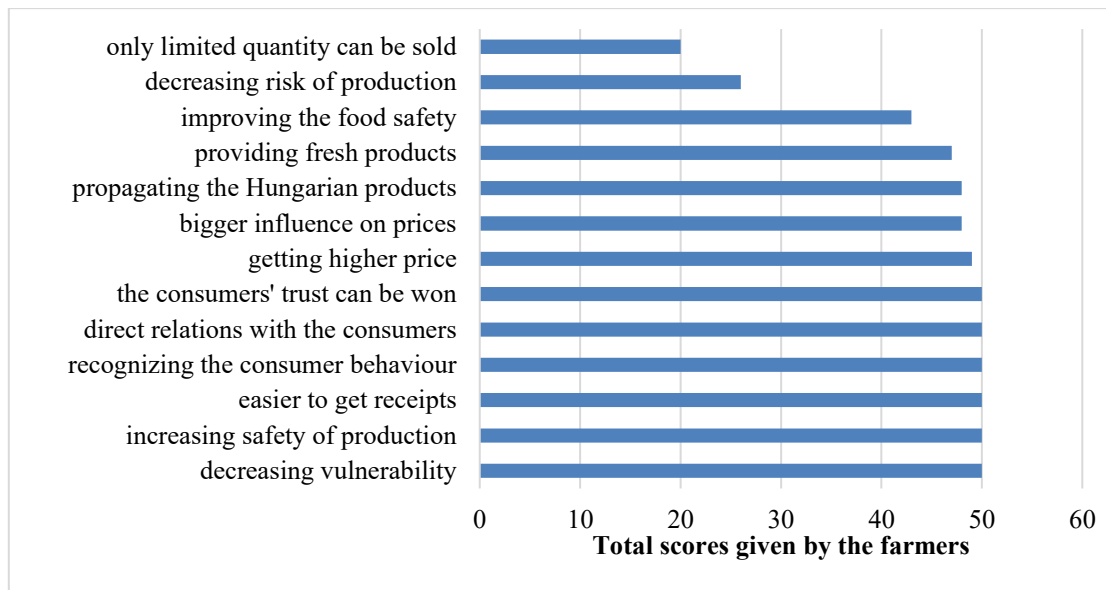

Figure 2: The most important characteristics of direct sale according to the organic farmers

Source: On the basis of own data collection

According to the study of the Hungarian Agricultural Research Institute the Hungarian legislation relating to farmers’ direct sales from 2010 improved farmers’ opportunities. The authors found that the main benefit of direct selling were daily income, increased profitability, direct trust relationship with the consumers, reduced dependence on the bargaining power of retailers. The main limiting factors of direct sales were geographical and social limitations on demand, demand fluctuates so it is difficult to plan. They emphasised that the legal requirements of direct sales make it investment intensive activities (Mácsai et al, 2012). The interviewed organic and conventional farmers agreed in that it is a time demanding and labour intensive activity in a great extent in accordance with the findings of the abovementioned study (Figure 3 and 4).

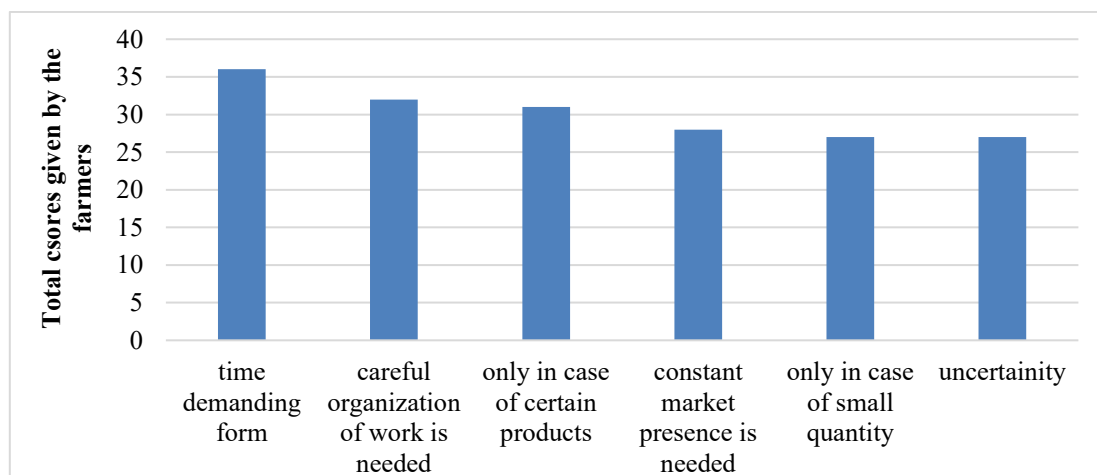

Figure 3: Those characteristics of direct selling which can mean limitations according to the conventional farmers (2017)

Source: On the basis of own data collection

The characteristic “uncertainty “ is not very featuring or rather limiting factor in their opinion of both categories of farmers at such marketing channel.

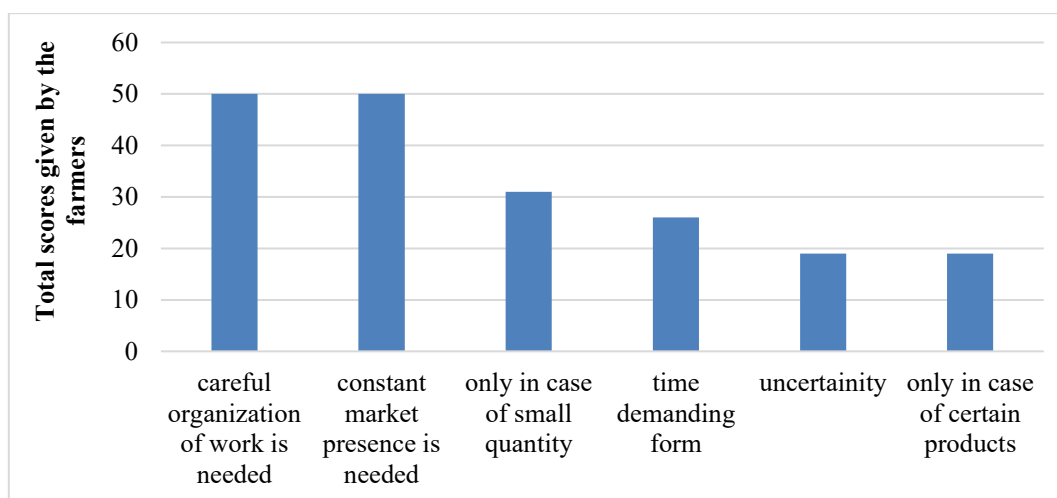

Figure 4: Those characteristics of direct selling which can mean limitations according to the organic farmers (2017)

Source: On the basis of own data collection

In the case of the closed organic market the constant market presence is more important, because the consumers search for them every week.

It is important to mention that all of the organic farmers thought that the market will stagnate in the near future while most of the conventional farmers with two exemptions felt that the local food markets will develop.

Conclusions

From 2006 to 2010, in a series of amendments, the decree on small producers finally regulated all issues relating to small scale production, manufacturing, hygiene, trade, control, and certification. According to the professional literature there are three main categories. Different food safety requirements relating to these categories. Inside these categories many types of SFSCs evolved after the simplified hygienic rules for production and market. The different SFSCs have different motivation and limitations. But it can be stated that the frequent relationship with the consumers and through this the increased trust toward local food is general. According to the applied survey data it can be stated that almost all of the conventional farmers agreed in that the hygienic rules are useful and reasonable. The surveyed organic farmers also found the rules to be acceptable and reasonable. These are very good news from the aspect of food safety because in case of acceptance the producers tend to keep them. The interviewed organic and conventional farmers agreed in that direct sale is a time demanding and labour intensive activity in a great extent. Higher price as a motivating factor proved generally not to be the most important factor in making decisions. However the farmers do not feel that the food safety would improve through direct sale. It is strange because the stronger connections with the consumers improve food safety in itself, because the farmers can provide more information to the consumers. Both group of farmer considered the most important limiting factor of direct sale the organization of work.

Acknowledgement

This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled “Public Service Development Establishing Good Governance” and the Cooperative Partner/Institution

References

1. Augère-Granier, M-L. (2016): Short food supply chains and local food systems in the EU. European Parliamentary Research Service. Briefing
2. Balázs B. (2012) Local Food System Development in Hungary. *International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 19:3, 403-421.
3. Balázs, B., Bertényi, G., Králl, A., Pintér, L., Strenchock, L. (2015)::PATHWAYS project Exploring transition pathways to sustainable, low carbon societies, January 2015.
4. Benedek Zs. - Balázs B. (2014) A rövid ellátási láncok szocioökonómiai hatásai (Socioeconomic impacts of short food supply chains), *Külgazdaság* 2014/5-6. •
5. Benedek, Zs. – Fertő, I.- Baráth, L. – Tóth, J. (2014): Differences of small-scale farmers and the related short agri-food value chains. An empirical evidence from Hungary *Műhelytanulmányok*, MTA, 2014
6. Cowell, J., S. Parkinson, S. (2003): *Agriculture, Ecosystems and Environment* 94 (2003) 221–236p.
7. Hámosi, J.(2013): Az etnocentrizmus érvényesülése a fogyasztói döntéseknél az élelmiszerek piacán, PhD Értekezés, Gödöllő, 2013
8. Herman, L.- Heyndrickx, M. - De Reu, K. - Van Coillie, E. – Uyttendaele, M. (2012): Microbiological safety and quality aspects in relation to the short food supply chain. *Food Safety of Short Food Supply Chain*, Symposium SciCom 2012.
9. Jakopánecz, E. (2015): Élelmiszer-vásárlási tudatosság és fogyasztói ellenállásra való hajlandóság a magyar felnőtt lakosság körében. Dr. Töröcsik Marketing Inspiráció - Fogyasztói Magatartás Kutató Intézet. WHO Egészség Világnap Élelmiszerbiztonság konferencia, 2015. április 7.
10. Kneafsey, M. – Venn, L. – Schmutz, U. – Balázs, B. – Trenchard, L. – Eyden – Wood, T. – Bos, E. – Sutton, G. – Blackett, M. (2013): *Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics*. JRC, 2013
11. Mácsai, É.- Kujáni, K.- Juhász, A. szerk. – Hamza, E.- Györe, D. (2012): A közvetlen értékesítés szerepe és lehetőségei a hazai élelmiszerek piacrajutásában. *Élet a modern kiskereskedelmi csatornákon kívül?* AKI, 2012
12. Marsden, T. - Banks, J. - and Bristow, G. (2000) *Food Supply Chain Approaches: Exploring their Role in Rural Development*. *Sociologia Ruralis* 40 (4), 424-438.
13. Papadopoulos, N.- Butt, I. (2006): Place image and place branding: what the data tell us, *Vezetéstudomány*, 2006. 7-8 szám, 73-87 p.
14. Petrás, E. (2005): A lokalizáció és lokális identitás a globalizáció korában, *Szociológiai Szemle* 2005/4, 85-98 p.
15. Renting, H. - Marsden, T. - Banks, J. (2003) *Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development*. *Environment and Planning A* 35, 393-411.
16. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele *PRO SCIENTIA RURALIS* 1:(4) pp. 24-34.
17. Ter Kuile, B. (2012): Food safety problems specific to the short chain selected case studies from the Netherlands. *Food Safety of Short Food Supply Chain*, Symposium SciCom 2012.
18. Tóth, T.-Káposzta, J. (2014): Tervezési módszerek és eljárások a vidékfejlesztésben. *Elmélet*. SZIE Kiadó, Gödöllő, 163 p.

PSYCHICAL AND DEMOGRAPHIC FACTORS THAT INFLUENCE TRADING ON THE STOCK EXCHANGE

Nikolett Mihály¹, Imre Madarász², Gabriella Bánréti³

¹Assistant Professor, ²Associate Professor, ³MSc Student
Faculty for Economics and Social Sciences, Szent István University
E-mail: ¹mihaly.nikolett@gtk.szie.hu, ²madarasz.imre@gtk.szie.hu,
³gabriella.banreti@gmail.com

Abstract

The need of self-care for the elderly has also appeared in Central and Eastern Europe in the changing political and economic conditions of today. The emerging responsibility of self-support directs attention to the opportunities provided by higher-yield investments, among others, the stock exchange. By avoiding the typical "investment mistakes" we can provide ourselves higher returns, living standards and a more relaxed age. In our study, we present the research results on the influences of the most important factors and a research with Hungarian university students, which focuses on the relationship between the demographic factors in the background and the stock exchange attitude.

Keywords: stock exchange, financial risk, risk attitude

JEL classification: G10, G19, H75

LCC code: HG4551-4598, HG4501-6051, H1-99

Introduction

The old population is growing while the ratio of those compelled to pay a contribution is shrinking continuously. Public social security systems manage this situation with more and more difficulties and the real value of payments as well as pensions is decreasing. In this way, it is becoming more and more important to understand what psychological and sociological specialities influence the selection of different forms of stock exchange investment in addition to some objective factors. Age, beliefs, preferences, the locus of control, willingness to save and risk-taking attitude make up the most frequently examined group of factors that influence stock exchange behaviour. In the next section, we show some interesting and important achievements connecting with those phenomena.

Preliminary research, theoretical review

Age

There is more often analysed how much risk is taken by the old and what factors influence their decision mostly in connection with stock exchange investments. The research around this topic is especially justified by the fact that the pensioners possess a great part of household income so their decisions make a significant impact on the market. For example, it is not the same if this group invests the great amount of money they possess in gilt-edged securities or on the stock exchange. Several researches prove that the investors tend to select the portfolios where less risk is involved as they grow older due to the reduction of the investment horizon (Bakshi and Chen, 1994; Bodie et al, 1991.)

A research carried out between 1991 and 1996 in which 62.387 traditional financial investments were introduced and the investors' portfolio was worth approximately 2.18 billion USD in the sample pointed out that during the six years of taking samples about 1.9 million traditional stocks were exchanged. In line with the previous proof the general size of the portfolio is related to age as the elder investors had greater investment either considering their total assets or the ratio of their annual income. At the same time, the elderly possess less risky portfolio, show greater willingness to diversification although they perform weaker and rarely trade (Korniotis & Kumar, 2011). The authors also conclude that between those less educated and with lower income the negative effects of growing old are also more intense; the willingness to invest is much greater for the investors with good cognitive abilities who are socially active.

Financial and risk attitude

Investment on the stock exchange promises the opportunity of financial profit. However, most people are unwilling to invest in securities quoted on the stock exchange, rather, they invest their money in a savings account or buy an estate (Gunnarsson & Wahlund, 1997). The 'Prospect-Theory' (Kahneman & Tversky, 1979; Tversky & Kahneman, 1992) gives an explanation by the fact that we have aversion to risk even if the chances are for gains. The chances of profit generally seem to be too uncertain due to the unpredictable nature of the stock exchange and market processes in the future.

Several empirical researches prove that those willing to undertake higher risks are more likely to buy stock and shares than the risk averse (Clark-Murphy & Soutar, 2004; Tigges et al., 2000; Wärneryd, 2001; Wood & Zaichkowsky, 2004). While there is no or only weak correlation between the general risk taking ability and risky forms of investment from the part of private investors (Morse, 1998; Wärneryd, 1996) the correlation is more significant between the attitude of taking more risks in more special investments and the really risky investment and taking the risk of investment portfolio (Wärneryd, 1996). It is in line with the supposition that risk has special 'territories' (Weber, Blais, & Betz, 2002). Usually people with high risk taking and higher income buy stocks and shares; men take more risks than women and those with a lower level of income (Clark-Murphy & Soutar, 2004; Tigges et al., 2000; Wärneryd, 2001; Wood & Zaichkowsky, 2004; Cicchetti & Dubin, 1994; Grable, Lytton, & O'Neill, 2004).

Kahneman and Tversky (1979) proved that in profitable situations (range) people tend to averse risks while in losses they prefer taking risks. In risky situations instead of the 'utility' of their disposable income they are engaged in checking the changes in their assets and their actions can be characterised by risk aversion. It means that we have fear in realising our disadvantageous situations (at least till chances are low for the exchange rates to return) while in a profitable situation we tend to take on the first advantage of selling. ('A bird in the hand is worth two in the bush'). In general, investors on the stock exchange have their disadvantageous situation far too long and realise their advantageous stances too early, which, on the whole, can decrease the performance of investments (Joó & Ormos, 2012). To sum up, people by nature 'prefer' taking risks when it comes to losses and they are risk averse in terms of profit so they can often become generous if they have to put up with losses. This is also proven by the fact that the stocks and shares sold by the investors perform better in the future than those purchased later (Odean (1999) and Chen et al. (2007) in Joó & Ormos, 2012).

Attitude to money

We usually invest money in the securities quoted on the stock exchange with the hope of financial profit and increasing capital. At the same time, however, the most important goal in

the life of the people who are tightly related to money is increasing their assets further. The accumulation of money is interpreted by them as intelligence, performance and power. It is proved that being overwhelmed and 'obsessed' by money can influence willingness to invest on the stock exchange positively (Keller & Siegrist, 2006). Financial gains mean one of the ways of realising their goals and values in connection with money.

The wide range of –sometimes contradictory- results published in literature also emphasizes the impacts of demographic variables. Men are more obsessed by money than women (Furnham, 1984) and more likely to see it as an instrument of influencing or pressurising others (Lim & Teo, 1997; Lim, Teo, & Loo, 2003; Tang & Gilbert, 1995) while women are more engaged in financial planning (Lim et al., 2001; Tang, 1993). People with lower income are more obsessed with money and more likely to regard money as a value of power, authority and influence than those with higher income (Furnham, 1984).

Internal and external locus of control

According to the well-known trader Birger Schäfermeier (2008) being successful on the stock exchange is not defined by either luck or trading system, it is only and exclusively 'internal locus of control' and 'risk control' that count. He identifies internal locus of control as a 'state control' which can also be called discipline in everyday life. In his mind it is the key to infinite gains. Discipline is not about the ability to observe and obey all the rules, it is much more like that. 'Discipline is the ability for someone to get into the optimal productive mood necessary for the task to be solved'. (In psychology, on the contrary, a person with internal locus of control is someone who perceives certain positive or negative events as the controllable consequence of their own behaviour. In contrast, the person with external locus of control sees the events with a positive or negative turn as if they were not related to patterns of behaviour and expressions of personality.)

Under the term 'risk control' Schäfermeier means managing risks, i.e. the art of how we can manage and allocate our money on the stock exchange and when to sell our stocks and shares that would otherwise be turning into losses.

Ethics

The examination of ethical attitude has been gaining more and more ground in economics. Examinations reflect the growing significance of mutuality, fairness, trust and cooperation in economic behaviour (Fehr & Gächter, 1998). Our attitude to money is decisively influenced by the moral meaning attached to the notion of money. An important basic issue is, for example, whether people regard money as 'good' or 'bad' (deriving from devil) (Tang, 1993). The concept of its 'good' nature correlates with protestant labour ethics (Tang & Gilbert, 1995) according to which money is good if earned by working conscientiously but it has a negative connotation if the excessive love of it leads to unethical behaviour or excessive consumption (Tang & Chiu, 2003). According to an interesting research in areas where the ratio of the Catholic inhabitants is greater than the Protestants the willingness to take a risk is higher on the stock exchange (Kumar et al, 2011). Those who think that gaining profit from the market is not ethical (as money is not earned by working hard) typically do not invest money on the stock exchange. If so, only little amounts as they prefer other forms of investment.

In the decisions on investment in addition to the ethical dimension there is also willingness to make 'socially responsible investments'. This latter one can be assessed by 'ethical investment'. 'Ethical investment' is the possession of such portfolio with which we can surely

reduce 'bad' things such as environment pollution and support 'good' cases (Winnett & Lewis, 2000). Empirical researches prove that 'ethical investors' put their money in such businesses that are identified with ethically acceptable forms of behaviour even if the expected gains are lower than that of the competitors (Webley et al., 2001). Such investors assess ethical issues in addition to the expected risks and profit when they make a decision on investment. Taking environmental and social responsibility is prioritised of the other considerations.

A Swiss representative examination of huge sample (N=1569) (Keller & Siegrist, 2006) wanted to find out how risk taking, stock exchange attitude (e.g. negative ethical attitude) and attitude to money (performance, power, obsession, budget-consciousness) ethical considerations and certain demographic factor influence investments on the stock exchange. According to the results the amount of income, risk taking and the negative ethical attitude towards the stock exchange are good predictors to decide whether someone would go to the stock exchange or not. (The extent of risk taking was the best indicator!) The negative ethical attitude to the stock exchange negatively influences the willingness to invest on the stock exchange but it is not significant. The people who did not invest on the stock exchange would rather consider it unethical. (They think that this money is earned without work/efforts and in this way it is a non-ethical source). The 'obsession' oriented attitude to money can positively influence investing on the stock exchange. The amount of income will only go together with taking risks on the stock exchange significantly in the case of men.

Material and method

Taking international results into account our examination analysed factors influencing willingness to invest that could be good predictors of the success/failure of trading on the stock exchange. They are:

- demographic characteristics
- risk and financial attitude
- internal-external locus of control
- ethical attitude
- beliefs (e.g. fear of trading on the stock exchange)

Exploration was made but concrete hypotheses were not drawn up as we were primarily interested to what extent our patterns in the examination are similar to the international ones (see above).

Our analysis relies on the questionnaires filled in by 165 students studying at the faculty of Economics of Szent István University (Table 1-2). The printed questionnaire was anonymous and the participants were not given any incentives or bonuses. Regarding the gender ratio of the population the sample was not representative but taking the ratio of the gender of the university students, and especially the students of Arts, into account it was a bit closer to the ratio of Hungarian students. Three-quarters (63%) of the respondents were female and males (37%) made up one-quarter of the sample. The number of those graduated from a secondary school reached 99 (61.9%) while those with college degree (BA/BSC) was 50 (31.1%) in contrast with those with a university degree (MA/MSC) of 11 (6.9%). (6 students did not answer this question.) Most of the respondents were economists (54) but also students of communication (40) and engineering/mechanical engineering/IT (19) also responded. Fourteen of the respondents came from other social sciences. e.g. 3 students of law.

Table 1. Breakdown of the sample by age

Age	Full time	Correspondent	Total
19-23	73 (86.9%)	14 (20.9%)	87 (57.6%)
24-29	11 (13.1%)	29 (43.3%)	40 (26.5%)
30 or older	0 (0.0%)	24 (35.8%)	24 (15.9%)
	84 (100.0%)	67 (100.0%)	151 * (100.0%)

* 10 people did not answer the question on age.

Source:author's own edition

Table 2. The sources of the respondents' income by family status

exclusively dependent on parents	dependent on parents and also work	lives on casual and/or permanent work	lives on benefit/contribution/student grants	Total
12 (7.4%)	22(17.7%)	103 (63.9%)	8 (%)	145* (100.0%)

* 20 people did not answer the question on income.

Source:author's own edition

The young people asked did not have any savings at all or only of slight amount (6 students did not have savings at all while 125 had ranging from some thousand forints to one million forint, 30 people had even more). Of the 161 respondents the question of whether they invested on the stock exchange currently or wanted to trade on the stock exchange in the future was answered by 16 saying that they had investments there, 56 regarded it possible to have one in the future but 78 totally rejected the idea of investing money on the stock exchange. Results are starting to become surprising at this point as one of our most important questions was what could be in the background of total rejection.

Who could opt for investments on the stock exchange?

The following frequency of responses was created based on the answers of the sample to the question of what came into their mind about trading on the stock exchange. The first five are risk, speculation, investment strategy, profit, "a game that can be learnt". The least mentioned factors are swindle, future guaranteed, failure, gambling, wealth. (Altogether there were 16 alternatives.)

Interestingly different responses were given to the question of why they were not engaged in the stock exchange (those who rejected it, did not reject it, possible investors). Those who think it is possible for them to trade on the stock exchange in the future very rarely mentioned their lack of knowledge and hardly ever blamed lack of money. In contrast, those who totally rejected it said they did not have money and the second most frequent reply was lack of money, and finally, it 'was not a world for them'. The results are significant (Sig.0.049). Table 3. reflects that those who would possibly trade on the stock exchange (did not reject it) and would rather think it can be learnt than those who rejected it or who currently hold some investment there. It can serve as a kind of self-justification. If a stock exchange would like to attract more and more people to invest there, it is worth concentrating marketing messages on its 'learnability'. It would have a derived, secondary benefit that both the investor and the stock exchange would reap more profit from the investment.

Table 3. The responses of those rejecting and not rejecting trading on the stock exchange to the question of whether the stock market rules can be learned?

	cannot be learnt	can be learnt	Total
Do you reject trading on the stock exchange?	70 89,7%	8 10,3%	78 100,0%
do not reject trading on the stock exchange?	31 55,4%	25 44,6%	56 100,0%
have investment currently trading on the stock exchange?	14 87,5%	2 12,5%	16 100,0%
Total	115 76,7%	35 23,3%	150 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,721 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	22,351	2	,000
Linear-by-Linear Association	5,822	1	,016
N of Valid Cases	150		

a. 1 cells (16, 7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,73.

Source: author's own edition

It is interesting that those who rejected are on the same opinion than the 'stock exchange investors'. Half of the people having an opinion of 'may be trading on the stock exchange some time' think they will if they have the time, money etc., i.e. it would be worth making efforts to learn the rules and regulations of the operation of the stock exchange. (Until then they will not have a try but do not reject the idea of investing on the stock exchange, either). However, 80-80 % of the other two groups are convinced that the stock exchange is operated without sensible rules (Sig. 0.000).

The strategy of investment can be and in real, it is based on such decisions that rather describe rules of behaviour to be followed and do not call for the knowledge about the stock exchange mechanism. Such an 'investment strategy' can be to be consistent and brave to keep up certain investments even if their rate is declining and also, we should also be brave enough to get rid of our rocketing investments and do not wait till the tendency dramatically turns over. Of course, the basis of such categories can be beliefs in regulations (e.g. in the long run prices will come back so decline will be increase after a while and vice versa). The point is good timing that can be based on premonition or exact calculation or on the basis of the strategies learned. All in all, we think that even those who do not believe in predictable regularities do believe in investment strategies. And in real, those who are currently active on the stock exchange associated stock exchange with investment strategy the best and those who rejected the stock

exchange the least (Sig. 0.030). At the same time, the expression 'conscious planning' is mostly associated with the idea of the stock exchange in their case (Sig. 0.031).

Our results show that there is a significant difference (Sig. 0.001) between those who reject the stock exchange and those who do not concerning the question of how 'unpredictable they think the stock exchange is and whether they invest there. Forty-one point two percent of those rejected the stock exchange mentioned first that trading on the stock exchange is unpredictable and they would never invest there, so it is the losses that come into their mind most about trading. It was them who declared earlier that they did not trade on the stock exchange either due to either lack of money or lack of knowledge. It is also interesting that the amount of income does not correlate with the fact whether someone belongs to the group who rejects or not. If somebody declares that 'they have no money for stock exchange investment' it is just a subjective attitude and does not correlate with the real amount of income. That is why we supposed that they belong to the risk averse. At the same time, the members of the group who rejected the stock exchange on grounds of lack of money happen to have the lowest income in real. (Another interesting result is that 91.7% of those who associate the stock exchange with losses also belong to the lowest income category.)

Interestingly, such a logical chain is emerged according to which those who reject the stock exchange blame in on lack of money and they really have low income, so it is not likely to encourage them to part in the stock exchange by none of the marketing paraphernalia. Moreover, those of the lowest income category also justify the belief of their inability to trade on the stock exchange ('I have no money') that the usually judge stock exchange investments to be failure.

Age and qualification

Interestingly, the more important increasing wealth for someone is, the lower their educational level is (-0.581**, Sig. 0.000). In addition, the more one think it is unethical to earn money by trading on the stock exchange, the lower their educational level is (-0.443**, Sig. 0.000.). This negative tendency consequently correlates with age (-0.337**, Sig. 0.003) i.e. the younger someone is, the more unethical they think stock exchange trading is. The young and/or the underqualified would rather agree with the statement according to which 'it is unethical to earn money without working for it' (-0.367**, 0.001; -0.531** Sig. 0.000). These two groups typically think that 'money gives freedom and independence' (-0.267, 0.022;-0.618, Sig. 0.000). And one more interesting result is that the younger one is, or the lower their qualification is, the higher the chances are that the associate 'stocks and shares' with losses (-0.369, 0.002; -0.587, Sig. 0.000).

Who takes risks?

Based on our results willingness to take risks does not correlate with the amount of income but the higher the qualification is the more willingness the person has to take risks by investing capital in the hope of big profit (Sig.0.028). In line with the international results our research justifies that men usually take more risks than women do (in our sample especially males of economics and engineering); the older they are, the riskier they regard the stock exchange (-0.212** Pearson's covariance analysis Sig. 0.008). Our research also proves that the people who have also invested on the stock exchange have greater amounts of savings (0.209, Sig. 0.008); the more income derives from investments, the greater the savings are (which is, obviously, not surprising). (0.3017, Sig. 0.003). It is mostly the investors who agree with the statement according to which 'I would not risk my own capital not even in the hope of a bigger

profit so I prefer lower but fixed returns' (0.289, Sig. 0.008). When questioned whether to trade on the stock exchange in the future, those who typically think the stock exchange is predictable and easy to see through gave an affirmative response (0.271, Sig. 0.001; 0.259, Sig. 0.002).

The influence of attitude to money

Money attitude is assessed by one of the versions of 'MAS'. 'MAS' (Money Attitude Scale), developed by Yamauchi and Templer (1982), is one of the most frequent measures to assess financial attitude currently. The authors made a difference between these five financial attitudes that were assessed on an item list. The identified factors are as follows.

Power – Prestige: according to the content of the statements, concerned money interpreted as a measure of power and success. The individuals who reach high value in this factor regard money as an instrument of influencing/affecting others.

Keeping-Time: the items belonging here primarily focused on financial planning and careful management of money. Those who reached a high number of points here plan their future carefully and regularly check their current financial situation.

Mistrust: those who had high values in total in this factor are insecure, suspicious and have doubts about themselves concerning money-related situations and the world of money.

Anxiety: who had high points in this factor regard money as the source of anxiety/nervousness or something to give protection against it.

Quality: the statements belonging here are focused on buying good quality services/products. The individuals characterised by high values here can be described by the saying: 'You get what you have paid for'.

Our most important analyses embraced two areas: 1. the factor analysis of MAS items; 2. demographic variables (gender, age, qualification, income, work experience, selected study programme, willingness of risk taking) and compare them to the average values of the relevant MAS factors as well as analyse their correlation, i.e. in which cases the impact of the certain variables on different factors can be regarded significant. As a result of our factor analysis we also had a 5-factor model based on 20 variables whose fitting and explanatory power was acceptable and the factors gained were based on their own values. Primarily, significant results were gained from the correlations of the power and prestige dimension.

According to our results the more someone feels that money is the symbol of success (power and prestige dimension), the more willing they are to take risks on their investments for bigger yield (Sig. 0.003). Those who also have income deriving from investments think that they would trade on the stock exchange (0.305, Sig. 0.006) and they also have savings (0.304, Sig. 0.003): The more savings they have, the more they agree with the statement that 'people put too much emphasis on money' (0.259, Sig. 0.014). Furthermore, the more investment they have, the more they are interested in how much money others have. (Obviously, their minds are occupied by money) (0.272, Sig. 0.010). Usually it is them who boast how much they earn (0.331**, Sig. 0.001). Who are bargain hunters usually think that 'I have expensive things so that I could impress others' (0.314, Sig.0.003) but they are less willing to risk their existing capital (-0.413, Sig. 0.000).

Summary

Willingness to take risks correlates with investor behaviour. At the same time, however, investors do not think that trading on the stock exchange is irresponsible risk-taking. Most of them are on the opinion that 'I would not risk my existing capital not even in the hope of high profit, so I would prefer lower but fixed returns'. Usually it is those with 'surplus' or extra money (that may be at a risk) who go to the stock exchange. Results stating that there is a positive correlation between the savings rate of our respondents and their willingness to invest also have a similar message. The cause-reason correlations cannot be defined but those who regard the stock exchange as non-ethical are sure to stay away from it and even the term itself is associated with losses in their mind.

Thirty-seven percent of our respondents (56 people) do not reject the idea of trading on the stock exchange some time later. Unfortunately, we did not ask under what circumstances they would do so but some of their characteristics tell us a lot. For example, it is them who mostly believe in the rules governing the stock exchange and think that these rules can be learnt. Maybe this is the condition of their participating in the stock exchange but currently they are characterised by low income (they have no 'surplus' money to risk).

In the mind of the general public trading on the stock exchange is a kind of gambling. However, there are significant differences in the attitudes to these two options. The poorer, who are the big consumers of gambling, associate 'losses' with the stock exchange and describe its mechanism as being unethical. They think it must be about the hunting ground of some 'coony' machinators who roam freely where the man of the street with little money but with ethical behaviour can only lose due to their being unfamiliar with the stock exchange mechanism.

Usually, people invest in gambling on the principle of 'little investment, little chance but extremely huge profit'. They do not even question the issue of non-ethicalness as luck is an ethically neutral term, they may only suspect the manipulation of drawing the numbers. It is worth noting that it is the opinion of those with salary below the average while they make up the greatest layer of consumers in the market of gambling. In contrast with gambling where the maximum loss is the price of the tickets, the 'losses' on the stock exchange is usually associated with total failure. Lottery players of little money may lose small amounts week by week but they think it is acceptable. However, it is not acceptable for them to trade with these small amounts saved with difficulties on the stock exchange. In our opinion their beliefs of 'total loss' would be worth destroying by spreading proper information.

References

1. Bakshi, G.S., Chen, Z. (1998) Baby Boom, Population Aging, and Capital Markets. *The Journal of Business*. Vol. 67. (2). 165-202.
2. Bodie, Z., [Merton](#), R. Samuelson, W. F. Labour (1992): Supply Flexibility and Portfolio Choice in a Life Cycle Model. [Journal of Economic Dynamics and Control](#). Vol. 16. (3-4), 427-449. p.
3. Carducci, B. & Wong, A. (1998): Type A and Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of business and psychology* 12(3), 355-359. DOI: 10.1023/A:1025031614989
4. Cicchetti, C. J. and Dubin, J. A. (1994): A Microeconomic Analysis of Risk Aversion and the Decision to Self-Insure. *Journal of Political Economy*, 1994, Vol. 102. (1), 169-86. p. <https://doi.org/10.1086/261925>

5. Clark-Murphy, M. and N. Soutar, G. (2004): What individual investors value: Some Australian evidence. *Journal of Economic Psychology*, 2004, Vol. 25. (4) 539-555. p. <https://doi.org/10.1177/0312896214528187>
6. Daniel, K., D. Hirshleifer, and S. H. Teoh (2002): "Investor Psychology and Capital Markets: Evidence and Policy Implications", *Journal of Monetary Economics*, 49, 139-209. p.
7. Euwals, R., Eymann, A., & Börsch-Supan, A., (2004): Who determines household savings for old age? Evidence from Dutch panel data. *Journal of Economic Psychology* 25 (2), 195-211. p.
8. Fehr, E. and Gächter, S. (1998): Reciprocity and economics: The economic implications of Homo Reciprocans¹. *European Economic Review*, 1998, Vol. 42. (3-5), 845-859. p.
9. Fischhoff, B., Nadaï, A., & Fischhoff, I. (2001): Investing in Frankenfirms. *Journal of Psychology and Financial Markets*, 2, 100-111. DOI: 10.1207/S15327760JPFM0202_04
10. Furnham, A., Gunter, B. (1984): Just world beliefs and attitudes towards the poor. *The British Psychological Society Volume 23. (3) 265–269. p.* <http://dx.doi.org/10.1111/j.2044-8309.1984.tb00637.x>
11. Grable, J; Lytton R. & O'Neill B. (2004): Projection Bias and Financial Risk Tolerance. *Journal of Behavioral Finance* 5(3):142-147. p. https://doi.org/10.1207/s15427579jpfm0503_2
12. Gunnarsson, J. & Wahlund, R. (1997): Household financial strategies in Sweden: An exploratory study. *Journal of Economic Psychology*, 1997, Vol. 18 (2-3), 201-233. p. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(97\)00005-6](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(97)00005-6)
13. Joó I., Ormos M. (2012): A befektetési teljesítmény és a diszpozíció kapcsolata. *Hitelintézet* 11. Évf. 4. sz. 360-370.p.
14. Kahneman, D. & Tversky, A. (1979): Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-291. p.
15. Kahneman, D. & Tversky, A. (1992): Advances in Prospect Theory: Cumulative Representation of Uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty*, 5. 297-323. p.
16. Kahneman, D., & Riepe, M. (1998): Aspects of investor psychology. *The Journal of Portfolio Management*, 24, 52-65. p.
17. Keller, C. and Siegrist M. (2006): Investing in stocks: The influence of financial risk attitude and values - related money and stock market attitudes. *Journal of Economic Psychology*, 2006, Vol. 27. (2), 285-303. p. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2005.07.002>
18. Korniotis, G. M., and A. Kumar, (2011): 'Do Older Investors Make Better Investment Decisions?' *Review of Economics and Statistics* 93(1): 244–65. DOI: 10.1162/REST_a_00053
19. Lim, V. - Hoon, L. (2001): Attitudes towards money and work – Implications for Asian management style following the economic crisis. *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 16 (12), 159-173. p. <https://doi.org/10.1108/02683940110380979>
20. Lim, V., & Teo, T. (1997): Sex, money and financial hardship: An empirical study of attitudes towards money among undergraduates in Singapore. *Journal of Economic Psychology*, 18, 369-386. p. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(97\)00013-5](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(97)00013-5)
21. Lim, V., Teo, T., Loo, G.L. (2003) : Sex, financial hardship and locus of control: An empirical study of attitudes towards money among Singaporean Chinese. *Personality and Individual Differences* 34. (3) 411-429. p. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00063-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00063-6)

22. MacGregor, Slovic, Dreman&Berry, (2000) : Imagery, Affect, and Financial Judgment. *The Journal of Psychology and Financial Markets* 2000, Vol. 1. (2), 104–110. p.
23. *McInish*, Thomas H. and Rajendra K. Srivastava (1982) : Multidimensionality of locus of control for common stock investors, *Psychological Reports*, 51, 361-362. p. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.361>
24. Morse, J. (1998): Designing Funded Qualitative Research. In N. Denzin, & Y. Lincoln (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. 56-85 p. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
25. *Schäfermeier, B. (2008): [A sikeres trading művészete](#)*. Elektronikus kiadás.
26. Tang, T. (1993): The meaning of money: Extension and exploration of the money ethic scale in a sample of university students in Taiwan. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 14. (1), 93–99. p. DOI: 10.1002/job.4030140109
27. Tang, T. L. P. – Gilbert, P. R. (1995): Attitudes toward money as related to intrinsic and extrinsic job satisfaction, stress and work-related attitudes. *Personality and Individual Differences*, 19 (3), 327–332. p. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(95\)00057-D](https://doi.org/10.1016/0191-8869(95)00057-D)
28. Tang, T. L., and Chiu, R. K. (2003): Income, Money Ethic, Pay Satisfaction, Commitment, and Unethical Behaviour: Is the Love of Money the Root of Evil for Hong Kong Employees? *Journal of Business Ethics*, 46: 13–30. p. DOI 10.1023/A:1024731611490
29. Tigges, P., Riegert, A., Jonitz, L., R. Engel, R. (2000): Risk Behavior of East and West Germans in Handling Personal Finances. *Journal of Behavioral Finance* 1(2), 127-134. p. https://doi.org/10.1207/S15327760JPFM0102_4
30. Wärneryd, K.E. (1996): Risk attitudes and risky behavior. *Journal of Economic Psychology*, 1996, Vol. 17. (6), 749-770 p.
31. Wärneryd, K.E. (2001) *Stock-market Psychology: How People Value and Trade Stocks*. Edward Elgar Publishing, 96-113.p. ISBN 1840647361, ISBN13: 9781840647365
32. Weber, E. U., Blais, A.-R., & Betz, N. (2002): A domain-specific risk-attitude scale: Measuring risk perceptions and risk behaviors. *Journal of Behavioral Decision Making*, 15, 263-290. p. DOI:10.1002/bdm.414
33. Webley, P., Burgoyne, C.B., Lea, S.E.G. and Young, B.M. (2001): *The Economic Psychology of Everyday Life*. Psychology Press. 1 edition. ISBN 0415188601, 9780415188609
34. Winnett, A. and Lewis, A., (2000): "You'd have to be green to invest in this": Popular economic, financial journalism, and ethical investment. *Journal of Economic Psychology*, 21 (3), 319-339. p. DOI: 10.1016/S0167-4870(00)00007-6
35. Wood, R. and Zaichkowsky, J.L. (2004): “Attitudes and trading behavior of stock market investors: a segmentation approach”, *The Journal of Behavioral Finance*, Vol. 5 (3), 170. p. https://doi.org/10.1207/s15427579jpfm0503_5

SPECIAL FEATURES AND PROBLEMS OF RURAL SOCIETY IN HUNGARY ¹**Krisztián Ritter**

associate professor

Faculty for Economics and Social Sciences, Szent István University

E-mail: ritter.krisztian@gtk.szie.hu

Abstract

One of the basic pillar but also the indicator of rural security is the state of the social processes at a specified region. These are significantly related to the economic, environmental and developmental status of a given country, region, micro-region. Basically, the population of more developed areas shows more favorable demographic trends, while social problems are less or in some other form than in less developed, disadvantaged areas. In Europe and Hungary, the underprivileged, peripheral rural areas have to face aging, migration and economic, social and environmental problems as results. What is more, the occasionally favourable demographic trends can often be related to the slumificating of the disadvantaged population. Based on the general situation of rural areas, this article attempts to summarize the typical social situation and main problems of domestic rural areas, relying on the relevant literature, the strategic documents of the EU and Hungary, and secondary data.

Keywords: ageing, outmigration, social problems, Roma minority, rural development

JEL classification: JA14, J11

LCC code: HM831-901

Introduction

While globalization has changed the basic factors and processes of the economy over the last few decades, the agriculture, the rural areas and settlements as well as residents significantly affected by changes have found themselves in a new situation. The challenge of adaptation to this new situation has made additional special problems, tensions and new opportunities as well. One of the most important elements of the fundamental changes is the strengthening or transformation and the new role of the category „rural”. It does not simply „degrade” this category as just the area of food supplies, but it gives it attributes and dimensions (e.g. recreation, biodiversity, residence function, environmental protection, etc.), which can provide clear competitive advantages over urban areas. On the other hand, as the main loser of the effects of territorial processes and the declining role of agriculture, rural areas have faced many challenges (Szilágyi-Boldizsár, 2016). In this context, the recovery from disadvantaged situation, the reduction of territorial inequalities, and assistance of people living in rural areas have become the most important goals. When discussing this topic, it seems important to define the category of rural more accurately as the term is highly debated among researchers and the literature. Due to the complexity of the subject, this article provides only a brief overview of the professional opinions surrounding the term, identifying the categories officially used as rural in the EU and Hungary.

¹ This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled “Public Service Development Establishing Good Governance” and the Cooperative Partner/Institution

Determination of rural

It is difficult to make an exact definition for rurality or rural areas at international level, because they have complex social, economic and cultural aspects. This is true even in a smaller geographical focus, since there is no a generally accepted definition even within the EU. In many cases, rurality is associated with negative values and it is defined as a contrary to the more developed or urban areas (urban-rural relations) or solely as the field of agricultural production. Bengs and Schmidt-Thome (2005) provide a very good summary, which states that the definitions for rural are usually based on the identification of rurality as non-urban area or the emphasising of establishing characteristics of rural identity such as the extensive land use, presence of villages, social habits, etc. In a broad sense, rurality has three dimensions: occupational, socio-cultural and ecological. Considering occupational terms, rurality is synonymous with agriculture (or other raw material-producing sector). In a socio-cultural sense it is a lifestyle based on values, behaviours and social attitudes differ from urban lifestyle. Ecological rurality is the recognition of the importance of the natural environment for the quality of human social life (Starosta 1994).

Going beyond the general approach of the concept some countries define the rural areas in different development policies by various indicators. While the distinction is predominantly based on population or population density, there is a spreading approach that in global competition, inside certain regions, primarily big cities and their gravitation zones are successful, while the externality dependent areas located between them are not. In this approach, urban areas and the main accelerators of development are the center regions that made of big cities and their gravitation zones, and the rural areas means the less developed spaces between urban areas (Bengs and Schmidt-Thomé 2005). Regarding the concrete determination, the most accepted categorisation is made by OECD, based on population density and urbanisation level. In its strategic documents and analyses, the European Union also follows this categorisation. According to the original definition of the OECD, a rural settlement has a population density of less than 150 people per km². Based on this: Predominantly Urban Region is where the proportion of people living in rural areas is less than 15%. Significantly Rural or Intermediate is where the proportion of people living in rural areas is between 15% and 50%. Predominantly rural area is where the proportion of people living in rural areas is more than 50% (see OECD 1994). This original OECD methodology has created two types of distortions that undermine its comparability within the EU. The first distortion is due to the large variation in the area of local administrative units level 2 (LAU2 as part of the EU's NUTS system²). The second distortion is due to the large variation in the surface area of NUTS 3 regions and the practice in some countries to separate a (small) city centre from the surrounding region.

The new typology seeks to remediate these two issues with the existing OECD approach. The new typology based on a grid cell system builds on a simple two-step approach to identify population in urban areas:

- (1) a population density threshold (300 inhabitants/km²) applied to grid cells of 1 km²;
- (2) a minimum size threshold (5 000 inhabitants) applied to grouped grid cells above the density threshold.

The population living in rural areas is the population living outside the urban areas identified through the method described above (see Eurostat, 2012). The approach based on the 1 km²

² For more details of the NUTS system and classification see Eurostat, 2015

population grid classifies 68 % of the EU population as living in urban areas and 32 % as living in rural areas (see Figure 1.).

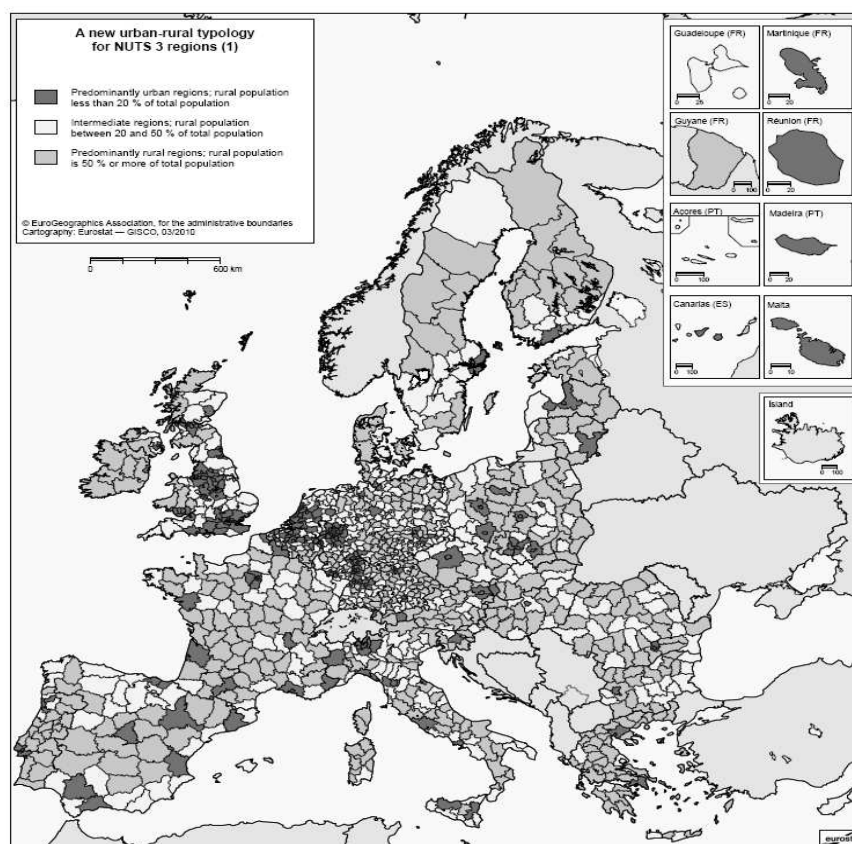

Figure 1. NUTS 3 regions according to the OECD classification

Source: Eurostat, 2012

Due to the difficulties of unified usage, the Union, the OECD and the Council of Europe has relied the definition of rural areas to national competence to develop their own rural development policy and its implementation taking the national specificities into consideration. While the domestic professional opinions surrounding the categorization are divided, it is generally true for Hungary that rural areas can be distinguished as the contrary to urban areas, the main field of agricultural activity and, occasionally, by negative values. The *official* definition of *rural* is supported by the relevant rural development policy and the rural development program elaborated in connection with it (Rural Development Program - RDP, 2014). During the 2014-2020 programming period, the program delimits areas eligible for rural development funds at settlement level. With the application of the 6. priority of the EU's Rural Development Policy, rural means the following settlements, regardless of administrative status (city/village):

- where the population is less than 10,000, even if the population density exceeds 120 inhabitants/km²;
- where the population density is below 120 inhabitants/km²;
- the extraterritorial area of the not eligible cities according to the previous two points which has higher than 2% population in extraterritorial residential areas - such as outskirts of cities;

Basically, despite of the previous points not eligible: Budapest and the settlements belonging to the Budapest agglomeration (Figure 2).

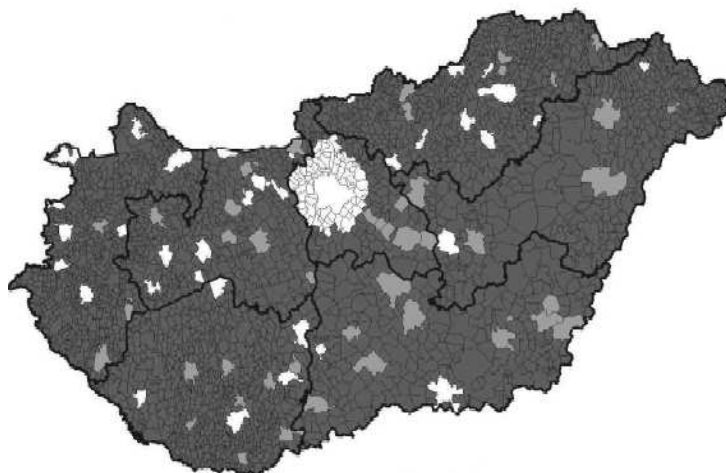

Figure 2. Settlements eligible for rural development funds in Hungary

■: Eligible ▨: Eligible with its extraterritorial area □: Not eligible

Source: RDP (2014)

General processes and problems of rural areas

As a general tendency, the situation of rural areas is also shaped by the effects of globalization. Analysing the relationship between globalization and the rural areas should be just as complex and thoughtful considered as the globalization itself. Regarding the assessment of the impacts, their scale and consequences, a commonly accepted opinion is also hard to find. Without looking into the discussions and opinions, the article only addresses the most important and generally accepted findings. It can be surely stated that the globalising economy and its accompanying processes, changes in the basic factors and processes of the economy have not left rural areas untouched. Various rural areas have reacted in many ways to the globalizing capital, international migration and trade, and the deregulation of national legislation and privatization (Bengs and Schmidt-Thomé 2005). For rural areas, globalization presents opportunities but also threats at the same time. On the one hand, it offers new opportunities and on the other, it raises competition with international competition breaking into local markets (Swinburn et al., 2004). Thus, it overwhelms the geographical, legal and identity-based community boundaries that have so far protected the products of the rural areas, their local industry and cultural traditions. According to Kulcsár and Brown (2005) modernization following globalization also brings change into the social structure. In this context, it is important to point out that in the literature the social effects - which are often interpreted in negative context - of globalization particularly affects rural areas. Cultural homogenization (Fiss and Hirsch 2005), the vulnerability of local societies (Kirby 2006), the worsening poverty and inequalities (Wade 2003) could be especially emphasised.

Localization associated with globalization, which has led to the appreciation of rural areas and the widening of opportunities by focusing on local values and the role of internal resources is an important factor as well. As a result of the world economy's processes, the changes in the role and functions of the rurality are clearly outlined. According to Clout, these changes (e.g. depopulation of the rurality and re-population of certain areas, commuting and social movements, growing recreational and landscape maintenance, environmental demands, and the novel spatial organization of the economy) have already occurred in Europe in the 1970s (cited

by Kovács 2003), while in Eastern Europe it has started/increased by the market economy transition. Ilbery and Bowler (1998) wrote about *post-productivist countryside* - emerging as a result of economic and social changes - where new forms of space use can be discovered (e.g. tourism, recreation, environmental preservation, etc.), where the spread of service, industry and technology are increasing, while rural areas are becoming increasingly differentiated (where repopulation - or even outmigration - can be found as an accompanying phenomenon). According to Clout (1993) the whole rural economy has integrated to the regional, national and international economies and now it is much more complex and more diverse than half a century ago. Meanwhile, the role of agricultural production is constantly decreasing and agriculture is *merely* a production sector of the economy. Csire (2005) wrote directly of the post-agricultural rural areas.

There is a significant role in all these tendencies that the effects of globalization and the technological advances lead strongly intensifying agrarian sector, employing significantly fewer people and lose the functions that was earlier predominant for the rural society. Among Heilig's list of functions and roles of the rural areas (influencing the quality and reliability of food supply through agriculture, providing natural resources, serving as place for recreational activities and biodiversity reserves), the identification of rural areas close to urban areas as an attractive residential area, the mass moving of urban populations into surrounding agglomerations, the new wave of sub-urbanization has already appeared. "*This is largely promoted by the development of transportation systems and information infrastructure, the reduction of traffic and communication costs*" (Heilig 2002: p. 2.). The changes can be linked to the process of urbanization, which, according to Enyedi (1998), means not only the continuous growth of the urban population (*quantitative* urbanization), but also the social unification process of the village and the city as well as the spread of the urban lifestyle in the whole settlements system (*qualitative* urbanization). The structure of local society has also changed, as the original communities are gradually supplemented or replaced by the people leaving urban areas. Valér (1987) speaks directly about the urbanization of rural society. New social actors have appeared in the European rural areas who have come from different social subsystems and economic areas, and their rural operation is also significantly different. Thus, social heterogeneity quasi has been re-produced, which characterized the rurality before the start of agricultural modernization (Tovey 2001). While in the more developed countries of Europe the above-mentioned transformation has been more or less done, countries in Central and Eastern Europe this process is still in progress. According to Csire and Kovács (2002) this transformation process has gained new elements and intensified by the political change and it still can not be regarded as completed. In parallel with the changes, the reterritorialisation of rural policy takes place in developed countries. In rural development approaches sectoral policies are replaced by spatial principles and policies affecting all rural areas (see Ray 1998), while the dimensions of rural development (Figure 3) are widening.

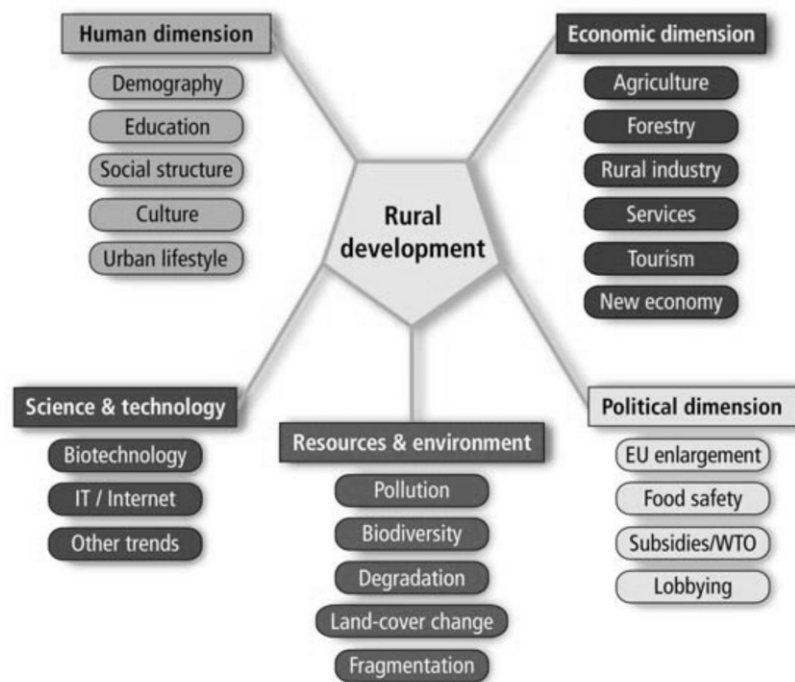

Figure 3.: Dimensions of rural development

Source: Heilig, 2002: 6. p.

The basis of all rural development are people. If a rural area has massive outmigration of young people or if a large percentage of the population is above the age of 65, it will be very difficult to initiate endogenous economic growth. The human dimension also includes the educational level of the population, their cultural identity and their social structure. Human factors are not only relevant in the rural areas: the impact of urban life-style change on rural areas, such as changes in leisure activities or food consumption of the urban majority also have to be considered (Heilig, 2002).

The OECD definition of rural, as with definitions used by individual countries, is based on the assessment that rural regions have low population densities and are located in a region that does not contain a major urban center. In combination, low population density and relative remoteness give rise to a range of problems that have an impact on economic activity and individual well-being. This, in general terms, generates some level of disparity between the situation of rural regions and that of other regions. Rural regions must confront a number of challenges that contribute to weaker economic performance. They include: a) out-migration and ageing; b) lower educational attainment; c) lower average labour productivity; and d) overall low levels of public services (OECD, 2006).

It is a concern that the increasing outmigration in the absence of jobs and the lower population density causes considerably higher unit costs and lower profitability in the construction and operation of infrastructural investments and services, and per se the needed critical mass is lacking. The result is that, in the absence of services and infrastructure - capped by the unfavorable demographic characteristics and qualifications of the population remaining in the area - the capital and economic operators, companies, businesses are leaving and avoiding the area. This further strengthens employment problems (this cycle is illustrated in Figure 4). Patrick (1997) names this cyclic decline process of rural areas *the vicious circle of declining rural regions*. This process can only be triggered by only the low population density, but is often due to the decline in the agricultural sector which cause decreasing employment rates.

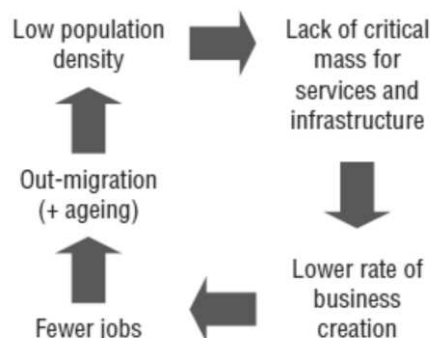

Figure 4. Circle of declining rural regions

Source: OECD, 2006: 32. p.

The social characteristics of rural areas in the Union

Rural regions cover 44% of the EU territory, intermediate regions another 44%, while urban regions only represent 12% of the total territory. The proportions of rural and intermediate areas are roughly in balance with each other in all EU groups. Together they account for 88% of the total territory in Europe. In the EU-N13 (member states joined in or after 2004), rural regions have a higher proportion (48.4%) while urban areas only cover 4.6% of the territory. Significant differences appear when comparing Member States. Predominantly rural regions represent around 80% and more of the territory in Ireland, Finland, Estonia, Portugal, and Austria. At the other extreme, the most urbanised countries are Malta, the Netherlands, the United Kingdom and Belgium (EC, 2016). Just over one quarter (28.0%) of the EU28 population lived in a rural area in 2015, with a somewhat higher share living in towns and suburbs (31.6 %), while the biggest share of the EU28 population lived in cities (40.4%). During the five-year period from 2010 to 2015, there was a gradual increase in the number of people living in rural areas across the EU28, their relative share of the total number of inhabitants rising by 1.7 percentage points; the increase in the share of the population living in towns and suburbs was even greater (rising by 4.7 points), while the share of people living in cities declined at a relatively rapid pace; these patterns possibly reflect Europeans leaving inner city areas in search of more (affordable) space, in suburbia, towns, or the countryside (Eurostat, 2017).

According to an analysis (see EC, 2012 or SEGIRA, 2010) population growth in rural regions continues to be extremely limited compared to urban population growth. Only 15.6% of the new population could be seen in rural regions, amounting to just 3.3 million people settling in rural regions over the period 2000-2008. The negative net migration in Eastern European Member States rural regions is a particular concern as about 1.2 million people have left in just 8 years (a decline of 2.8% compared to 2000). On the contrary, in EU15 (member states joined before 2004) rural regions newcomers reached 4.5 million in 2008 accounting for a population increase of 6.4% compared to 2000. In Western countries, two large scale processes of demographic change are taking place: a long established *urbanization* trend drawing population out of more remote rural areas into urban and accessible rural areas, and a more recent *counter-urbanization* flow out of urban areas into accessible rural areas (made possible by new transport and ICT infrastructure) increasingly under pressure from an urbanized lifestyle. The latter phenomenon is particularly evident in the case of France and the UK. Moreover, there is an increasing weight of the so-called returning migrations, i.e, people who return to their home villages after a previous migration to urban areas or abroad. In Eastern countries the exodus from rural to urban areas (especially the capital city) is at present a relevant phenomenon; moreover, migration abroad - notably of young people and women - risks to lead to a general

impoverishment of rural areas. The latter phenomenon is particularly acute in Bulgaria, Lithuania, Poland and Romania (EC, 2008).

In 2015, 15.6% of the EU-28 population was younger than 15 years, the working-age population (between 15 and 64 years) represented 65.5% of the total and elderly people (65 years and above) accounted for 18.9%. Over the period 2010-2015, the proportion of elderly people increased in all types of regions. The working-age population decreased in all areas apart from urban regions, where it remained stable. The share of young people decreased in all regions except for the urban ones where it increased slightly (+0.4%) (Figure 5). The old-age dependency ratio³ for the EU-28 was 28.8% in 2015, meaning that there were broadly four persons of working age for every person aged 65 or over. This ratio is higher in EU-N13 countries (29.9%) than in EU-15 countries (24.7%), thus there are more elderly people in relation to the working population in the EU-N13. In rural regions the ratio touched 35.5% in EU-15 countries (indicating a high share of elderly people), while it was the lowest in the urban regions of all EU groups (EC, 2016).

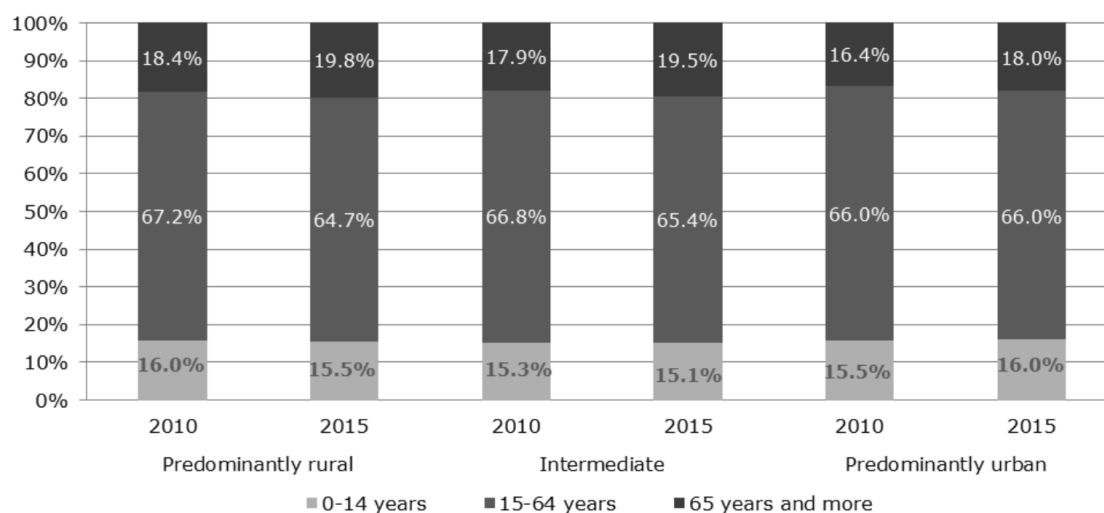

Figure 5. Changes in the age structure of the EU-28 population by type of region, 2010-2015 (%)

Source: EC, 2016: 6. p.

The number of people at risk of poverty or social exclusion is one of five headline targets for monitoring the Europe 2020 strategy, which set the goal for the EU to become a *smart, sustainable and inclusive economy*, among others by reducing the number of people at risk of poverty or social exclusion by at least 20 million⁴. Those people who are at risk of poverty or social exclusion are in at least one of the following three situations: at risk of (monetary) poverty; severely materially deprived; living in a household with very low work intensity. In 2015, there were 118.8 million Europeans classified as being exposed to at least one of the three types of risk, with 9.2 million facing all three of these risks. A higher proportion of the EU-28 population living in rural areas (compared with urban areas) faced the risk of poverty or social exclusion. In 2015, just over one quarter (25.5%) of the rural population was at risk of poverty or social exclusion, while lower shares were recorded for people living in cities (24.0%) and

³ The old-age dependency ratio is defined as the number of people older than 65 years in relation to those aged between 15 to 64 years

⁴ According to the related Hungarian commitment, Hungary intends to reduce the number of people living in poverty by half a million by 2020 (NSIS, 2014).

especially those living in towns and suburbs (22.1%), perhaps explaining, at least in part, the movement towards towns and suburbs. In 2015, almost one in five (19.8%) inhabitants living in EU-28 rural areas was at risk of (monetary) poverty, compared with 9.1% of the rural population that was aged less than 60 and living in a household with very low work intensity, and 8.3% of the rural population that was living in severe material deprivation (Eurostat, 2017).

Remoteness is an important element of difficulty in rural areas, involving relevant aspects of life. Concentration of the main services in urban areas can impact on the quality of life of groups already at risk of social exclusion: health services for elderly or disabled, child care facilities for female workers, etc. The accessibility of schools is another important question for children and parents living in remote rural areas. Moreover, in some remote rural areas, also a reduction in existing public and private services (e.g. retail, postal offices, banks, childcare, libraries, kindergartens) is ongoing (EC, 2008). In 2015, some 4.2% of the EU-28 population⁵ living in rural areas reported unmet needs for health care during 12 months prior to a survey. This share was somewhat higher than the corresponding figures recorded for towns and suburbs (3.8%) or for cities (3.5%) (Eurostat, 2017).

Education (like health) can play an important role in determining life chances and raising the quality of life of an individual. Education also has social returns, insofar as raising overall educational standards will likely result in a more productive workforce which, in turn, may drive economic growth. A lack of educational skills and qualifications is likely to restrict access to a variety of jobs/careers. In 2015, the EU-28 early leavers' rate from education and training (defined for people aged 18 to 24 years) peaked at 12.2% in rural areas, compared with 11.5% in towns and suburbs, and 9.8% in cities. There were however considerable differences between the EU Member States. Particularly high early leavers' rates were recorded in the rural areas of a number of principally eastern and southern Member States, for example, Slovakia, Spain, Greece, Hungary, Estonia, Romania and Bulgaria (where the gap between rates in rural areas and in cities ranged from 7.3 to 25.8 percentage points). Turning to the other end of the educational attainment ladder, in 2015 just over one quarter (27.9%) of the EU-28's rural population (aged 30 to 34 years) had a tertiary level of educational attainment; this figure could be compared with a share of one third (33.4%) for people living in towns and suburbs and almost a half (48.1%) among city-dwellers. An analysis over time reveals that the rural areas consistently recorded the lowest level of tertiary educational attainment, while the gap between rural areas and cities grew (Eurostat, 2017).

There are some specific groups at risk of poverty and exclusion in rural areas identified by the EU. These groups are the women, the youth, the children, the elderly, the immigrants, the farmers and the ethnic minorities. The case of vulnerable ethnic minorities, social exclusion and marginalisation in rural areas can not only be seen as a reflection of poverty through lack of access to monetary resources. Within the New Member States there are many different ethnic and linguistic minorities, but one group - the Roma - stands out in cross-national profiles of ethnic minorities. The Roma population is facing a high risk of poverty and social exclusion: predominance of large households with many children; bad housing and health conditions; low educational attainment; low employment rate and high unemployment rate. The Roma

⁵ The share of people (aged 16 and over) who reported unmet needs for health care due to expense, distance to travel, or the length of waiting lists. The ability to pay for/expense of medical services is clearly linked to the distribution of income, while people living in rural areas are more likely to be deterred from seeking health care services as a result of travelling long distances (medical services tend to be concentrated in towns and cities), and the length of waiting lists reflects the supply of and the demand for services (which may vary according to the treatment, therapy or intervention required)(Eurostat, 2017)

population in rural areas often lives in segregated settlements or in remote areas of villages, under very poor housing conditions (EC, 2008).

The social characteristics of rural areas in Hungary

Using the OECD/EU typology in 2010 slightly less than half of Hungary's population of nearly 10 million (46.6%) lived in predominantly rural, 17.5% in predominantly urban areas and 36% in intermediate regions. The proportion of Hungarian rural population is among the highest comparing to the Member States. The population density of rural areas is lower than the national average, with about two-thirds of it. 66.6% of the country's territory is predominantly rural and 0.6% is predominantly urban areas. The economic development of the rural areas is significantly below the EU average, less than its half (47%), while the whole of the country's economic development reaches two thirds of the EU average. The employment rate in 2011 was 55.8%, which was lower among women, 50.6%. Both indicators lag behind the EU average (64.3% and 58.5% in case of women). Employment rates in rural areas were 52.4%, well below the EU average (62.3%). The proportion of low-income people in rural areas is higher than in the urban settlements (RDP, 2014). Domestic territorial processes are characterized by the increasing geographical concentration of the economy in addition to the continuous decline in population. The main dividing lines of the increasing regional differences lies between developed and underdeveloped regions, big cities and small settlements (NDTDP, 2014). The outmigration from the most underdeveloped areas continues that is followed by the rearrangement of ethnic proportions. The biggest loss in recent years was suffered by Northern Hungary and Southern Transdanubia, the main target areas of cohesion policy, while the population of the most developed Central-Hungarian regions grew. However, in most parts of the country natural demographic decline has been also increased by outmigration (NSIS, 2014). Large territorial differences could also be detected inside the settlement system. The vast majority of settlements that have lost the economic significance and population retention capability were among the villages and especially small villages. Primarily Western and Southern Transdanubia, to a lesser extent the Upper Tisza Area and the Northern Mountains, can be identified with small village settlement structure (RDP, 2014). Due to the population decline in larger villages, the numbers of small villages is constantly expanding with new members. In 1990 there were 918 settlements with less than 500 inhabitants, with 260 thousand people, while in 2015 it has increased to 1055 with a total population of nearly 281 thousand (Table 1).

Table 1. The distribution of the permanent population and the settlements by settlement-size categories in Hungary, 1990-2015 (per capita and %)

category by number of inhab.	1990				2000				2010				2015			
	Population		Settlement		Population		Settlement		Population		Settlement		Population		Settlement	
	capita	%	pcs	%	capita	%	pcs	%	capita	%	pcs	%	capita	%	pcs	%
0-199	35108	0,3	266	8,7	37115	0,4	300	9,6	42179	0,4	344	10,9	42625	0,4	346	11,0
200-499	224985	2,1	652	21,3	239195	2,3	697	22,2	238058	2,4	700	22,2	238279	2,4	709	22,5
500-999	516019	4,9	705	23,0	504130	4,9	691	22,0	488429	4,8	678	21,5	482581	4,8	673	21,4
1000-4999	2473303	23,5	1166	38,1	2456088	24,0	1163	37,1	2435617	24,1	1147	36,4	2389485	23,8	1134	36,0
5000-9999	922843	8,8	132	4,3	975897	9,5	141	4,5	939340	9,3	136	4,3	953103	9,5	139	4,4
10000-	4395729	41,8	141	4,6	4294857	41,9	142	4,5	4279595	42,3	146	4,6	4211315	42,0	144	4,6
Budapest	1956819	18,6	1	0,0	1747305	17,0	1	0,0	1694900	16,8	1	0,0	1705272	17,0	1	0,0
Total	10524806	1	3063	1	10254587	1	3135	1	10118118	1	3152	1	10022660	1	3146	1

Source: Own edition based on TeIR, 2017

Most villages are characterized by aging and outmigration, which, in addition to social problems, endangers the survival of settlements. As far as demographic trends are concerned (see Table 2), the indicators of small and very small villages are worst in all cases and, with the exception of the year 2000, the values of the villages with a population of less than 10000 are always negative. If we use the categorization of the rural development program for comparing the averages of rural areas to the average of urban areas - without Budapest - then the demographic problems of the rurality are also outlined.

Table 2. Net Migration (NM) and Natural Population Growth (NPG) in Hungary by settlement-size categories *, 1990-2015 (per 1000 inhabitants)

category by number of inhabitants	1990		2000		2010		2015	
	NM	NPG	NM	NPG	NM	NPG	NM	NPG
	per 1000 inhabitants							
0-199	-8,08	-13,09	-3,91	-11,47	-10,85	-10,39	-6,61	-8,43
200-499	-7,15	-5,96	1,65	-6,46	-8,85	-8,12	-2,89	-6,80
500-999	-4,48	-5,31	2,37	-5,77	-8,51	-7,01	-0,84	-5,97
1000-4999	-1,42	-2,45	5,80	-3,86	-5,61	-5,19	-1,32	-4,37
5000-9999	-1,37	-1,00	7,72	-3,06	-2,62	-4,58	-0,38	-4,69
10000-	-0,87	0,01	2,05	-2,32	0,25	-3,15	0,35	-3,68
Budapest	6,01	-5,23	-10,52	-5,89	8,76	-3,25	1,41	-3,37
Rural**	-4,24	-4,89	2,70	-5,72	-6,55	-6,97	-2,65	-5,99
Urban**	1,05	-0,53	9,08	-1,94	3,29	-2,28	3,64	-2,98

Note: *regarding permanent population **by the categorisation of the Rural Development Programme - the urban category does not contain the data of Budapest.

Source: Own edition based on TeIR, 2017

The social problems of the small village areas are indicated by the twice as high rate of unemployment and the number of social assistance recipients than the average of rest of the country. In these areas no targeted interventions have been made to improve the availability of public services and the conditions of access to work, and there has been no significant progress in the field of transport development since the state of the roads and the quality and quantity of public transport services do not meet the needs of the population. It is difficult to develop the infrastructure in these areas due to the very low number of inhabitants which often makes per capita costs irrationally high (e.g. in the fields of sewerage, waste management, public transport and road reconstruction) (NDTDP, 2014).

The data of the census 2001 shows 190000 people declared themselves Gypsies (Roma) regarding their ethnicity, while the researchers estimated the number of gypsies to 320000 in 1971, to 468000 in 1993, and to about 570000 in 2003 based on representative Gypsy-studies. This represented nearly 5.5 percent of the country's total population in 2003. Researcher estimations indicates the number of Roma among 650-750 thousand for the years 2010, adding that "the Roma population certainly does not exceed one million and certainly more than 700,000 people". The employment rate of the Roma population is barely 20%. The 10% employment rate of Roma women is particularly worrying. This is linked to the extremely bad

state of health (Roma people die on average 10 years earlier than non-Roma people), low educational attainment (just 20% reach maturity), and the lotlike, substandard living environment. In these areas, criminality and ethnic conflicts are strongly present. In the Roma population, the poverty rate approaches to the level of the year 2000 (70%) in 2009 (NSIS, 2011). It is also important to note that Roma population is regionally situated unevenly in the country (Figure 6).

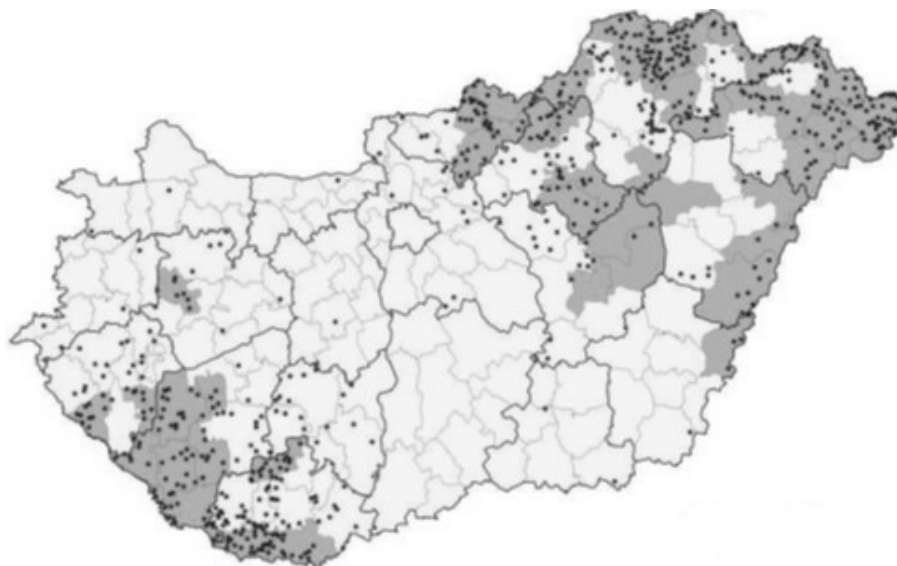

Figure 6. Areas and settlements with a high proportion of Roma population, 2011

Note: • Settlements with a Roma population of more than three times the national average (3.16%). ■ Micro-regions with a Roma population of more than two times the national average (3, 18%)

Source: NDTDP, 2014

In many counties, the share of Roma minority from the total population is below 3%, while it is approaching 15% in Borsod-Abaúj-Zemplén and Heves counties. In addition, territorial differences are extreme in smaller territorial units: in many settlements or micro-regions the majority of the population is Roma. More than 60% of total Roma population live in rural areas, mostly in segregated areas, in poor housing conditions. There are about a hundred settlements in the country that have become permanently a poor/gypsy ghetto, and other two hundred settlements will have to face the same situation in the near future due to apparently unstoppable processes. The majority of this kind of ghettos are located in the depressed areas (north-east and south-west areas of the country) with typically small-size settlement structure. As a consequence, regional segregation can be observed (NSIS, 2011).

Based on statistical data (Table 3), it can be concluded that settlements with a population of less than 5000 show a higher proportion of Roma population. In this respect, compared to the 1990 census, instead of the municipalities that has less than 200 inhabitants (especially in 2011), the settlements with a population of 200-500 took the lead.

A significant proportion of areas with lack of employment and a high proportion of inhabitants receiving social aid belongs to the areas that has high rate of Roma populations. These areas are continuously experiencing serious employment problems, the unemployment rate exceeds the average of the rest of the country more than twice and the per capita income is less than two-thirds of the country's rest. For inhabitants living in these areas typically in small villages

or in the outskirts of larger settlements have a significantly limited access to public services, while the quality of available services is typically below the national average. Reducing public transport options makes it difficult for people living here even to leave their settlements, and most of the families living in small villages and segregated settlements are characterized by the complete lack of the tools of geographical or social mobility and isolation (RDP, 2014).

Table 3. The rate of Roma population in total permanent population, by settlement-size categories, 1990-2011 (%)

category by number of inhabitants	1990	2001	2011
0-199	3,22	3,36	5,53
200-499	2,90	4,04	7,09
500-999	2,90	3,86	5,95
1000-4999	2,42	3,37	5,49
5000-9999	1,59	2,41	3,69
10000-	1,18	1,77	2,66
Budapest	0,42	0,82	1,27
National average	2,61	3,51	5,74

Source: own edition based on KSH Census data, 2017

Summary

One of the key elements of global processes is the strengthening, transformation, and the new role of the category rural, since it means a completely new social and economic dimension in developed countries. Its manifestation is the increasing mass of people moving into the rural parts of agglomerations, the decline of the population of large cities, the economic development of rural areas. In parallel increasing attention and significance is given to product quality, public safety, health, personal development, equal opportunities, rest, etc. In addition, as the main space of agricultural and food ingredient production, rural territories play a prominent role in the EU's Common Agricultural Policy (CAP). Overall, the OECD and EU documents emphasize the increasing multifunctionality of agriculture and rural areas.

At the same time, despite the emphasis on the new values of rurality, the problems caused by the decreasing role of agriculture can not be ignored. The OECD also acknowledges that although rural can not be regarded as the synonym of underdevelopment, rural areas show a significant (socioeconomic) lag behind the rest of the regions, indicated by large-scale unemployment, outmigration, aging, unfavorable qualifications, the lack of infrastructure, the low level of services. Rural areas in Hungary show similar processes as outlined in the OECD and EU analyzes. Areas closer to the more developed areas, larger centers, cities and the global economy are typically characterized by more favourable economic and social trends, while peripheral rural areas shows unfavourable situation generating increasing territorial differences. Despite the positive examples and tendencies, rural areas are lagging behind in general in Hungary. One of the most important pillars of rural security are the social aspects. In this approach, the development of these factors and the mitigation of the social problems of the rural areas can be an important basis for the development of rural security. Of course, this is not conceivable by a development policy without a complex approach which regards economic, cultural and environmental considerations as well.

Acknowledgement

This work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled “Public Service Development Establishing Good Governance” and the Cooperative Partner/Institution

Literature

1. Bengs, C. - Schmidt-Thome, K. (eds.) (2005): Urban-rural relations in Europe, ESPON Project 1.1.2 Part 1: Final Report. Helsinki: Centre for Urban and Regional Studies, University of Technology
2. Clout, H. (1993): European Experience of Rural Development. Report for the Rural Development Commission. Strategy Review: Topic Paper no. 5. London: Department of Geography, University College London
3. Csité, A. - Kovách, I. (2002): Vidéki történet. (Rural story). In: Kovách, I. (ed.): Hatalom és társadalmi változás. A poszt szocializmus vége. Budapest: Napvilág. pp. 217-308.
4. Csité, A. (2005): Reménykeltők. Politikai vállalkozók, hálózatok és intézményesülés a magyar vidékfejlesztésben 1990-2002 között. Budapest: Századvég
5. EC (2008): Poverty and social exclusion in rural areas. Final study report. Luxembourg: European Commission, Directorate General for Employment, Social affairs and Equal opportunities
6. EC (2012): A view on employment, growth and innovation in rural areas. SWD(2012) 44 final. Commission staff working document. European Commission: Brussels
7. EC (2016): CAP Context Indicators 2014-2020 - 2016 update.
8. Enyedi, Gy. (1998): A városnövekedés szakaszai. (Phases of urban sprawling). Budapest: Akadémia Kiadó, 115 p
9. Eurostat (2012): Focus on territorial typologies. In: Eurostat Regional Yearbook, 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union. pp. 193-201.
10. Eurostat (2015): Regions in the European Union. Nomenclature of territorial units for statistics. NUTS 2013/EU-28.
11. Eurostat (2017): Eurostat Regional Yearbook, 2017. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
12. Fiss, P. C. - Hirsch, P. M. (2005): The discourse of globalization: Framing and sensemaking of an emerging concept. *American Sociological Review* (2) pp. 29-52.
13. Heilig, G. K. (2002): European Rural Development (ERD). Project Description. Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis
14. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/full-text_en.pdf
15. Kirby, P. (2006): Theorising globalisation's social impact: proposing the concept of vulnerability. *International Political Economy* (4) pp. 632-655.
16. Kovács, T. (2003): Vidékfejlesztési politika. (Rural Development Policy). Budapest-Pécs: Dialóg Campus
17. Kulcsár, L. - Brown, D. L. (2005): Modernizáció és Vidékfejlesztés (Modernisation and Rural Development). *Korunk* (4) pp. 10-15.
18. Ilbery, B. - Bowler, I. (1998): From agricultural productivism to post-productivism. In Ilbery, B. (ed.): The geography of rural change. London: Longman. pp. 57–84.
19. NDTDP (2014): National Development and Territorial Development Program. (NEMZETI FEJLESZTÉS 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió). *Magyar Közlöny* (1) pp. 10-299.

20. NSIS (2014): National Social Inclusion Strategy II. (Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II. Tartósan rászorulóok - szegény családban élő gyermekek - romák (2011–2020). Frissített változat). Budapest: Emberi Erőforrások Minisztériuma, Szociális És Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság
21. OECD (1994): Creating rural indicators for shaping territorial policy. Paris: OECD
22. OECD (2006): The New Rural Paradigm. Policies and Governance, Paris: OECD
23. Patrick, J. D. (1997): A rurális térségek fejlesztésének problémái és prioritásai Írországban. (Problems and priorities of rural development in Ireland). In: Horváth, Gy. (ed.): Régiók felemelkedése és hanyatlása. Regionális átalakulás a Brit-szigeteken. Pécs: MTA RKK. pp. 139-150.
24. Ray, C. (1998): Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. *Sociologia Ruralis* (1) pp. 3-20.
25. RDP (2014): Rural Development Program of Hungary. Budapest: Prime Ministry
26. SEGIRA (2010): Study on employment, growth and innovation in rural areas. European Commission: Brussels
27. Starosta, P. (1994): Ruralization and Rurality: Three Perspectives. In: Symes, D. - Jansen, A. J. (eds.): Agricultural Restructuring and Rural Change in Europe. Wageningen: Agricultural University. pp. 65-74.
28. Swinburn G. - Goga S. - Murphy F. (2004): Handbook of Local Economic Development. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung; London: UK DFID; Washington D.C.: The World Bank
29. Szilágyi T., Boldizsár G.: (2016) A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele PRO SCIENTIA RURALIS 1:(4) pp. 24-34.
30. Tovey, H. (2001): Creating and re-creating modernity: peasantisation and depeasantisation in Ireland. In: Granberg, L.- Kovách, I. (eds.): Europe's Green Ring. Ashgate: Aldershot. pp. 306-329.
31. Valér, É. (1987): Az urbanizálódás falvakat érintő fő sajátosságai. (Main rural characteristics of urbanisation) *A Falu* (2) pp. 31-37.
32. Wade, R. H. (2003): The Disturbing Rise in Poverty and Inequality: Is It All a "Big Lie"? In: Held, D. - Koenig, A. M. (eds.): Taming Globalization: Frontiers of Governance. Cambridge: Polity Press. pp. 18-46.